

CIGÁNY DIÁKOK A FELSŐOKTATÁSBAN

CIGÁNY DIÁKOK A FELSŐOKTATÁSBAN

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Neveléstudományi Intézet
Romológia és Nevelésszociológia Tanszék
Wlilocki Henrik Szakkollégium
Pécs, 2015

KÉSZÜLT A TÁMOP-4.1.1.D-12/2/KONV-2012-0009 KOMPLEX
HALLGATÓI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSE HÁTRÁNYOS
HELYZETŰ HALLGATÓK RÉSZÉRE A WLISLOCKI HENRIK
SZAKKOLLÉGIUM SZERVEZÉSÉBEN CÍMŰ PROJEKT
TÁMOGATÁSÁVAL.

Lektorálta: Kozma Tamás
Szerkesztette: Forray R. Katalin, Galántai László, Trendl Fanni
A kötetet gondozta: Szücs-Rusznak Karolina, Trendl Fanni
Nyomdai előkészítés: Kiss Tibor Noé

ISBN 978-963-642-820-4
© Pécsi Tudományegyetem, Szerzők, Forray R. Katalin,
Galántai László, Trendl Fanni
szerkesztők, 2015

Készült a Bolko-Print nyomdájában
(7623 Pécs, Rét u. 47., ügyvezető: Szabó Péter)

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék,
Wlislocki Henrik Szakkollégium
Cím: 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.
Felelős kiadó: Orsós Anna

Tartalom

Bevezető	7
GALÁNTAI LÁSZLÓ: Szervezet születik – cigány/roma szakkollégiumok szervezeti és működési szabályzatainak vizsgálata	9
TRENDL FANNI: Cigány/roma szakkollégiumok tagsága 2013-ban és 2015-ben	49
FORRAY R. KATALIN: Életutak a felsőoktatásban	69
Függelék	123

Bevezetés

A kötet és a benne található tanulmányok egy 2013 és 2015 között lezajlott tudományos kutatás eredményeit tartalmazzák. A vizsgálat alapvetően a Pécsi Tudományegyetem Romológia és Nevelésszociológia Tanszékéhez köthető, illetve a mellett működő Wlislócki Henrik Szakkollégiumhoz. A Szakkollégiumban 2013 és 2015 között megvalósult európai uniós projekt adta a kutatás megvalósításához a forrást és a szervezeti kereteket. A kutatást Forray R. Katalin, a Romológia és Nevelésszociológia Tanszék alapítója vezette. Mellette Galántai László, az „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola ösztöndíjasa és Trendl Fanni, a Romológia és Nevelésszociológia Tanszék tanársegédje vett részt a kutatócsoportban. A tagok különböző szinteken és eltérő módszerekkel vizsgálták a választott témát.

A roma/cigány szakkollégiumi mozgalom több szinten vizsgálható: kutathatóak a hallgatók, a szervezetek, a közösségek és a szakkollégiumi hálózat. A hallgatók vizsgálata esetén a kutatás (a megfigyelés) egysége az egyén, akinek helyzetéről a klasszikus kutatómódszertanok szerint kérdőíves adatfelvétellel vagy kvalitatív interjúval kaphatunk adatokat. Jelen kötetben ezt az utat képviselik a Forray R. Katalin által felvett félig strukturált, kvalitatív életútinterjúk, amelyek első közlése jelen kötetben történik meg, ezzel is előkészítve-segítve a későbbi, sok szempontú, multidiszciplináris elemzéseket. Ezek az életútinterjúk szakkollégisták önelbeszélései: egyéni, de mégis jellemző életutak koherens rendbe szedett nyelvi reprezentációi, amelyek önmagukban számos módon elemezhetőek. Ilyeténképpen különleges könyvet tart kezében az olvasó, amely egy kutatási projekt egyik állomásaként készült el: egy-

szere forrásközlés és tanulmánykötet. A kutatás másik, kvantitatív útját képviseli Trendl Fanni írása, amely a pécsi Wlisslocki Henrik Szakkollégium, továbbá az egri és nyíregyházi szakkollégiumok hallgatóival felvett kérdőívek eredményeit elemzi. A szakkollégium-kutatások szervezeti szintjén vizsgálódik Galántai László tanulmánya, amely vizsgálódása egységül a szervezeteket jelölte ki. A szakkollégiumokat konstituáló szervezeti és működési szabályzatok kvalitatív tartalomelemzése alapján hoz létre egy szervezettipológiát, amelyben az önkormányzatosság és a fenntartói kontroll tengelyén helyezi el a hazai felsőoktatás roma szakkollégiumait.

A roma/cigány szakkollégiumok és a Nékosz

A roma/cigány szakkollégiumi mozgalom a felsőoktatási inklúzió történetébe érkezik, akkor is, ha az inklúzió a társadalmi mobilitásról szóló diskurzusok közül az újabb keletű fogalmi keretek közé tartozik. A magyar társadalomtörténet számon tart egy hasonló mozgalmat a XX. század első feléből: a Népi Kollégiumok Országos Szövetségéről (1939-49) van szó. A szűkre szabott időben működő népi kollégiumi mozgalom – paradox módon – áldozatul esett ugyan az 1948/49-es kommunista fordulatnak, de emléke és hatása mégis a 20. századi magyar társadalomtörténet meghatározó fejezetévé avatja. A mozgalom eszmei alapjait a mára az irodalomtörténeti kánonnak is részét képező népi írói mozgalom rakta le. A parasztság strukturális helyzete, a deprivált társadalmi helyzet körükben tapasztalható magas aránya, a társadalmi mobilitás hiánya és az oktatási esélyegyenlőtlenség újratermelődése voltak azok a társadalmi anomáliák, amelyekre a népi írói mozgalom szép-irodalmi művekkel és kutatásokkal válaszolt, és amelyek egyik eredménye végül is a Nékosz lett. A társadalmi anomáliák előző felsorolása ma a roma/cigány lakosságra vonatkoztatva nyeri el aktualitását. A roma/cigány szakkollégiumi mozgalom és a Nékosz közötti kapcsolat iránt érdeklődő olvasó Forray R. Katalin és szerzőtársai (2009; 2012), valamint Galántai László (2013) tanulmányaiban további adalékokat talál a témához.

GALÁNTAI LÁSZLÓ

Szervezet születik

Cigány/roma szakkollégiumok szervezeti és működési szabályzatainak vizsgálata¹

A cigány/roma szakkollégiumok a magyar felsőoktatás újabb fejleményei, amelyek ugyanakkor a szakkollégium mint szervezeti forma sok évtizedes hagyományaira támaszkodhatnak. Szervezeti alapstruktúrájukat, céljaikat, működési kereteiket szervezeti és működési szabályzataik rögzítik. A tanulmány hat cigány/roma szakkollégium alapidokumentumát elemzi.

Kulcsszavak: cigány szakkollégium, roma szakkollégium, szervezeti és működési szabályzat, szmsz, szervezatkutatás

1. Bevezetés

Az Európai Unióban a közép-európai bővítés óta kb. 10 millió főt számláló roma kisebbség (*Bačlija*, 2008) él. Heterogén, nyelvileg és kulturálisan egyaránt tagolt népességről van szó, amelyről emiatt tudományosan is érvényes kijelentéseket tenni nem triviális feladat. E sok szempontból tagolt roma népességet jelentős arányban érinti, hogy számos társadalmi-gazdasági dimenzió alapján mért életszínvonaluk elmarad az EU- vagy a nemzeti átlagtól. Jelen van az alacsony iskolázottság, a magas munkanélküliség, a háztartások alacsony anyagi ellátottsága és a szociális szolgáltatásoktól való függés.

A deprivált gazdasági-társadalmi helyzetből való tartós kiutat az oktatás kínálja, ezt az emberitőke-elméletek is alátámasztják. A gazdasági és társadalmi tőkeprodukciónak tartós alapja az inkorporált és intézményesült kulturális tőke termelése. Ehhez azonban az oktatási térnek inkluzívá válnia kell – ezt szolgálják, sok más mellett, a pozitív diszkriminációs intézkedések.

Az inkluzív oktatási környezet eredményességének többdimenziós feltételrendszerét nevesíti a szlovén kisebbségi roma oktatáspolitikát tárgyalása kapcsán *Bačlija* (2008) tanulmánya: (1) a csoportközi szolidaritás egyértelműen deklarált, nemzeti szintű politikája; (2) a kisebbségi jogok folyamatos garanciája nyelv és kultúra tekintetében; (3) az alkotmányos jogok végrehajtását támogató oktatáspolitikája; (4) a csoportszintű izoláció, a „gettósodás” elkerülése és (5) a kisebbségi önmeghatározás lehetősége az egyének számára, ami a kisebbségi csoport elhagyásának lehetőségét is magában foglalja.

Az inkluzív oktatási tér feltételei hiába adóttak azonban az Európai Unió² vagy a tagállami jogalkotás szintjén, ha ehhez nem tartozik támogató szolgáltatások rendszere. E szolgáltatások közé sorolható a felsőoktatás területén egy viszonylag újabb szervezet, a cigány/roma szakkollégium³.

E szakkollégiumok kutatási szempontok gazdag sokféleségét kínálják. Kutatható tagságuk, az általuk alkotott közösség, kutathatóak hallgatóik mint egyének, vagy vizsgálható a szakkollégiumok által alkotott hálózat.

Jelen dolgozatban⁴ a roma szakkollégium mindenekelőtt: szervezet, amelyet jogi vonatkozású dokumentumok konstituálnak és felépítését, működését is ezek írják elő, hogy szükség esetén írásban rögzített, hivatkozható dokumentumként viszonyítási pontot nyújtsanak. E dokumentumok közül tanulmányunkban a szervezeti működési szabályzatot (szmsz) fogjuk vizsgálni induktív, kvalitatív tartalomelemzéssel. Az indukcióval arra utalunk, hogy a tartalomelemzés kategóriáit nem az elméletből, hanem az empiriából, az adatainkból, vagyis esetünkben a szervezeti és működési szabályzatokból vesszük. Ennek oka az szmsz-k nagyfokú formalizáltsága: szabályok szerint készülő, bizonyos adatokat kötelezően tartalmazó dokumentum az szmsz, amely saját vázlatával egyúttal az elemzési (kódolási) sémát is felkínálja.

Az szmsz egy szervezethez rendelt konstituáló dokumentum. A roma szakkollégiumok a hazai felsőoktatás újabb szervezeteinek tűnnek, de valójában a Nékosz és a magyar szakkollégiumi mozgalom hagyományaira támaszkodhatnak (Forray és Boros, 2009; Forray és Marton, 2012; Galántai, 2013). Emellett két nagy, évszázados-évezredes hagyományokkal rendelkező szervezet alapításában születtek: az egyik az egyetem (vagy főiskola, erre is fogunk példát találni), a másik az egyház (legalábbis az egyházi szakkollégiumokat illetően). Fogalmainkat ezért elsősorban a (felsőoktatási) szervezetkutatásból kölcsönözzük, és innen származik az elméleti keret tájékoztatói irodalma is. A roma szakkollégiumokat először a szervezetek és a szervezetkutatás terében helyezük el, ezután térünk rá a kvalitatív tartalomelemzésre. A kutatás során felmerült kérdéseinket a fogalmi keretbe ágyazva ismertetjük.

2. Szervezetkutatás

A szervezetkutatás elméleti alapvetéseinek vázlatos áttekintésében az szmsz-k elemzéséhez alkalmas, a téma szempontjából releváns fogalmakat igyekszünk azonosítani. A szakirodalmi áttekintés során a szervezetek általános világától haladunk a felsőoktatási szervezetkutatáson át a szakkollégiumokig.

2.1. Társadalmi szükségletek és szervezeti funkciók

A szervezetek a társadalmat szétfeszítő erők ellensúlyozására születtek. A roma szakkollégiumok esetében az esélyegyenlőség, egészen pontosan a méltányosság hiánya, és a hátrányos helyzet az a dezintegrációs erő, amely társadalmi anómiákat okoz, és amely kezelésére programok indultak és állami, önkormányzati, civil szervezetek jöttek létre.

Csepeli György meghatározásában (Csepeli, 2003. 21. o.) a szervezet „a társadalom alkalmazkodóképességét szolgáló kollektív cselekvés eszköze, mely a nyugati kultúra feltételei között messzemenően épít az *individualitás*ban rejlő felhajtóerőkre, miközben összhangot és egyensúlyt képes tartani az egymással időnként szükségképpen ütköző egyéni célok, szük-

ségletek, motivációk és külön érdekek között”. Ez az általános, a nyugati/európai kultúra kontextusában megfogalmazott szervezetdefiníció arra hívja fel a figyelmet, hogy a szervezetnek a közös cselekvés eszközeként is tiszteletben kell tartania az egyént, és annak képességeit, lehetőségeit. Alkalmassint ezt nem egyszerűen a nyugati, individualista gondolati hagyomány követeli meg: az egyén a szabadsága tudatában képes a leghatékonyabban támogatni a szervezet munkáját. A szervezet feladata nemcsak a közös cselekvés energiájának kiaknázása, hanem az egyéni érdekek és célok összehangolása is, amellyel saját eredményességét és hatékonyságát támogatja.

Szervezet és funkció együtt születik, a szervezetet bizonyos funkció(k) ellátására hozzák létre alapítói, és e funkciók mögött társadalmi szükségletek rejlenek. Létező társadalmi szükségletek nélkül a szervezet léte nem nyerhet igazolást, és alapítása után el is fog sorvadni. E társadalmi szükségletek számosak, és korántsem korlátozódnak a gazdasági szükségletekre. A hosszú távú, a társadalmi létet a gazdaságra nem szűkítő gondolkodásmód ugyanakkor hatékonyabb gazdasági működéshez is vezethet. E szükségletek és a rájuk építő-épülő szervezeti funkciók jellegzetessége, hogy az egyén ezeket nem képes egyedül ellátni, ez teszi szükségessé a szervezet létrehozását. A szervezet közös cselekvési tér, amelynek tagjai összehangoltan és együtt cselekszenek. A közös cselekvés energiája tehát a koordinált együttműködés eredményeként születő célirányos eredményességi többlet (Csepeli, 2003), amelyet a közösen felismert társadalmi szükségletre adott közös cselekvés eredményez. Ez a társadalmi szükséglet a cigány/roma szak-kollégiumok esetében közjavakra irányul, erről az alábbiakban bővebben lesz szó.

A közös cselekvés célja a funkciók betöltése a társadalmi szükségletek kielégítésének tekintetében. Egy szervezet manifeszt és látens funkciókat egyaránt ellát. A manifeszt funkciók a szervezet által tudatosan ellátott funkciók. A szak-kollégiumi szmsz-k elemzésekor éppen ezekkel fogunk találkozni, hiszen ez a szervezeti és működési szabályzat mint alapidokumentum egyik legfontosabb feladata, hogy a szervezet manifeszt céljait a kontextust is jelentő szűkebb-tágabb társadalmi nyilvánosság előtt deklarálja és ön maga számára írásban

rögzítse. A deklarált funkciók mellett minden szervezet látens funkciókat is betölt a társadalomban, amelyek összefüggnek a szervezet tagjainak személyes igényeivel és élettörténetével. Egy szakkollégium esetében is igaz ez, de ez az szmsz-k elemzésén kívül eső szociálpszichológiai kérdés, amelyet a tagság mikroszintjén egyéni és fókuszcsoporthoz interjúkutatással deríthetünk fel.

Csepeli (2003) a szervezetek két történetileg kialakult típusát különbözteti meg a tulajdonlás és a haszon jellege szerint: a magán- és közszféra szervezeteit. A magántulajdonban lévő szervezetek a piaci működés szabályai szerint, kemény költségvetési korlát mellett működnek, vizsgálatunknak nem részei. A cigány/roma szakkollégiumok köztulajdonban lévő szolgáltató szervezetek, vagyis közszolgálati szervezetek. Ez a besorolás nem magától értetődő, hiszen az újabban alapított szakkollégiumok egyházi fenntartású intézmények, de funkcióik alapján ezek sem sorolandók a vallási szervezetek közé (illetve az szmsz-k vizsgálata éppen ilyen típusú kérdésekre fog választakat adni). Az szmsz-k összehasonlító elemzése során fontos szempont tehát a fenntartó kérdése.

Köztulajdonban lévő szervezetek esetén nem, nem is lehet cél a közvetlen, pénzben számszerűsíthető haszonszerzés, vagyis a profitorientáltság. Ezeket a szervezetek egy másik, sokkal nagyobb szervezet finanszírozza, amely az adófizetők pénzéből tartja fenn magát, és amely először jelent meg a szervezetek és emberek évezredes fejlődéstörténetében: az állam. A közszolgálati szervezetek feladata szűkebb és tágabb közösségük szolgálata, így a működésükből származó haszon is az egész közösségé, legalábbis rövidebb-hosszabb távú hatásaiból, ha közvetett módon is, de az egész társadalom részesedik.

A közösségi szolgálat a társadalmi szükségletek kielégítéséből fakad. Ezek a szükségletek közjavakra, esetünkben a közjavak egy speciális csoportjára irányulnak. A javak közgazdaságtani osztályozása a kizárhatóság és a rivalizálás⁵ feltételére épül. A közjavak ún. nem rivalizáló javak, amelyek esetén nem lehetséges a kizárás, és az egységnyi többlet felhasználásuk költsége (a határköltség) zérus. A valóság azonban ennél összetettebb, ezek a feltételek a(z) (felső)oktatásra biztosan nem teljesülnek, hiszen ebben az esetben a határköltség, vagyis a

kihasznátság egy fővel való növekedésének költsége, kifejezetten magas. A fentieknél árnyaltabb kategóriákat vezet be Mellár Tamás (2013), aki a kizárás kategóriájának differenciálásával ad pontosabb definíciót: a kizárás lehet kívánatos, nem kívánatos és lehetetlen. Az így kapott hatelemű mártixban az oktatás nem tiszta közjóság, hanem olyan rivalizáló jószág, amelyből a kizárás nem kívánatos. Az oktatás tehát ebben az értelmezésben közösségileg biztosított magánjóság⁶. Ezek⁷ jellemzője a magas határkötség és a könnyű, de nem kívánatos kizárhatóság. A kizárás a modern nemzetállamok és a közoktatás, közegészségügy születéséig automatikusan meg is történt. E javakat a modern államok kezdték közösségileg biztosítani állampolgáraiknak, mert belátták ennek előnyeit a teljes közösség számára. A rossz közegészségügy vagy a nagy mennyiségű, képzetlen munkaerő jelenléte a munkapiacra a teljes társadalomra nézve negatív hatást fejt ki.

A felsőoktatás mint közösségileg biztosított⁸ magánjóság értelmezése alapján azonosítható az a társadalmi szükséglet, amely a roma szakkollégiumokat életre hívta. Az esélyegyenlőség és a méltányosság hiánya miatt ugyanis az egyes társadalmi rétegek számára egyenlőtlen hozzáférést biztosít a társadalom ezekhez a javakhoz. Ezek az anómiák társadalmi és etnikai csoportokat egyaránt sújthatnak, illetve ezek a hatások egymást fel is erősíthetik, együttesen is jelentkezhetnek. Az etnikai meghatározottság ugyanakkor nem jelent automatikus⁹, kölcsönösen egyértelmű szociális meghatározottságot is. Ezzel a cigány/roma szakkollégiumok funkciójának egyik legfontosabb (ön)definíciós kérdéséhez érkeztünk: etnikai vagy szociális alapú szervezetek-e ezek? Erre a kérdésre az szmsz-k önmeghatározásai és bemeneti feltételei fognak válaszolni.

A szervezeti funkciókat nem csak a közjavak iránti tényleges társadalmi szükséglet (a piac nyelvén: a kereslet) szabályozza, hanem a politika, esetünkben az oktatás- és kisebbségpolitika is. Ezek döntenek ugyanis a szervezet finanszírozásáról, és e döntések közvetett alapja a közösség gondolkodása, vélekedése a társadalmi igazságosságról. Ez a vélekedés a modernség nagy politikai eszmeáramlatainak erőterében, a konzervativizmus, a liberalizmus és a szocializmus között formálódik, még akkor is, ha a közbeszéd és a politikai diskurzusok ezeket a fo-

galmakat sokszor eszmetörténeti jelentésüktől távol kerülve, újra- és átértelmezve használják.

A szervezetek nemcsak tulajdonlásuk, hanem kedvezményezetteik szerint is vizsgálhatóak. Csepeli (2003) Peter M. Blau és W. Richard Scott osztályozását követve jelöli ki a lehetséges kedvezményezettek négy csoportját: a beosztott alkalmazottak, a tulajdonosok, a szervezethez nem tartozó kliensek és a társadalom. A roma szakkollégium a kedvezményezettség alapján kölcsönös kedvezményezettségen alapuló szervezet, ahol a teljes tagság részesül a szervezethez tartozás előnyeiből. Az előnyök, szolgáltatások, juttatások és a hozzájuk kapcsolt kötelezettségek rendszerét az szmsz alapján vizsgálni fogjuk.

2.2. Közösségi hagyományok és szervezeti célok

A szervezeti működést a közösen hozott és elfogadott célok határozzák meg. A célok elhelyezik a szervezetet a többi szervezet között és a szélesebb társadalmi közösségben. Meghatározzák a szükséges erőforrások körét, amelyek révén a szervezet által létrehozott javak előállíthatók, a szervezet által nyújtott szolgáltatások biztosíthatók. A szervezet céljai révén elhelyezi magát a társadalmi valóságban, és kijelöli tevékenységének irányát. A cél mindig a jövőre irányul, és értelmességének feltétele a megvalósíthatósága, vagyis jövőbeli teljesüléséhez mindig zérustól különböző valószínűség rendelhető.

Egy szervezet célja és funkciója nem egészen azonos, közöttük finom különbségtétel mutatható fel. A funkció közvetlenül a társadalmi szükségletből ered, megjeleníti a társadalmi kontextust és a jelenben gyökerezik. A funkció a szervezet kontextuális jellemzője. A cél ezzel szemben a szervezet önértelmezését reprezentálja, és a jövőbe mutat: egy kívánatos, ma még nem létező, de nem nullavalószínűségű világállapot megvalósítására irányul. A szervezet céljai révén látja el a társadalmi szükségletek miatt létesülő funkcióit. Célok és funkciók összhangja a szervezet eredményességének alapja.

A szervezeti funkciók társadalmi szükségletekre, a szervezeti célok közösen vallott értékekre épülnek. Az értékeket a prioritások rendezik sorrendbe. Az értékek a társadalomban létező hagyományokban alapozódnak meg, amelyek

manifeszt és látens módon egyaránt jelen vannak egy szervezet működésében. Egy szmsz olyan alapdokumentum, amely a szervezet alapítói által közösen vallott értékek és elfogadott hagyományok kinyilvánítása és rögzítése, ezért a manifeszt hagyományok jól vizsgálhatóak tanulmányunkban. Itt szintén fontos és érdekes szempont, hogy egyházi vagy egyetemi fenntartású szakkollégiumról van-e szó. A másik fontos kérdés, hogy a szakkollégiumok az esélyegyenlőség biztosítását vagy a tehetséggondozást tekintik-e fő céljuknak. A két cél két értékre épül. Az esélyegyenlőség biztosítása az egyenlő és méltányos oktatási hozzáférést (legegyszerűbben: az egyenlőséget) preferálja, a tehetséggondozás versenyszemléletű cél, a bármilyen szempontból az átlagosnál jobb képességűek érvényesülését segíti, így az előzővel szemben a modernség konzervatív vagy liberális¹⁰ (és nem szocialista) eszmetörténeti hagyományára épül. A két hagyomány, a két érték, a két cél másfajta szervezetet konstituál. Az értékként az esélyegyenlőséget preferáló szervezet bemeneti feltételként a hátrányos helyzetet fogja hangsúlyozni, a tehetséggondozó intézmény viszont a szakmai kiválóság mellett az etnikai hovatartozást. A roma szakkollégiumok esetén a kettő várhatóan keverten jelenik meg, az szmsz feladata, hogy az értékek és célok keveredéséhez pontos arányszámokat rendeljen, amelyeket a fenti elméleti keretben értelmezni tudunk.

A szervezeti célok értékekben, az értékek hagyományokban alapozódnak meg. Ebben a folyamatban a megalapozó mindig a ráépülőt legitimálja. Ez a kapcsolat azonban nem egyirányú, hanem kétirányú, dinamikus viszonyról van szó. A szervezetek által deklarált célok megerősítik és képviselik az értékeket, az értékek fenntartják, megújítják és újraértelmezik a hagyományt, amely maga sem a múltban rögzített, statikus létező, bár sajátyszerűsége, hogy időnként így tűnik/tűntetik fel. A következő ábrán a hagyományok, értékek és célok kétirányú, dinamikus viszonyrendszerét foglaljuk össze, és szemléltetjük a kapcsolatot a funkciókkal, társadalmi szükségletekkel és a célokhoz rendelt eszközökkel is.

1. ábra. Hagyományok, értékek, célok és funkciók a szervezetben

A szervezeti célok még nem létező, de nem nullavalószínűségű jövőbeli állapotok elérésére irányulnak. Ehhez a célokhoz nekik kölcsönösen megfeleltethető eszközöket kell rendelni. A célokhoz rendelt eszközök összessége a szervezeti politika. Tágabb perspektívából maga a szervezet a célok elérése érdekében létrehozott eszköz, ennek az eszköznek az alapdokumentuma a szervezeti és működési szabályzat, amely a szervezeti politikát is tartalmazza. A szervezeti politika szabja meg a működés során követendő eljárásokat, legyen szó beléptetésről (szakkollégiumok esetén felvételizőről), döntéshozatalról, javadalmazásról, tisztújításról vagy szankcionálásról.

2.3. Kié a szakkollégium?

Az eddigiekben a szervezetkutatás fogalmi terében helyeztük el a roma szakkollégiumokat. E szervezetek – fenntartóiktól, önálló jogi személyi létüktől függetlenül – egy nagyobb szervezet, egy egyetem vagy egy főiskola keretében működnek. Tagjaik a felsőoktatás hallgatói, szervezeti kultúrájuk, céljaik, problémáik a felsőoktatás világából származnak. Ezért vizsgálatuk szűkebb kontextusát a felsőoktatás szervezetkutatása jelenti.

Jan Szczepeński *A felsőoktatás szociológiája* (1969) című kötetében az előzőekben ismertetett funkcionális szervezetkutatás felsőoktatásra kidolgozott változatát közli. A felsőoktatás funkcióit a szervezet társadalmi struktúrában elfoglalt pozíci-

ójából vezeti le. Meghatározása szerint a funkció „az egyén, a csoport vagy az intézmény által egy meghatározott struktúra keretében végzett cselekvések komplexuma (Szczepański, 1969:6)”. *Szervezeti funkció és társadalmi struktúra viszonya* kölcsönösen dinamikus, a struktúra meghatározza a lehetséges funkciók körét, de a funkció is visszahat (jellemzően megerősíti) a struktúrát. A szükségleteket Szczepański is hiányzó közjavakra irányuló igényként határozza meg, bár ezt a szót ő (vagy fordítója) nem használja. Ebben a fogalmi térben definiálja a felsőoktatást mint „az egyének, csoportok és az állam meghatározott szükségleteinek kielégítésére hivatott intézmények” tevékenységét (Szczepański, 1969:7). E szükségletek térben és időben változnak, így a hozzájuk kapcsolódó funkciók sem állandóak. Az egyetemek, főiskolák létének céljáról, szervezeti funkcióikról és a hozzájuk rendelt eszközök összességéről alkotott elképzelések összességét nevezi Szczepański a felsőoktatás funkcióiról alkotott koncepciónak. Ez a koncepció kapja meg végleges formáját a szervezetet meghatározó dokumentumokban, amelyek a törvényi szabályozástól a szervezetet konstituáló alapidokumentumokon át a különféle eljárásrendekig terjednek. A roma szakkollégiumok szmsz-e alapján a szervezet funkcióiról alkotott koncepció vizsgálható, Szczepański terminológiájával ez a szervezet hivatalos vagy feltételezett funkciója, korábbiakban ezt mint manifeszt funkciót azonosítottuk. A lengyel szociológus a továbbiakban az egyetem hivatalos funkcióinak három csoportját határozza meg, természetesen hangsúlyozva ezek keveredését: a tudomány fejlesztését, az elitképzést és a szakértelmiség utánpótlásának biztosítását. A hatvanas évek elején, Lengyelországban (a szovjet blokkban) született koncepció ma már kiegészítésekre szorulna, ha ez lenne kutatásunk tárgya. A tömegesedés és az expanzió mint a háború utáni felsőoktatás meghatározó jelenségei a hatvanas években Nyugat-Európában is csak éppen elkezdődtek, míg mára a kelet-közép-európai felsőoktatást is meghatározzák. A Szovjetunió összeomlása és a rendszerváltás után két és fél évtizeddel más társadalmi struktúrában működnek az egyetemek, és a fentiekén kívül újabb funkciókkal is egészen biztosan rendelkeznek. Okkal feltételezhetjük ugyanakkor, hogy Szczepański funkcióhármásának nyomát az szmsz-

kben meg fogjuk találni annak jeleként, hogy a roma szakkollégium valamiképpen¹¹ egy felsőoktatási szervezet része. Ugyanakkor maga a roma szakkollégium léte jelzi, hogy a fenti három funkció mellett a társadalmi mobilitás, az esélyegyenlőség, a méltányos oktatás biztosítása már explicit módon is megjelenik a mai felsőoktatás esetében.

A cigány szakkollégium olyan szervezet, amely a felsőoktatás keretében működve keres válaszokat a bevezetésben ismertetett társadalmi szükségletekre. Felsőoktatási szervezet tehát, így a felsőoktatás céljainak is meg kell felelnie. A szakkollégiumi alapidokumentumokban megfogalmazott célkitűzések fogják ezt megmutatni.

Kozma Tamás *Kié az egyetem?* (2004) című tanulmánykötetében a felsőoktatás formális és informális szervezetét különbözteti meg. A szakkollégiumi szmsz-k a szervezet formális struktúráját rögzítik, és hozzák nyilvánosságra. A szervezetábrák elkészítése során az osztályozási és működési modellt fogjuk kombinálni, vagyis egyszerre ábrázoljuk a szervezet alkotóelemeit, ezek egymáshoz kapcsolódását és egymásra hatását. Ezt az alkotóelemek kis száma, a szervezetek kis mérete lehetővé teszi.

A Kozma által idézett (2004:111) Clark-modell a felsőoktatás három szervezeti típusát különíti el: az önkormányzati, a hivatali és a vállalkozási típust. Ebben a szervezettípológiában a szakkollégiumok alapvetően a felsőoktatás önkormányzati modell szerint működő szervezetei, de megjelenik a hivatali típus néhány eleme is. A szakkollégiumokat az önkormányzati modellhez köti a szervezeti autonómia, amellyel a fenntartói szervezeten belül rendelkeznek – ennek mértékét az szmsz-k alapján vizsgálni fogjuk, és az önkormányzatiság-fenntartói kontroll kérdésére visszatérünk. A szakkollégiumok tisztségviselőiket választják, és korlátozott gazdasági önállósággal is bírnak, amelynek a pályázati lehetőségek és a pályázati feltételek kereteket szabnak ugyan, de egy sikeres pályázat esetén saját vagyonukkal gazdálkodhatnak. A belépési feltételek, illetve a felvételi kritériumok már köztes állapotot képviselnek, inkább jogosultságra, mint próbára épülnek, és ez a hivatali típusú felsőoktatási szervezet jellemzője. A Clark-modell magára a felsőoktatási szervezetre vonatkozik, nem egy kis szervezeti

alegységre, ezért közvetlenül nem ez alapján fogjuk a cigány/roma szakkollégiumokat fogalmi kategóriákba sorolni.

A szakkollégiumi szervezetkutatás legújabb eredményei kínálnak szempontokat a roma szakkollégiumok szervezeti tipologizálásához. Demeter Endre, Gerő Márton és Horzsa Gergely tanulmánya (2011) a szakkollégiumok három típusát azonosítja működtetésük módja szerint: az egyesületi, a kisegyetemi és a fenntartói modellt. Feltételezzük, hogy a roma szakkollégiumok egyesületi típusú szakkollégiumok. Az egyesületi modell esetén a szervezeti felépítés alapvetően az egyesületi mintát követi, vagyis a legfőbb döntéshozó szerv a hallgatók közgyűlése. Az egyesületi szakkollégium, az ún. Rajk-típusú szakkollégium, önigazgató szervezet, amelyben a meghatározó döntési jogkörök a szervezeti keretek alakításától a célok kijelölésén át a működés szabályozásáig a teljes tagságot tartalmazó közgyűlés kezében vannak. A demokratikus felépítés és a működtetés diszkurzív jellege nagy szerepet kap a szervezet életében. Az önállóságot a fenntartó korlátozza, a hipotézis igazsága/hamisága mellett e korlátozás mértéke is kimutatható a szervezeti és működési szabályzatok elemzéséből. Fenntartó és szakkollégium érintkezési, kapcsolódási pontja, jogköreik találkozási szintén fontos kérdése tanulmányunknak.

3. Cigány/roma szakkollégiumok szervezeti és működési szabályzatának kvalitatív tartalomelemzése

A ma Magyarországon működő roma szakkollégiumok közül a szervezeti és működési szabályzatok hozzáférhetősége miatt hat szervezet dokumentuma került tanulmányozásra. Az elemzés során a szakkollégiumokat számokkal jelöltük.

A mintába került szakkollégiumokat és néhány vonatkozó adatukat foglalja össze az 1. sz. táblázat.

1. táblázat. *a mintába került szakkollégiumok fenntartó szervezete és alapításának ideje*

Név	Fenntartó	Alapítás ideje
1. sz. szakkollégium	egyetem	2012
2. sz. szakkollégium	főiskola	2011
3. sz. szakkollégium	egyház	2012
4. sz. szakkollégium	egyetem	2012
5. sz. szakkollégium	egyetem	2002
6. sz. szakkollégium	egyház	2011

3.1. A (jog)szabályozási környezet

A szervezetkutatás kapcsán sok szó esett a hagyományok, értékek, célok és funkciók rendszeréről. Minden szervezet értelmezhető és elhelyezhető ebben a rendszerben, de az eseti szabályozás nem ezek alapján történik.

Szczeпаński hangsúlyozza, hogy a felsőoktatás funkciójáról alkotott koncepció dokumentumok széles körében rögzítve kapja meg végleges formáját, e dokumentumok köre a törvényi szabályozástól (az általános, makroszinttől) a házirendekig (az eseti mikroszintig) terjed. A cigány/roma szakkollégiumok esetében az állam mint végső finanszírozó kezében a pályázati kiírás a közvetlen eszköz a pénzügyileg az általa nyújtott forrásokra épülő szervezetek kialakításában, egyúttal – közvetetetten – ez tartalmazza a roma szakkollégium funkcióiról alkotott állami koncepciót is. A pályázati kiírás a társadalom értékrendszerében és hagyományaiban alapozódik meg, minden szabályozási döntése, pályázati feltétele egyúttal állít is az állam és a társadalom értékpreferenciáiról. (A kettő nem feltétlenül esik egybe.) A hagyományok és értékek, és mindaz, ami belőlük következik, a pályázati kiírás közvetítésével kerülnek a szervezetet meghatározó alapidokumentumokba. Egy nagy volumenű állami pályázati kiírás a társadalom érték- és normarendszerének transzformációs pontja, döntés és állásfoglalás valami mellett, az értékek írásos rögzítésének programadó dokumentuma. A szervezetkutatás nyelvén: a kontextus közvetlenül meghatározza a struktúrát, amikor először kialakítja a stratégiát, majd ehhez rendeli a szervezetet.

A mintába bekerült szervezetek közül az 5. sz. szakkollégium a legrégebben működő szervezet, működését 2002-ben kezdte meg, és ezt egy PHARE-pályázat tette lehetővé. Ma működésének finanszírozási keretét azonban, akárcsak a többi szakkollégium esetében, a TÁMOP 4.1.1.-D12/2/KONV kódszámú, „Társadalmi Megújulás Operatív Program Roma szakkollégiumok támogatása” című pályázat biztosítja. Ezért minden vizsgált szakkollégium esetében ezt tekintjük irányadónak, és az szmsz-k elemzése előtt röviden a pályázat vonatkozó részeit is ismertetnünk és elemeznünk kell. A pályázati dokumentáció mindenekelőtt a kitűzött célok és a tagsághoz kötődő szabályozások miatt releváns kutatásunkban. A pályázati kiírás a szakkollégiumi működés jogforrásaihoz is el fog vezetni bennünket.

A pályázati felhívás szerint a TÁMOP 4.1.1/D konstrukció általános célja a felsőoktatás minőségének javítása és szerepének növelése a foglalkoztathatóság bővítésében. Szintén az általános célok között szerepel az egyetemekre, főiskolákra felvételt nyert *hátrányos helyzetű, elsősorban roma származású hallgatók* számára komplex hallgatói szolgáltatások indítása és fenntartása, amelyek segítik tanulmányaik sikeres befejezését, és megalapozzák a társadalom különböző színtereire való bevonódásukat. *A hátrányos helyzetű, elsősorban roma származású hallgatók* jelzős szerkezet többször szerepel a pályázatban, ez jelöli a program célcsoportját, amelyre vonatkozóan a pályázat arányszámot is meghatároz. A megfogalmazásból kiderül, hogy a program a két változót (a szociális helyzetet és az etnikai hovatartozást) együtt veszi figyelembe, a nem roma hátrányos helyzetűeket nem, de a nem hátrányos helyzetű romákat definíció szerint kizárja. A TÁMOP 4.1.1/D tehát a társadalmi esélyegyenlőséget előmozdító, a méltányos felsőoktatási hozzáférést szélesítő oktatáspolitikai program. Az általános bevezető a fenti célokhoz eszközként tehetséggondozást, valamint tanulás-módszertani és felzárkózást támogató szolgáltatásokat rendel. A pályázat mint a felsőoktatás tartalmi és szervezeti fejlesztése a tudásalapú gazdaság kiépítésébe, a felsőoktatás elérhetőségének bővítésébe, az egész életen át tartó tanulás programjába és a társadalmi integráció társadalom- és szociálpolitikai céljába ágyazódik.

A pályázati célokhoz eszközként rendelt konkrét szervezet, amelynek keretében a fentiek megvalósulnak: a cigány/roma szakkollégium.

A szakkollégiumi működés elvei tekintetében a 2011 márciusában elfogadott Szakkollégiumi Charta az irányadó, amely tartalmazza a szakkollégium széles körű autonómiáját és önkormányzatiságát, továbbá együttesen hangsúlyozza a színvonalas szakmai munkát és a társadalmi érzékenységet.

A roma szakkollégiumokat a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. tv. a tehetséggondozásra és a doktori képzésre vonatkozó szabályokat tárgyaló XIV. fejezetének 54. §-a nevesíti:

54. § A felsőoktatási intézmény feladata a tantervi követelményeket meghaladó teljesítmény nyújtására képes, kiemelkedő képességű és hozzáállású, valamint a hátrányos, illetve a halmozottan hátrányos helyzetű hallgatók felkutatása, felismerése, és szakmai, tudományos, művészeti és sport tevékenységének elősegítése. A felsőoktatási intézmény önállóan vagy más felsőoktatási intézménnyel együttműködve tehetséggondozó és felzárkóztató rendszert, illetve programokat működtet: ennek keretében tudományos diákköröket, szakkollégiumokat, illetve roma szakkollégiumokat működtethet. A szakkollégiumokat, illetve a roma szakkollégiumokat felsőoktatási intézménnyel együttműködve azok is létesíthetnek, akik felsőoktatási intézmény alapítására, fenntartására e törvény alapján jogosultak. A felsőoktatási intézmény mentorprogram keretében nyújt segítséget a hátrányos helyzetű hallgató tehetségének kibontakoztatásához.

A törvényi szabályozás az átlagtól való bármilyen irányú eltérést együttesen igyekszik kezelni, ezért szerepel együtt a tehetséggondozás és a hátrányos helyzet, mindkettő jellemzően az átlagtól eltérő teljesítményhez vezet. A roma szakkollégium a törvényben a tehetséggondozó és felzárkóztató rendszer¹² egyik szervezeti eszköze, amelyet felsőoktatási intézmény vagy vele együttműködve felsőoktatási intézmény alapítására, fenntartására jogosult szervezet¹³ alapíthat és működtethet.

A TÁMOP 4.1.1/D pályázati kiírás tartalmazza a roma szakkollégium definícióját: roma szakkollégium az a szakkollégium, amely alapító okirata szerint annak vallja magát és a felvételt nyert hallgatók legalább 60%-a roma származású. Utóbbi eldöntése önkéntes nyilatkozat alapján történik. A pályázati kiírás a továbbiakban a törvényi szabályozásra és a Szakkollégiumi Chartára hivatkozva fogalmazza meg a cigány/roma szakkollégiumok céljait.

A nevesített részcélok a következők: a tanulmányi sikeresség előmozdítása, bevonás a kutatási tevékenységbe és a társadalmi szerepvállalás megerősítése. A pályázat tehát olyan szervezeteket kíván támogatni, amelyek a szociális érzékenységet és a szakmai kiválóságot ötvöző értelmiségiek képzését biztosítják. Elitképzés és társadalmi érzékenység: ezek a magyar szakkollégiumi mozgalom történetileg létező két nagy hagyományából, az Eötvös Collegiumból és a Nékoszmozgalomból erednek.

3. 2. A szervezeti és működési szabályzatok

A kvalitatív tartomelemzés során 13 alapelemű szempontmátrixot alakítottunk ki (ez alapján történt a kódolás), az szmsz-k által tartalmazott információkat e szempontok alapján szerkesztett táblázatokban a függelékben közöljük. A táblázatok a nyers adatokat tartalmazzák szerkesztett, némileg rövidített formában.

A szempontok a következők:

1. a roma szakkollégium helye és jogállása az egyetemi/egyházi/főiskolai szervezetben
2. önmegnevezés
3. szervezeti öndefiníció
4. hivatalos képviselő
5. kapcsolódó tudományterület
- 6/a. belépési feltételek – felvételi kritériumok
- 6/b. a felvételi eljárás
7. célok
8. szervek, tisztségek és hatáskörök

- 9/a. stratégiai eszközök
- 9/b. operatív eszközök
- 10. tagság fajtái
- 11. tagság jogai
- 12/a. tagság kötelességei
- 12/b. fegyelmi szabályozás
- 13. gazdálkodás

A szervezeti és működési szabályzatok információit a szakkollégiumok összehasonlíthatósága végett e szempontok szerint újrendezve ismertetem és elemzem. Az elemzés itt következő alfejezeteiben az eredményeket közlöm, az szmsz-k által tartalmazott információk táblázatos formában a függelékben megtalálhatóak.

3. 2. 1. A roma szakkollégium helye és jogállása a felsőoktatási/egyházi szervezetben

A roma szakkollégiumok olyan szervezetek, amelyek egy nagyobb, felsőoktatási vagy egyházi szervezeten belül jöttek létre. Ennek keretében történik szervezeten belüli helyük és jogállásuk szabályozása.

A nem egyházi¹⁴ szakkollégiumok felügyelete közvetlenül az egyetemi felső vezetés, a dékán, a rektorhelyettes vagy a 2. és 5. sz. szakkollégium esetében a szenátus alá tartozik. Ezek a szakkollégiumok az egyetem/főiskolán belül önálló szervezeti egységek, de jogi személlyel nem rendelkeznek.

Az egyházi szakkollégiumok az adott egyházi szervezeten belül működő önálló szervezetek, jogi személlyel rendelkeznek, tehát – felügyeleti szervük beleegyezésével – önállóan is jogképesek, jogokat szerezhetnek és kötelezettségeket vállalhatnak. Kapcsolataikat és rekrutációs bázisukat a régió felsőoktatási intézményeivel kötött együttműködési megállapodások biztosítják. A felekezeti szakkollégiumok emellett a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózatba szerveződnek, ezt szervezeti és működési szabályzatuk is rögzíti.

Az szmsz-eket a felsőoktatási/egyházi szervezetben elfoglalt helynek megfelelően először a szakkollégium vezető szerve fogadta el, ezt követte a fenntartó jóváhagyása. A dokumen-

tumot elfogadó vezető szerv világi szakkollégiumok esetében a közgyűlés, egyházi szakkollégiumok esetében az igazgatótanács volt. Kivételt képez a 4. sz. szakkollégium, amelynek esetében az szmsz-t az egyetemi szenátus fogadta el, aláíróként a rektor szerepel, a szervezeti egység közvetlen képviselője nem jelenik meg az ellenjegyzők között.

3. 2. 2. *Hivatalos önmegnevezés*¹⁵

A vizsgált szakkollégiumok közül 4 a *roma* szót használja önmegnevezésében, egy szakkollégium nevében szerepel a *cigány* szó. Az egyik egyetemi szakkollégium nem használ hivatalos önmegnevezésében etnikai jelzőt. Az egyik egyházi szakkollégium közli nevét a magyartól eltérő nyelven is, az általuk jelölt sorrendben latin, angol és romani nyelven.

Az egyházi fenntartású szervezetek felekezeti hovatartozásukat jelzik nevükben, a többi szakkollégium alapító/fenntartó felsőoktatási intézményére utal önmegnevezésében, kivételt képez egy főiskolai szakkollégium.

Önmeghatározásában két szervezet köti magát konkrét személyhez. A PTE cigány szakkollégiuma Wlislöck Henrik XIX. század végi néprajzkutató nevét választotta, aki a cigányság kutatása mellett egyúttal kutatás-módszertani reformer is volt, mai fogalommal a részvevő megfigyelés módszertanának előfutára. A Wáli István Szakkollégium névadója XVIII. századi református teológus, aki elsőként figyelt fel a romani nyelv indoeurópai eredetére. A névadót választó cigány szakkollégiumok tehát a paradigmaticus jelentőségű felfedezések, az úttörő (tudományos) felismerések jelentőségét hangsúlyozzák.

3. 2. 3. *Szervezeti öndefiníció*

A kategória arra kérdez rá, hogy a roma szakkollégiumok milyen szervezetként nevezik meg magukat, hogyan gondolnak önmagukra. A függelék 3. sz. táblázata az szmsz-kben először előforduló, a szakkollégiumra vonatkozó állító mondatokat tartalmazza.

Az állítások egymáshoz igen közel állnak, egyszerre hangsúlyozzák a szakmaiságot és a közösségépítést.

3. 2. 4. Hivatalos képviselő

Minden szervezet esetében meghatározó, hogy ki jogosult a szervezet hivatalos képviseletére, reprezentációjára és a szűkebb-tágabb társadalmi környezettel való kapcsolattartásra, akár a fenntartón belül, akár a legtágabban értelmezett közösségekben. A hivatalos képviselő személye az önkormányzatiság és az autonómia egyik jele is, hiszen megválasztásának módjával érdemi befolyást lehet gyakorolni a szervezetre.

A 4. és 5. sz. szakkollégium diverzifikálja a hivatalos képviselet jogát, ez a változó esetükben önkormányzatiságukat, autonómiájukat erősíti. A többi szakkollégium esetében egyetlen hivatalos képviselőt jelöl ki az szmsz, ez mindenképpen központosítja ezt a feladatot, az ugyanakkor a hivatalos képviseletet ellátó tisztségviselő választásának módjától függ, hogy ez mennyire jelent egyben fenntartói kontrollt is. Erről a szervezetábrák megrajzolása kapcsán bővebben lesz szó.

3. 2. 5. Kapcsolódó tudományterületek

A cigány/roma szakkollégiumok nem részterületekhez kötődő diszciplináris tudományos műhelyek, nem ezzel a céllal jöttek létre. Szervezeti és működési szabályzataik, ha közvetetten is, de mégis szabályozhatják ezt a kérdést, ha másképp nem, akkor a kapcsolódó egyetemi/főiskolai karok révén. Tagságuk rekrutációs bázisa közvetetten meghatározza a kapcsolódó tudományterületek körét.

Az 1. sz. szakkollégium saját anyaintézményére sem korlátozza tagsági bázisát, a többi intézmény vagy ezt teszi, vagy az egyházi szakkollégiumok esetén az együttműködési megállapodás határozza meg a kapcsolódó felsőoktatási intézmények és tudományterületek körét. Az szmsz-k alapján tehát a cigány/roma szakkollégiumok közvetlenül nem kötődnek tudományterületekhez, nem diszciplináris változók alapján szerveződnek. Ugyanakkor tagságuk körében az egyes tudományszakok nem feltétlenül azonos arányban jelennek meg, de ez az szmsz-k dokumentumelemzése alapján nem kimutatható.

3. 2. 6. 1. *Belépési feltételek – felvételi kritériumok*

A felvételihez kapcsolódó információkat két kategóriára bontottuk. Az első kategóriába kerültek a felételire jelentkezés feltételei, amelyeknek a hallgatónak meg kell felelnie a felvételi eljárás megindításához.

Az 1. sz. szakkollégium, ahogy arról a tudományterületek vonatkozásában már volt szó, a legtágabban határozza meg a felételire jelentkezés feltételeit, az egyetlen kritérium a hallgatói jogviszony a magyar felsőoktatás bármely intézményében. A felvétel szempontjai között az esélyegyenlőség biztosítására és a tehetséggondozásra irányuló kritériumok egyaránt szerepelnek.

A 2. sz. szakkollégium a második szemesztertől fogadja az anyaintézményként működő főiskola hallgatóit, kivételt képez a kiemelkedő középiskolai teljesítmény. Felvétel legalább 3,5-ös korrigált kreditindex és szakátlag feletti tanulmányi eredmény esetén kérhető oktatói ajánlással. Az szmsz felételire vonatkozó része hangsúlyozza a cigány/roma identitást, amelyről tagjelölttől nyilatkozatot is kér a szakkollégium.

A mintába bekerült felekezeti szakkollégiumok felvételi feltételként határozzák meg a cigány/roma származásról szóló nyilatkozat aláírását. A 3. sz. szakkollégium emellett cigány kisebbségi önkormányzati nyilatkozatot és lelkészi ajánlást is kér. Tagságának legfeljebb negyede lehet nem roma származású. A 6. sz. szakkollégium csak a felvételizőtől kér nyilatkozatot származását illetően, a lelkészi ajánlást nem teszi kötelezővé.

A 4. sz. szakkollégium az egyetem összes képzési típusáról fogad nappali munkarendű hallgatókat.

Az 5. sz. szakkollégium az egyetem összes képzési típusáról fogad nappali és levelező munkarendű hallgatókat. Egy későbbi szöveghely ezt a lehető legtágabb hallgatói kört a rekrutációs bázis szélességének megtartásával, de az egyetem romológia szakára fókuszálva fogalmazza újra, emellett a doktori iskolák körét a neveléstudományi doktori iskolára szűkíti. Ezek azonban csak szervezeten belüli kapcsolatokat jelző pontok, az szmsz egyértelmű rendelkezése szerint a szakkollégium tagjainak körébe felvehető a fenntartó egyetem bármely hallgatója.

3. 2. 6. 2. A felvételi eljárás

A felvételihez kapcsolódó információk második kategóriájában magát a felvételi eljárást tárgyaljuk. Itt elsősorban a férőhelyek elosztásához kapcsolódó döntési szabályok relevánsak, mert ezek közvetetten adnak információkat a szakkollégium önképéről és céljairól. A felvételi bizottságok összetétele az önkormányzatiság – fenntartói kontroll tengelyén segít elhelyezni a szervezeteket, emellett a hallgatói részvétel arányait is jelzi. Az önkormányzatiság két ágens szempontjából is értelmezhető a felvételi bizottságok összeállításában: egyrészt magára a szervezetre vonatkozóan szakkollégium és fenntartó viszonyában, másrészt a már korábban felvett tagokra vonatkozóan szakkollégium és tagság viszonyában. Összefoglalóan tehát három szempontot fogunk vizsgálni a felvételi eljárások kapcsán: a felvételi bizottság összetételét, a belépési korlátokat és a férőhelyek elosztásának szabályait.

Az 1. sz. szakkollégium évente egyszer, az őszi félévben hirdet felvételt. Felvételi bizottságában a szakkollégium vezetője kap helyet, a többi tagot az egyetem szervezeti struktúráján belül a szakkollégium fölé rendelt koordinációs szerv delegálja. A szakkollégisták tanácskozási joggal vehetnek részt a felvételi bizottság munkájában. Az szmsz nem rendelkezik tanulmányi eredménnyel vagy tudományos teljesítménnyel kapcsolatos belépési korlátról vagy a férőhelyek elosztásakor érvényesített preferencia-szempontokról.

A 2. sz. szakkollégium szemeszterenként biztosít felvételi lehetőséget. Felvételi bizottságában a szakkollégiumi vezetés mellett a főiskola hallgatói önkormányzatának képviselője kap helyet, szakkollégiumi hallgatói tagról az szmsz nem rendelkezik. A szakkollégiumi szmsz szakmai-tudományos minimumkövetelményt határoz meg, és a szavazategyenlőség esetére hozott döntési szabálya közvetetten a tehetséggondozás és elitképzés fontosságát jelzi a szakkollégium céljai között.

A 3. sz. szakkollégium felvételi bizottságában a szakkollégiumi vezetés mellett egy fő hallgatói önkormányzati képviselő kap helyet. Szakmai-tudományos belépési korlátról az szmsz nem rendelkezik, túljelentkezés esetén az új felvételizők minimális előnyt élveznek.

A 4. sz. szakkollégium felvételi bizottsága azonos a szakkollégiumi tanáccsal. Ennek összetétele révén e szervezet esetében a hallgatói tagság is döntési jogkört kap a felvételi eljárásban, amely az önkormányzatiság jele. Az szmsz nem rendelkezik tanulmányi eredménnyel vagy tudományos teljesítménnyel kapcsolatos belépési korlátról és a férőhelyek elosztásakor érvényesített preferencia-szempontokról sem.

Az 5. sz. szakkollégium szervezeti és működési szabályzata nem rendelkezik külön a felvételi eljárásról, belépési korlátot – saját, pályázati-finanszírozási korlátain kívül – nem támaszt. Ennek okát a tagsággal járó kötelezettségek kapcsán fogjuk látni, ugyanis e szervezet a belépési korlátok helyett a bent maradási feltételek szabályozását választotta, amely egyfajta speciális, időben eltolt, hosszú felvételi folyamatként értelmezhető, amelyhez azonban az új tagok szocializációs és szakmai-tudományos támogatást egyaránt kapnak. Erről a tagsággal járó kötelezettségek tárgyalásánál bővebben lesz szó.

A 6. sz. szakkollégium felvételi bizottságában a szakkollégiumi vezetés mellett a közgyűlés két tagja kapott helyet, tehát itt is megjelenik a hallgatói tagság a felvételi eljárás ágenseként. A felvételi eljárás összetett, több napos folyamat, de inkább a belépők megismerését, képességeik felmérését szolgálja, elérési küszöbök meghatározása nélkül nem szakmai-tudományos belépési korlátként működik. Túljelentkezés esetén az új felvételizők minimális előnyt élveznek.

3. 2. 7. Célok

A szervezetet mindenekelőtt céljai határozzák meg, ezt a célok ismertetésének kiemelt pozíciója is jelzi, a mintába került összes szervezeti és működési szabályzat a szervezet azonosító adatainak közlése után ezzel kezdődik. A célok helyezik el a szervezetet a többi szervezet között és a társadalomban, utalnak a szervezet funkcióira és az általuk kielégített társadalmi szükségletekre. Ezek összefüggéseit az elméleti fejezetben részletesen elemeztük.

A szervezeti célok alapján azt dönthetjük el, hogy a cigány/roma szakkollégiumok a méltányos oktatási hozzáférés biztosítását támogató, a szociálpolitikával érintkező szervezetek,

vagy a tehetséggondozást és az elitképzést támogató, a társadalompolitikával érintkező szervezetek, illetve a két célkitűzést milyen súllyal, milyen keveredésben vallják magukénak a szakkollégiumok. A megfogalmazásokból látható, hogy minden szervezet a két célkitűzést együttesen igyekszik megvalósítani. Ehhez társul az infrastrukturális feltételek biztosítása és a közösségépítés, a felekezeti szakkollégiumok esetén a lelkeség szempontjaival kiegészülve. A magas szintű szakmaiság és a társadalmi érzékenység kialakítása mindenütt együttesen jelenik meg. Céljaik szempontjából tehát egységes képet mutatnak a cigány/roma szakkollégiumok.

3. 2. 8. Szervek, tisztségek és hatáskörök

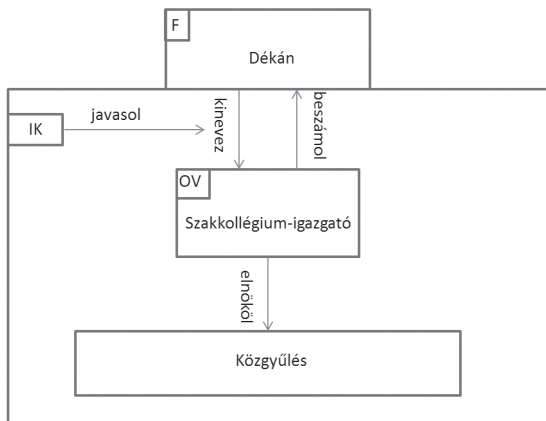
A szakkollégiumok szervezeti struktúrájának leglényegesebb jellemzőit a szervezeti és működési szabályzatok alapján készített organogramok tartalmazzák. A függelékben található 9. sz. táblázat vastagon szedett első sorában a szervek és tisztségek felsorolása olvasható.

A szakkollégiumok szerveinek leírása alapján minden szervezethez organogramot szerkesztettünk. Ezek segítségével a bevezetésben ismertetett, Demeter és munkatársai (2011) által bevezetett szakkollégium-típusok között helyezhetjük el a cigány/roma szakkollégiumokat.

Elsősorban arra fogunk figyelni, hogy kinek/mely szervnek a feladata a szervezeti működés mindennapos ügyeinek intézése, vagyis az operatív vezetés, és deklaráltan mely szerv a legfőbb döntéshozó, illetve a közgyűlés mekkora hatáskörrel rendelkezik. Emellett fontos szempont a szervek és tisztségek viszonyrendszere, amelyet az organogramokon nyilakkal jelölünk. A viszonyok sokfélesége miatt és a gyors értelmezhetőség végett a nyilakat felcímkéztük.

3. 2. 8. 1. Az 1. sz. szakkollégium szervezetábrája

2. ábra

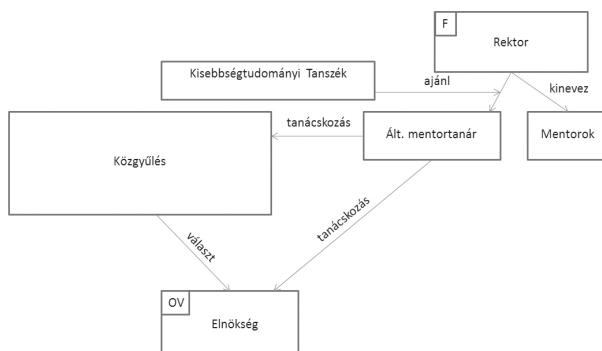
F= fenntartó szervezet OV= operatív vezető IK= Innovációs Központ

Az 1. sz. szakkollégium sajátossága, hogy az egyetemi szervezeten belül alárendelt önálló egység, amely egy hátrányos helyzetű romáknak szóló szolgáltatásokat nyújtó szervezeten (RK) belül működik. Az szmsz kimondja ugyan, hogy a közgyűlés a szakkollégium legfőbb döntéshozó szerve, és vélhetőleg¹⁶ szemeszterenként rendszeresen ülésezik, de az operatív munkát irányító szakkollégium-igazgatót a fenntartó dékánja nevezi ki négy évre, és beszámolási kötelezettséggel is neki tartozik. A közgyűlés a szakkollégium-igazgató elnökletével ülésezik. Ezért szervezeti felépítése szerint az 1. sz. szakkollégium fenntartói típusú szakkollégium, de működésében az egyesületi modell önkormányzatisági jegyeivel is rendelkezik.

3. 2. 8. 2. A 2. sz. szakkollégium szervezetábrája

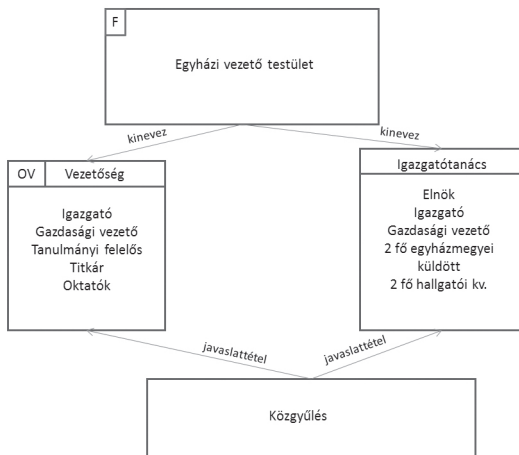
3. ábra

A 2. sz. szakkollégium mentortanárait a főiskola rektora nevezi ki, de a felügyeleti jogokat a szenátus gyakorolja. A legfőbb döntéshozó szerv a közgyűlés, félévente legalább kétszer összeül, a teljes tagság részvételével működik. Évente választja a közgyűlés az operatív irányítást végző elnökséget saját tagjai sorából. Az elnökség öttagú, a pozíciók funkció szerint oszlanak meg: elnök, gazdasági felelős és titkár, kutatási és pályázati felelős, kulturális és művészeti megbízott valamint intézményi felelős és kapcsolattartó. Szervezeti felépítését tekintve a 2. sz. szakkollégium egyesületi típusú szakkollégium.

3. 2. 8. 3. A 3. sz. szakkollégium szervezetábrája

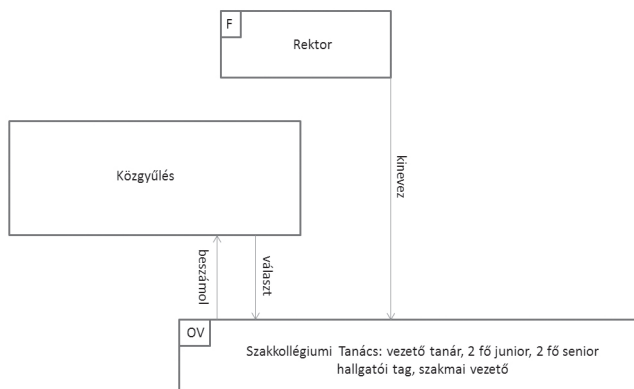
4. ábra

A 3. sz. szakkollégium felépítése az előzőektől eltérő módon differenciált, az ügyvezetés (vezetőség) és a felügyelet (igazgatótanács) elkülönülnek, mindkettő a fenntartónak van alárendelve. A tagságot tömörítő közgyűlésnek javaslatvételi joga van, rendes működés szerint évente kétszer ülésezik, tagjai a vezetőségi tisztségviselők is. Az igazgatótanács felügyelőbizottsággént működik, évente legalább egyszer összeül. A közgyűlés 2 fő hallgatói képviselőt választhat, akik a héttagú testületben mindig kisebbségben vannak. Az operatív vezetésbe nem delegál a közgyűlés tagokat. A 3. sz. szakkollégium fenntartói típusú szakkollégium, az önkormányzatiság és a fenntartói kontroll tengelyén ez a szervezet áll az utóbbihoz a legközelebb.

3. 2. 8. 4. A 4. sz. szakkollégium szervezetábrája

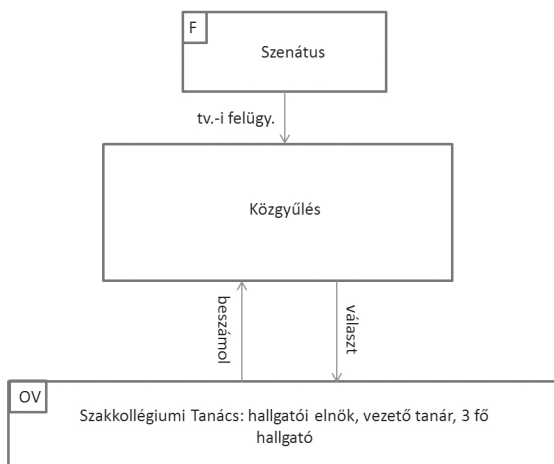
5. ábra

A 4. sz. szakkollégium esetén a felügyeleti jogokat az oktatósi rektorhelyettes gyakorolja, a rektor joga a vezető tanár kinevezése, de ez csak reprezentatív funkció. A vezető tanár a szakmai vezetővel és 4 fő hallgatói taggal együtt alkotja az ügyvezető testületet, a szakkollégiumi tanácsot, amelynek tagjait a félévente legalább kétszer üléselő közgyűlés választja. A szakkollégiumi tanács a közgyűlésnek tartozik beszámolni, emellett az szmsz rendelkezése szerint a közgyűlés határozatait végrehajtani tartozik. A közgyűlés a vezető tanár elnöklétével ülésel. Szervezeti felépítése szerint a 4. sz. szakkollégium egyesületi típusú szakkollégium.

3. 2. 8. 5. Az 5. sz szakkollégium szervezetábrája

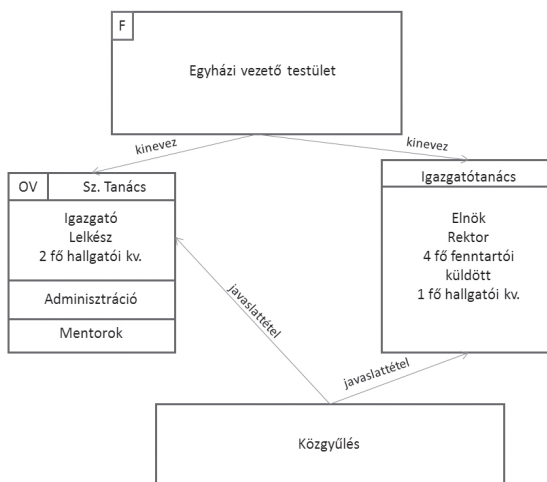
6. ábra

Az 5. sz. szakkollégium törvényességi felügyeletét az egyetemi szenátus látja el. Legfőbb döntéshozó szerve a tagságot tömörítő közgyűlés, amely évente legalább kétszer összeül, élén hallgatói elnök áll. A közgyűlés választja a szakkollégiumi tanácsot, amely az operatív vezetést látja el. Szervezeti felépítése alapján az 5. sz. szakkollégium egyesületi típusú szakkollégium.

3. 2. 8. 6. A 6. sz. szakkollégium szervezetábrája

7. ábra

A 6. sz. szakkollégium hasonló, de lényeges pontokon mégis különböző szervezeti felépítést mutat a másik felekezeti szakkollégiumhoz képest. Itt is megtaláljuk a fenntartói érdekeket képviselő, felügyeleti funkciójú igazgatótanácsot, de az operatív vezetést itt szakkollégiumi tanács viszi, amelynek 2 fő hallgatói tagja is van, akiket a közgyűlés választ senior tagjai közül. A közgyűlés évente legalább kétszer összeül. Szervezeti felépítése szerint a 6. sz. szakkollégium egyértelműen fenntartói szakkollégium, de az önkormányzatiság – fenntartói kontroll tengelyén a másik egyházi szakkollégiumhoz képest közelebb áll az önkormányzatisághoz.

3. 2. 9. 1. Stratégiai eszközök

A szervezeti célokhoz rendelt eszközök tárgyalását két részre osztottuk. A stratégiai eszközök a szakmai, tudományos eszközöket tartalmazzák, amelyek révén a szakkollégium betölti funkcióit a kapcsolódó felsőoktatási intézményben és a társadalomban.

A stratégiai eszközök a cigány/roma szakkollégiumok esetében az értelmiségi (elit)képzést és az esetleges hátrányok kompenzálását szolgálják. Mindenütt megjelenik a (tudományos) közösség kiépítéséhez rendelt eszköztár. Az egyházi szakkollégiumok sajátossága a háromelemű moduláris képzési rendszer, amelyben a keresztény lelkeség külön spirituális modulban kapott helyet, emellett a lelki gondozást mindkét felekezeti szakkollégium külön kiemeli. Mindkét intézmény szmsz-ében rögzíti az ökumenikus szemléletet. A 6. sz. szakkollégium az oktatási program mellett mentorprogramot működtet, a mentorok lehetőleg cigány/roma származású, diplomával rendelkező szakemberek a mentorált képzési területéről. Az 5. sz. szakkollégium szmsz-e említi egyedül a szakkollégiumi értelmiségképzés és szakmai autonómia-teremtés hagyományos eszközét, a hallgatók általi kurzusszervezést.

3. 2. 9. 2. Operatív eszközök

Az operatív eszközök kategóriája azon eszközöket tartalmazza, amelyek révén a szervezet stratégiai eszközeit működteti, ezek segítik a célok megvalósulását közvetlenül segítő stratégiai eszközök végrehajtását. A stratégiai és operatív eszközöket sokszor nem könnyű szétválasztani, ez a kategóriapár (kódpár) teljesíti a legnehezebben a kölcsönös kizárás feltételét, de ennek ellenére is kirajzolódik az eszközök nevezett két köre. A kategóriák kialakítása során láthatóan elkülönült a célokhoz rendelt eszközök egy csoportja, amelyek a szakkollégiumi szervezet kiépítéséhez és működtetéséhez tartoztak, ezek kerültek az operatív eszközök közé.

Az operatív eszközök a szakkollégiumi szervezet kiépítését, működtetését, kapcsolathálójának megszervezését szolgálják. Ez a közösségi kapcsolathálózat minden szervezet esetében többszintű, egyrészt a felsőoktatási intézmények felé, a többi szakkollégium felé irányul, másrészt alumnihálózat kiépítésére törekszik.

3. 2. 10. Tagság fajtái

A szakkollégiumi tagság két szempont alapján differenciálódik: az egyik a bentlakás kérdése, a másik a szakkollégiumban/felsőoktatási intézményben elöltött idő.

Szenior tagsági státust a 4. és 6. sz. szakkollégium nevesít, de más értelemben. A 4. sz. szakkollégium közgyűlése által választja szenior tagjait, akik kiválóságukkal érhetik el ezt. A 6. sz. szakkollégium esetében a szenior tagság automatikusan létesülő státus, amely azt jelenti, hogy az adott tag már legalább harmadik félévét tölti a szakkollégiumban. Fontosságát jelzi, hogy az szmsz vegyes rendelkezései között külön kezeli a működés első évében jelentkező kérdést, vagyis az első szeniorok személyét: a felsőbb éves hallgatók töltik be az első évben a pozíciót. A státus, és maga a megnevezés is, mélyen gyökerezik a magyar protestáns iskolakollégiumi hagyományban. Eredetileg a szó a külföldi egyetemeken tanuló diákok önsegélyező egyletének, ún. *bursájának* vezetőjét jelentette. Az első ismert magyar szenior Méliusz Juhász Péter későbbi református püspök volt, aki wittenbergi diákévei alatt vezette a magyar hallgatók bursáját. A szeniori státus mindkét értelmezése mögött a kortárshatás fontosságának felismerése rejlik, de más megközelítésben. A választott szenior a meritokratikus társadalom eszméjében gyökerezik: a tag kiválósága miatt nyeri el szimbolikus pozícióját. Az intézményben eltöltött idővel elnyert státus viszont a közösségi identitás kiépítésében, a csoport entitativitásának megteremtésében játszik fontos szerepet a szimbolikus belső rangsor kiépítésével és a szervezetben eltöltött idő hosszának jutalmazásával.

3. 2. 11. *A tagság jogai*

A tagság jogosítványainak szabályozása homogén az egyes szervezetek esetében, két részből áll, egyrészt biztosítja a tagság hozzáférést a szakkollégium szolgáltatásaihoz, másrészt meghatározza a részvételt a szakkollégium közgyűlésében.

3. 2. 12. 1. *A tagság kötelességei*

A tagság kötelezettségének szabályai egyrészt a rendszeres tudományos munkára vonatkoznak, másrészt a részvétel szabályozásával biztosítják a szervezet folyamatos működését és a közösség csoportszerűségének fenntartását.

Az egyházi szakkollégiumok a lakhatás fejében kollégiumi térítési díj befizetését írják elő.

A 2. sz. szakkollégium sajátossága a kötelező önkéntes munka, amely a társadalmi érzékenység programját viszi át a hétköznapiakba, másrészt a szakkollégium és hallgatója társadalmi tőkét gyarapítja.

Az 5. sz. szakkollégium új tagjai számára minimum fél éves, romológia tárgykörben írott tanulmány elkészítését írja elő, amely kapcsolódó szankciói miatt belépési korlátként is működik – ezeket a szankciókat a következő kategória ismerteti. A dolgozat elkészítéséhez az új belépő a szakkollégium felsőbb éves tagjaitól kap segítséget, amely így egyszerre szolgálja a közösségépítést és az egyetemi-tudományos életre való szocializációt.

3. 2. 12. 2. *Fegyelmi szabályozás*

A fegyelmi szabályozás esetében releváns szempont, hogy a szervezet milyen magatartásokat büntet, továbbá mely szervei jogosultak eljárni fegyelmi vétség esetén. A szankcionált magatartások köre közvetetten jelzi a szervezeti működés preferenciáit, a jogosult szerv a szervezet önkormányzatiságának határait utal.

Az szmsz-kben tipikusan szankcionált magatartás a szakkollégium szerveinek ülésétől, illetve a közgyűléstől való távolmaradás. A folyamatos részvétel a működés és a csoportosság elengedhetetlen része.

A 2. sz. szakkollégium tanulmányi minimumkövetelményt határoz meg a bent maradáshoz, ennek nem teljesítését nem automatikus kizárással, de a tagsági jogviszony felülvizsgálatával szankcionálja. Az szmsz első- és másodfokú fegyelmi fórumot ismer, az elsőfokú fórum a szakkollégium hallgatói tagokkal is rendelkező operatív vezető szerve, a másodfokú fórum a főiskola fegyelmi bizottsága.

A felekezeti szakkollégiumok szmsz-ében a keresztény értékrend és erkölcs mint magatartási norma megjelenik. A fegyelmi eljárás itt is kétszintű. A 3. sz. szakkollégium esetében szakkollégisták részvétele itt első fokon sem jelenik meg, a hallgatókat egy fő hallgatói önkormányzati képviselő reprezentálja a háromtagú fegyelmi bizottságban. Másodfokon az igazgatótanács jár el, amely szintén egy fő hallgatói önkormányzati képviselővel rendelkezik. A 6. sz. szakkollégium esetében a há-

romtagú fegyelmi bizottság egyik tagja szakkollégista hallgató. Szintén az önkormányzatiság jellemzője, hogy a vezetők mellett a 6. sz. szakkollégium bármelyik hallgatója kezdeményezhet fegyelmi eljárást, de annak megindítása az igazgató jogköre. A szabályozás másik fele a kontrollt erősíti, a másodfokú fórum a fenntartó, aki az igazgatótanács véleményezésével hozza meg döntését.

Az 5. sz. szakkollégium sajátossága, hogy a tagsági kötelezettséghez tartozó tanulmány megírásának elmulasztását szankcionálja.

3. 2. 13. Gazdálkodás és működési bevételek

A szakkollégiumok, jogállásuktól függetlenül, az egyetemi, főiskolai vagy egyházi szervezetek önállóan gazdálkodó szervezeti egységei. Költségvetéseiket jellemzően operatív vezető szerveik készítik, a jóváhagyás aktusa az autonómia-fenntartói kontroll tengelyén helyezi el a szervezeteket. Bévételi forrásaik a fenntartói kereten kívül mindenekelőtt pályázati források. Három szempont szerint vizsgáltuk az szmsz által közölt információkat. Ki irányítja a gazdálkodási tevékenységet? Mely szerv fogadja el a szakkollégium költségvetését? Melyek a bevételi források?

Az 1. sz. szakkollégium szmsz-e nem szabályozza részletelesen a kérdést, a költségvetésről a közgyűlés dönt.

A 2. sz. szakkollégium gazdálkodását operatív vezető szerve irányítja, az általános mentortanár ellenőrzi, és legmagasabb döntéshozó szervként vélhetőleg a közgyűlés fogadja el, ezt az szmsz külön pontban nem közli. A főiskola működési keretet biztosít a szakkollégium számára, amellyel fentiek ismeretében önállóan gazdálkodik. Ez az egyesületi modellhez sorolja a szervezetet.

Az egyházi szakkollégiumok tagjaiktól térítési díjat kérnek. A 3. sz. szakkollégium gazdálkodását vele munkaviszonyban álló gazdasági vezető irányítja. A költségvetést a fenntartó fogadja el, az igazgatótanács véleményezési joggal bír. Kollégiumi térítési díjon kívüli bevételi forrásokról az szmsz közvetlenül nem tesz említést, a gazdasági vezető feladatai kapcsán tartalmaz utalást a pályázatokra. Fentiek ismeretében gazdál-

ködését tekintve a 3. sz. szakkollégium fenntartói típusú szakkollégium.

A 4. sz. szakkollégium költségvetését közgyűlése fogadja el, gazdálkodását a vezető tanár irányítja. Az szmsz költségvetési összegeiről tesz említést, ez vélhetőleg az egyetemről érkező működési keretre utal. Gazdálkodása szerint egyesületi típusú szakkollégium, hasonló képet mutat az 5. sz. szakkollégium szmsz-e.

A 6. sz. szakkollégium gazdálkodását igazgatója irányítja, a költségvetést is ő készíti az operatív vezetés támogatásával, a jóváhagyás a fenntartó jogköre. Az szmsz nevesíti a bevételi források körét, amely kollégiumi térítési díjból, létszámáramnyos költségvetési normatívából, kiegészítő állami támogatásból, fenntartói támogatásokból áll, emellett a szakkollégium önálló jogi személyként vállalkozási tevékenységet is folytat, eszközállományát a tanéven kívüli időszakban szállásszolgáltatásként hasznosítja. A térítési díj egyúttal ösztönző eszköz is, a tanulmányi átlaggal fordítottan arányos. Szmsz-ében közölt információi alapján a legstabilabb finanszírozási alapokkal ez a szervezet rendelkezik. Gazdálkodását tekintve fenntartói típusú intézmény.

4. Összegzés

A cigány/roma szakkollégiumok megalakulása a magyar felsőoktatás egyik újabb fejleménye, noha a szervezeti forma, a szakkollégium korántsem új keletű. Létrejöttükben egy készen álló, a magyar oktatástörténetben ismert szervezeti forma találkozott egy társadalom-, szociál- és oktatáspolitikai problémával, és lett kezelésének egyik eszköze.

A kvalitatív tartalomelemzés során a kategóriák elkülönítése nem okozott nehézséget, a szervezeti és működési szabályzatok hasonló sorrendben, szinte készen kínálták azokat. E kategóriákat azonban, eseti megvalósulásaiakon kívül is jelentéssel kellett feltöltenünk, ezért helyeztük el elemzésünket a szervezetkutatás fogalmi terében.

A felvételi eljárás vizsgálatából kiderült, hogy a mintába került szakkollégiumok egyik fele (1., 2. és 3. sz. szakkollégi-

um) esetében a felvétellel kapcsolatos jogkörök kizárólag a szakkollégiumi vezetés kezében vannak. Ez a hivatali típusú felsőoktatási szervezetek és a fenntartói típusú szakkollégiumok jellemzője. Két szervezet (4. és 6. sz. szakkollégium) esetén a felvételi bizottságban a hallgatói tagság is helyet kapott, egy szervezet (5. sz. sz.) esetén klasszikus felvételi eljárásról nem beszélhetünk, helyette bent maradási korlátokat határoz meg az szmsz. Ez az önkormányzati típusú felsőoktatási szervezetek és az egyesületi típusú szakkollégiumok jellemzője. Tanulmányi vagy szakmai-tudományos belépési korlátokat az szmsz-k nem vagy csak minimális mértékben határoznak meg, ez a szempont, ha megjelenik, akkor a férőhelyek korlátossága miatti döntési helyzetben válik fontossá. Ez a cigány/roma szakkollégiumokat a méltányos oktatási hozzáférés biztosítását preferáló szervezetekként jeleníti meg, amelyekben tehetséggondozás és elitképzés az erőforrások elosztásának másodlagos szempontja.

A célok vizsgálatából kiderült, hogy a cigány/roma szakkollégiumok a magyar szakkollégiumi mozgalom két nagy hagyományát, az esélyegyenlőséget nem csak szavatoló, hanem a méltányos oktatási hozzáférést megvalósító szociális gondolatot és a tehetséggondozásra épülő elitképzést egyaránt képviselni igyekeznek. Céljaik szempontjából egységes képet mutatnak a cigány/roma szakkollégiumok, az egymáshoz nagyon közel álló megfogalmazások a felekezeti szervezetek esetében a lelkiesség szempontjaival, az emberi személyiség gazdagításának lelki-spirituális dimenzióival egészülnek ki.

Szervezeti felépítésük elemzéséből kiderült, hogy hipotézisünk hiányos volt, az egyesületi mellett fenntartói típusú szakkollégiumokat is találtunk. Ennek leggyorsabb jelölője a szervezetábráról olvasható le: fenntartói típusú szakkollégiumról van szó, ha az ügyvezető testület a közgyűlés fölött, a fenntartó alatt kap helyet. Az egyesületi szakkollégiumok operatív vezetése nem a fenntartóhoz, hanem a közgyűléshez kapcsolódik. A bevezetésben a hipotézishez kapcsolódóan csak az egyesületi modellt ismerttettem röviden, de az elemzés során a fenntartói típus is fontossá vált, amelynek jellemzői könnyen azonosíthatóak: az intézményvezetőt a fenntartó nevezi ki, aki a fenntartó képviselőjében látja el a további munkáltatói joga-

kat. A legfőbb döntéshozói jogokat nem a közgyűlés, hanem az ügyvezetés gyakorolja.

Végül összefoglaló táblázatban közlöm a szervezeti felépítés, a gazdálkodás és a felvételi eljárás vizsgálata alapján meghatározásra került szakkollégiumi szervezeti típusokat. Az utolsó oszlop az adott szakkollégium típusát tartalmazza.

2. táblázat

	Szervezeti felépítés	Gazdálkodás	Felvételi eljárás	Sz
1. sz. sz.	F	E	F	F
2. sz. sz.	E	E	F	E
3. sz. sz.	F	F	F	F
4. sz. sz.	E	E	E	E
5. sz. sz.	E	E	E	E
6. sz. sz.	F	F	E	F

Jelmagyarázat: E = egyesületi modell, F = fenntartói modell.

Az szmsz-k vizsgálata során felállított kategóriák közül e három alapján helyeztük el a szervezeteket az önkormányzatiság és a fenntartói ellenőrzés tengelyén. Ezek a kategóriák belül maguk is differenciáltak, erre láttunk példát az organogramok vizsgálatánál. Látható, hogy az egyházi – nem egyházi kategóriák nem metszetei a cigány/roma szakkollégiumoknak ebből a szempontból. Három szervezet fenntartói típusú szakkollégium: az 1., a 3. és a 6. sz. szakkollégium. A legtisztábban fenntartói típusú a 3. sz. szakkollégium, a fenntartói kontroll érvényesülését szervezetábrája kapcsán is kimutattuk, de határozottan ide sorolja felvételi eljárási rendje és gazdálkodása is. Egyértelműen ide tartozik a 6. sz. szakkollégium is, bár szakkollégista tagjai helyet kapnak ügyvezetésében és felvételi eljárására is hatással vannak. Az 1. sz. szakkollégium áll a legtávolabb a tiszta fenntartói modelltől, mert költségvetését közgyűlése fogadja el, de szervezeti felépítése és felvételi folyamata miatt ez is inkább fenntartói típusú intézmény. A 2., a 4. és 5. sz. szakkollégium egyesületi modell szerint működő szervezetek. A 2. sz. szakkollégium sajátossága, hogy ez nem érvényesül tisztán, a fenntartó a tagságnál nagyobb befolyást

gyakorol a felvételi folyamatra, de ezzel együtt is organogramja és gazdálkodása egy egyesületi szakkollégium képét mutatja. A 4. és 5. sz. szakkollégium minden szempont alapján az egyesületi modell szerint működik.

Nem szerepelt külön kategóriaként a szervezeti alapidokumentumok által említett hagyomány. Ennek oka, hogy nem lett volna egységesen alkalmazható, nem tér rá ki külön az összes szmsz. A nem egyházi szakkollégiumok közül egyedül a 2. sz. szakkollégium említ haladó kollégiumi hagyományokat. Ez ebben az összefüggésben mindenekelőtt a társadalmi megújulás, a modern polgári társadalom programja, de értelmezhető történeti utalásként a Nékosz-mozgalomra is, ugyanakkor ezt konkrét szövegelem nem támasztja alá. A felekezeti szakkollégiumi szmsz-k utalnak a kora újkori egyházi iskolakollégiumi hagyományra, amelynek ezek az új alapítású szervezetek is folytatói kívánnak lenni.

Az szmsz szervezetet konstituál és működési feltételeket rögzít, minden szervezet esetében tevékenység és funkció alapidokumentuma, amely hagyományokat és értékeket deklarálhat, de elsődleges funkciója a szervezet céljainak és a hozzájuk rendelt eszközöknek a rögzítése. A szabályozás mellett az önmeghatározás manifesztuma, amely a szervezet funkciójának betöltéséért létrehozott közös cselekvési tér kereteit rögzíti. Egy szmsz sokat mond a szervezeti politikáról, de igen keveset a szervezeti kultúráról, amelyet a hallgatói tagság, az alkalmazottak és a fenntartó együttesen határoznak meg: ők töltik meg élettel az szmsz által adott kereteket, ők töltik meg élettel a szervezetet.

Jegyzetek

- 1 Az itt közölt tanulmány a roma szakkollégiumok szmsz-kutatásának teljes anyagát tartalmazza. A kutatásból részleteket közöl a *Romológia* folyóirat és a 2015. évi HERA-évkönyv.
- 2 A közösségi jogforrások közül mindenekelőtt ide tartozik az egyenlő bánásmód általános és foglalkoztathatósági irányelve: a *2000/43/EC* és *2000/78/EC* irányelv.
- 3 A tanulmányban a *cigány* és *roma* szót szinonimaként, felváltva használjuk. A magyarországi cigányság nagyobbik részét kitevő

romungrók és beások magukra nézve nem tartják érvényesnek a *roma* megnevezést, mivel nyelvileg idegen számukra. A szó az oláh cigányok által beszélt romani nyelvből származik, amelyet a romungrók már nem beszélnek, a beás nyelvben pedig az önmegnevezés elsődleges szava a *cigány*, a *roma* szó nem szerepel a nyelvben. Az egyes szakkollégiumok tárgyalásakor, ugyanakkor a szervezeti és működési szabályzat önmegnevezését tekintjük irányadónak. A cigány/roma jelzöt alkalmazzuk, ha kifejezetten az összes szakkollégiumra szeretnénk utalni.

- 4 A tanulmány a TÁMOP-4.1.1.D – 12/2/KONV-2012-0009 „Komplex hallgatói szolgáltatások fejlesztése hátrányos helyzetű hallgatók részére a Wlislócki Henrik Szakkollégium szervezésében” c. pályázat támogatásával készült.
- 5 A jószág (termék/szolgáltatás) használata másokat korlátoz, illetve a jószágból rendelkezésre álló mennyiség korlátozott.
- 6 Az elnevezés paradox, de ettől függetlenül a közjavak egy speciális csoportja marad.
- 7 Az oktatás mellett az egészségügy is ide tartozik.
- 8 A felsőoktatás státusa ezen a területen kevésbé egyértelmű, mint az ingyenes és kötelező közoktatásé, hiszen egyre bővülő a költségtérítés befizetése mellett tanuló hallgatók szerepe az egyetemeken, főiskolák finanszírozásában. Ugyanakkor a javak és csoportosításánál a fenntartó mindenképpen meghatározó, és egy állami egyetem által nyújtott szolgáltatás mindenképpen inkább ide, a közjavaknak ebbe a speciális csoportjába tartozik. Trendként annyit elmondhatunk, hogy ma a közösségi biztosítás szerepvállalása az intézmények finanszírozásában szűkül.
- 9 Ha mégis, az a legsúlyosabb társadalmi anómiák egyike, amely a modern társadalmakban nem jellemző.
- 10 Mindkettőhöz kapcsolható. A verseny értéként tételezése liberális, az érdem/kiválóság preferálása konzervatív vonás.
- 11 Az egyházi fenntartású szervezeteket is ide soroljuk rekrutációs bázisuk és működési kereteik miatt.
- 12 A törvény szövegében *felzárkóztatás* szerepel, ezért itt most ezt alkalmazzuk, de a műveltető ige passzív-aktív viszonyrendszere miatt a 'felzárkóztatást támogató/segítő' szerkezetet preferáljuk.
- 13 Ez a kitétel biztosítja a történelmi egyházak szerepvállalásának lehetőségét.
- 14 Az egyházi szakkollégiumok közel egyidejű alapítása, szervezeti hasonlósága és fontos közös jellemzőjük (fenntartójuk valamilyen történelmi egyház) miatt könnyen megnevezhetőek együtt az egyházi/felekezeti jelző használatával. Ez azonban nincs így a többi cigány/roma szakkollégium esetén. Az egyetemi/főis-

kolai, esetleg a nehézkes felsőoktatási jelző nem igazán találó, hiszen az egyházi szakkollégiumok is ide sorolhatók fenntartó-juktól függetlenül. Végül a nem egyházi/világi jelző használatát választottuk, bár ez sem problémátlan, hiszen ez a szóhasználat óhatatlanul egy egyházi-vallási nézőponthoz kötődik.

- 15 Ehhez az alfejezethez nem tartozik a függelékben adatközlő táblázat, mert az feloldaná az anonimitást.
- 16 Erre csak közvetetten tudunk következtetni. Az szmsz szemeszterenként legfeljebb két hiányzást engedélyez a szakkollégistáknak az ülésekről, vagyis félévente kettőnél többször, tehát viszonylag gyakran ülésezik a közgyűlés.

Irodalomjegyzék

- Bačlija, I. (2008): „Positive Discrimination” Policies for Inclusion of Europe’s Largest Minority: Examples of Educational Policies for the Roma Minority in Europe. *Politička Misao*, 45. 5. sz. 175-189.
- Csepeli György – Hegedüs T. András – Kozma Tamás (1976): *Az oktatásügyi szervezatkutatás lehetőségei*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Csepeli György (2003): *A szervezkedő ember. A szervezeti élet szociálpszichológiája*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Demeter Endre – Gerő Márton – Horzsa Gergely (2011): *Szakkollégiumi kutatások eredményei*. OFI, Budapest.
- Forray R. Katalin és Boros Julianna (2009): A cigány, roma tehetséggondozás intézményei. *Educatio*, 18. 2. sz. 192-203.
- Forray R. Katalin és Marton Melinda (2012): Egyházi szakkollégiumok (cigány és nem cigány hallgatóknak). *Iskolakultúra*, 22. 7-8. sz. 35-44.
- Galántai László (2013): Modern hagyományok. Cigány szakkollégiumi mozgalom Magyarországon. In: Forray R. Katalin (szerk.): *Nevelés-multikulturalizmus-esélyek*. Pécsi Tudományegyetem BTK OTDI, Pécs. 107-125.
- Kozma Tamás (2004): *Kié az egyetem? A felsőoktatás nevelés-szociológiája*. ÚMK, Budapest.
- Mellár Tamás (2013): *Mikroszint, makroszint és a hiányzó láncszem*. Kézirat, kiadás előtt.

Szczepański, J. (1969): *A felsőoktatás szociológiája*. FPK, Budapest.

TÁMOP (2012): *Pályázati felhívás a Társadalmi Megújulás Operatív Program Roma szakkollégiumok támogatása című pályázati felhívásához. Kódszám: TÁMOP 4. 1. 1. D-12/2/KONV.*

Internetes hivatkozások

http://www.nfu.hu/download/40379/Palyazati_felhivas_Roma_szakkollegiumok_tamogatasa_konv.pdf Letöltés: 2013. november 29.

A tanulmányhoz felhasznált szervezeti és működési szabályzatok:

DE GYFK Roma Szakkollégiuma szervezeti és működési szabályzata (2012. 01. 30.)

Egri Roma Szakkollégium szervezeti és működési szabályzata (2012. 03. 14.)

Evangélikus Roma Szakkollégium szervezeti és működési szabályzata (2012. 12. 03.)

Kaposvári Egyetem Roma Szakkollégium szervezeti és működési szabályzata (2012. 06. 27.)

PTE Wliskoeki Henrik Szakkollégium szervezeti és működési szabályzata (2013. 11. 29.)

Wáli István Református Cigány Szakkollégium szervezeti és működési szabályzata (2012. 01. 17.)

TRENDL FANNI

Cigány/roma szakkollégiumok tagsága 2013-ban és 2015-ben

A cigány/roma szakkollégiumok tagságának vizsgálata nagyon fontos lehet a nevelés- és oktatásszociológia szempontjából, hiszen megmutatja azt nekünk, hogy az alapvetően (a törvények alapján) hátrányos helyzetűnek számító cigány/roma diákok közül kik azok, akik bejutnak a felsőoktatásba. A vizsgálatban az alapvető demográfiai adatokon belül rámutatunk, hogy milyen háttérrel (szülők iskolázottsága, foglalkozás, lakóhely) rendelkeznek, mi fontos számukra ezekben a szakkollégiumokban és milyen tervekkel tekintenek a jövőjükre.

Kulcsszavak: szakkollégium, hátrányos helyzet, cigány/roma, kérdőíves felmérés

A kutatócsoport azt vizsgálta, hogy az egyetemeken, főiskolákon tanuló, hátrányos helyzetű fiatalok, akik nagyobb részben roma/cigány származásúak, honnan verbuválódnak, milyen támogatásokra van leginkább szükségük és hogyan képzelik el a jövőjüket. Fontos a téma, hiszen eddig kevés tudományos kutatás született a felsőoktatásban tanuló hátrányos helyzetű roma/cigány hallgatókkal kapcsolatban. Ezt indokolja ennek a csoportnak az eddigi alacsony létszáma az egyetemeken, de oka lehet az ilyen jellemzőkkel rendelkező hallgatók rejtőzködése is. Mindenesetre az utóbbi évtizedekben látványosan nőtt a hátrányos – legtöbb esetben halmozottan hátrányos – helyzetű cigány/roma hallgatók létszáma a felsőoktatásban, de még mindig meg sem közelíti a magasabb társadalmi cso-

portok jelenlétét, pontosabban ezeknek a csoportoknak az országos arányhoz viszonyított részesedését.¹

2011-ben a magyarországi történelmi egyházak megalapították a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózatot.² Az alapító okirat szerint céljuk a cigány kultúra elmélyítése, a hátrányos helyzetű hallgatók számára tehetséggondozási intézmények létrehozása, melyen keresztül támogathatják egy olyan értelmiségi réteg kialakulását, mely identitásában megerősödve tudja tudását a társadalmi szerepvállalásba forgatni. A Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat támogatása különböző forrásokkal kiemelt feladattá vált a Kormány számára.³

2012-ben kiírásra került egy olyan európai uniós pályázat, mely az olyan szakkollégiumok támogatását irányozta elő, melyek az alapító okiratukban vállalták a hátrányos helyzetű roma/cigány hallgatók támogatását. A keresztény szakkollégiumokon kívül ekkorra három egyetemi fenntartású cigány/roma szakkollégium is létezett már. Pécsen 2001/2002-ben, Nyíregyházán és Egerben 2011-ben alapítottak szakkollégiumot. A szakkollégiumokról bővebben Galántai László tanulmányában olvashatunk.

A Wlislócki Henrik Szakkollégiumot (továbbiakban: WHSz) is hasonló célokkal hozta létre 2002-ben a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán működő Romológia és Nevelésszociológia Tanszék. (Trendl, 2013)⁴ A 2002-2012 közötti időszakban számos kutatást, szakmai és közösségi programot valósított meg a szervezet, de ez a pályázat olyan komplex szolgáltatási rendszer kiépítését tette lehetővé, melyben több mint ötven hallgató, huszonhét tutor (egyetemi oktató) és további húsz mentor (felsőbb évfolyamos egyetemi hallgató) vett részt. A Szakkollégiumban 2013. február 1-jén indult el hivatalosan program. A program részletes és pontos leírását a projekt honlapján olvashatják.⁵

A nyíregyházi szakkollégiumot (a továbbiakban: ERSZK) a Magyarországi Evangélikus Egyház alapította. A Nyíregyházi Főiskolával együttműködve működtetik az intézményt.⁶ Egerben az Eszterházy Károly Főiskola vállalta fel ezt a feladatot, így jött létre az Egri Roma Szakkollégium (a továbbiakban: ERSZ).⁷ Mindhárom szakkollégium pályázott és nyert is a TÁMOP 4.1.1.D. konstrukcióban. Működésükről, programjaik-

ról színes képet festenek a honlapok, melyeket az előzőekben hivatkoztunk.

2013-ban kutatócsoport alakult a roma/cigány szakkollégiumi mozgalom, pontosabban az abban résztvevő hallgatók vizsgálatára. A kutatócsoport a TÁMOP 411D pályázati forrásból végezte ezt a munkát. A kutatás alapvetően az összes cigány/roma szakkollégiumot fel kívánta mérni, de az idő előrehaladtával számos akadállyal szembesültünk, melyek miatt 2013-ban csak a pécsi, kaposvári és egri, 2015-ben a pécsi, egri és nyíregyházi szakkollégiumok hallgatói töltötték ki kérdőívet. Jelen tanulmányban a pécsi, egri és nyíregyházi hallgatók 2013-ban és 2015-ben felvett adatait mutatjuk be. A kutatócsoport kérdőíves vizsgálatának célja, hogy alapvető demográfiai, iskolázottsági adatokat és a hallgatók szakkollégiumi programmal kapcsolatos vélekedéseit mérje fel. A kérdőív különböző blokkokból áll. Az első rész olyan kérdéseket tartalmaz, amely a hallgatók alapvető demográfiai adataira, a szülők iskolázottságára kérdez rá. A második részben a hallgató tanulmányaival kapcsolatos kérdéseket találunk és a harmadik blokkban a szakkollégiumi programra vonatkozó tapasztalataikat, javaslataikat kérdeztük meg. A negyedik részben a kérdőív a jövőképpel és a közéleti szerepvállalással kapcsolatos kérdéseket tartalmaz. A négy rész bemutatását és a kapott válaszok összehasonlítását vállaljuk jelen dolgozatban. A kérdőívet 2013-ban és 2015-ben is kitöltötték a hallgatók. Természetesen a kitöltők között van, aki mindkét mintában szerepel, mert jelenleg is ösztöndíjas a programban. Mindkét alkalommal egy-egy közösségi szakmai hétvége során került sor a kérdőív kitöltésére és mindkétszer ugyanazt a kérdéssort válaszolták meg a hallgatók. A válaszadást senki sem utasította vissza, azonban néhány kérdésre nem feltétlenül kaptunk választ. A válaszadók száma a következőképpen alakult: Pécsen 2013-ban 14-en, 2015-ben 24-en, Nyíregyházán 2013-ban 13-an, 2015-ben 22-en, Egerben 2013-ban 8-an, 2015-ben 12-en válaszoltak.

Létszám

2013 januárjában először hirdettek a szakkollégiumok felvételit az ösztöndíj programba. Ezután félévente tartott toborzást a szervezet. Az első félévben a Wlilocki Henrik Szakkollégiumban tizennyolcan kerültek be a programba. A második félévtől már harminc feletti létszámú volt a tagság. A pályázatban huszonnyolc fő támogatását vállalta a WHSZ, de a jelentkezők száma ezt 2013 augusztusától mindig meghaladta. Az ösztöndíj programba kizárólag hátrányos helyzetű, elsősorban roma/cigány származású hallgatók kerülhettek be. A hátrányos helyzetet ebben a pályázatban tágabban értelmezik, mint a 2005-ös felsőoktatási törvényben abban a tekintetben, hogy például a hátrányos helyzetű térségekben lakhellyel rendelkező, egyszülős háztartásban élő hallgatókat is felvehették a programba. 2015 tavaszán harmincnégy fős a Szakkollégium ösztöndíjas tagsága.

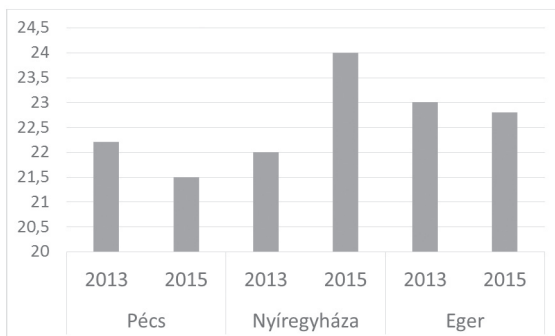
A nyíregyházi ERSZK létszámára vonatkozóan 2013-ban 20 főről, 2015-ben 25 főről olvashatunk a honlapjukon. Az egi szakkollégiumban 2011-ben 12 fő, 2015-ben már 34 fő vett részt a programban.

Életkor

2013-ban a kérdőívet kitöltők átlagéletkora 22.2, 2015-ben 21.5 év volt. Ez az adat abból a szempontból fontos, hogy ha összehasonlítjuk a kilencvenes és kétezres években egyetemre járó cigány/roma hallgatókkal. A romológia hallgatók között jellemző volt, hogy néhány évnyi munka és család mellett végezték a felsőoktatási tanulmányaikat.⁸ A jelenlegi hallgatókra viszont az a jellemző, hogy az érettségi után azonnal bekerülnek egyetemre vagy főiskolára. Társadalmi – és persze oktatáspolitikai – erőfeszítések és egyéb tényezők fontos eredménye ez a változás: a rendszerváltás utáni évtizedben a felsőoktatásban tanulni vágyó romák hosszú évtizedek elhalasztott vágyait, törekvéseit próbálták realizálni⁹. A mai hallgatókat – a hátrányos helyzetűeket is – ugyanaz a törekvés jellemzi, mint a többségi társadalom tagjait. Az 1. számú diagram alapján elmondható, hogy a hallgatók életkora a nyíregyházi szakkollégiumban vál-

tozott a leginkább. 2015-ben az átlagéletkor ott volt a legmagasabb. A „legfiatalabbak” pedig a pécsi egyetemre járnak.

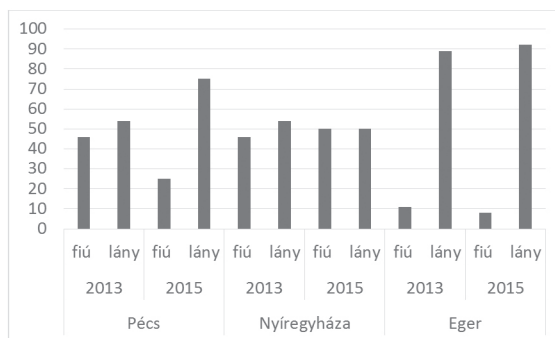
1. diagram. Életkor

Nemi arányok

A vizsgált két év alatt a WHSz-ben erőteljesen a lányok javára billent el a mérleg. 2013-ban viszonylag kiegyenlített volt még az arány: 46% férfi – 54% nő, de 2015-ben már csak a válaszadók 25%-a férfi és a 75%uk nő. Ennél szembetűnőbb, hogy az egri hallgatók között a férfiak aránya még kevesebb és a két év alatt arányuk nem növekedett. Nyíregyháza esetében a nemi arányok a legkiegyenlítettebbek, mely 2015-ben 50-50% volt.

2. diagram. Nemi arányok

Etnikai hovatartozás

2013-ban 12 fő válaszolt a kérdésre, akkor a kérdezettek között 5 fő félig cigánynak, romának mondta magát, 2 fő „lovári romának”, 5 fő beás cigánynak vallotta magát. 2015-ben már sokkal változatosabb a kép: 7 fő írta, hogy cigány/roma származású, 16 fő „félvér”-ként definiálta magát. Itt vagy egyik, vagy másik szülő magyar, horvát, sváb származású, míg a másik szülő cigány/roma származású. További egy fő írta, hogy nem tudja. Ennek alapján kijelenthetjük, hogy a tagság nagyon sokszínű (multikulturális), és sok esetben lehetünk tanúi vagyis házasságnak. Nyíregyházán a szakkollégium hallgatóinak 2013-ban 46%-ának, 2015-ben 37%-ának volt mindkét szülője cigány/roma származású. „Félvér”-ként 41, illetve 28%-uk, nem cigány/nem romaként 15 és 28%-uk definiálta magát. Az etnikai származás tekintetében az egri hallgatók esetében beszélhetünk a leghomogénebb képről. Itt 2013-ban a válaszadók 50%, 2015-ben 66% mondta magáról, hogy cigány/roma származású. 2013-ban 37,5%-uk „félvér”-ként definiálta magát, 2015-ben csak 17%-uk írta ugyanezt és 17%-uk nem cigány/nem roma származásúnak vallotta magát.

Lakóhely

A WHSz tagsága alapvetően Pécsen kívül lakó tagokból áll. 2015-ben legtöbbjük (17 fő) Baranya megyei, de akad köztük Somogy (4 fő) és Tolna (2 fő), de még Veszprém megyéből is (1 fő). A lakóhelyük szerinti települések községek, aprófalvak (12 fő esetében) és város (12 fő esetében). Pécssett a tagság 25%-a él. A többiek bejárók vagy kollégiumban, albérletben élnek.

A kiírt pályázatban lehetőség nyílt az együttes elhelyezésre, közös kollégiumi férőhelyekre, ahogyan az a legtöbb hasonló szakkollégiumban történt. A WHSs-ben ez a kérdés már az alapításkor, bő másfél évtizede felvetődött, de a hallgatók akkor – ahogyan a jelenlegi programban is – nem értettek egyet a közös lakhatással. Természetesen kollégiumi férőhelyet biztosít a szakkollégium Márton Áron Szakkollégiumban. Több szakkollégista is együtt lakik itt, de ezt nem nevezhetjük klasszikus

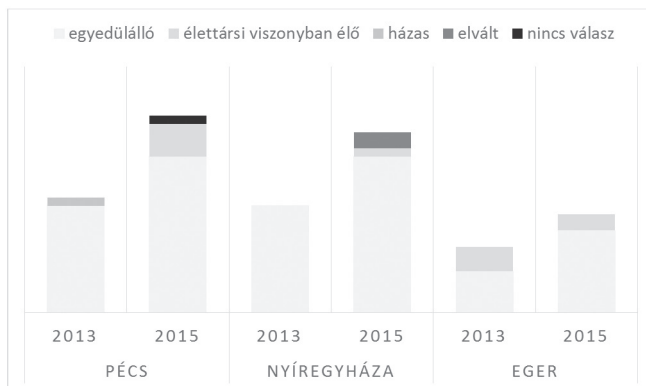
szakkollégiumi „együttlakásnak”. A Szakkollégium a hallgatók intenzív együttlétét a havonta megtartott „bentmaradás” hétvégén biztosítja a Gandhi Gimnázium kollégiumában. A szakmai, közösségi programok legnagyobb része is ekkor valósult meg. A mindennapokban a Romológia Tanszék klubszobája biztosítja a közös vagy egyéni munka lehetőségét, amit a hallgatók szívesen igénybe is vesznek.

A nyíregyházi ERSZK esetében azt látjuk, hogy a tagság kétharmada és fele kollégista. Mindösszesen 3 fő volt nyíregyházi 2013-ban és 9 pedig 2015-ben. A lakóhelyük szerint 5 fő származik 10.000 főnél nagyobb városból, 7 fő 1000 fő feletti községből és 2 fő 1000 fő alatti településről 2013-ban. 2015-ben már 11 fő jött 10.000 főnél nagyobb városból, 6 fő 1000 főnél nagyobb és 2 fő 1000 főnél kisebb lakosságszámú településről. Az egri szakkollégium hallgatói is nagyrészt kollégisták. Arra vonatkozóan, hogy egy helyen laknak-e nincsen információk. Lakóhely szerint az egri válaszadók fele kisvárosból, aprófaluból származik és másik felük pedig 1000 fő feletti lakosságszámú településről. Ez az arány nem változott a két adatfelvétel között.

Családi állapot

2013-ban a pécsi kitöltők egy kivétellel egyedülállóak voltak. Egy fő élt házasságban. 2015-ben 19 fő egyedülálló, 4 fő élettársi kapcsolatban élt. Az élettársi kapcsolatot megjelölők kivétel nélkül lányok voltak. Rákérdeztünk a gyermekek számára. Egy fő nem válaszolt, a többieknek pedig nincs gyermekük. Ebben a tekintetben is jelentősen változott az egy évtizeddel ezelőtti helyzet, a mai roma/cigány szakkollégisták (hallgatók) ebben a tekintetben sem különböznek már a többségtől. A nyíregyházi és egri hallgatók többsége is egyedülálló. Ami szembetűnő, hogy a nyíregyházi válaszadók között szerepel 2 elvált is, de ez nyilvánvalóan összefügg a magasabb életkori adatokkal. Ott ugyanis azért volt jóval magasabb az átlagéletkor, mert van köztük egy 35 és egy 39 éves.

3. diagram. Családi állapot

A szülők iskolai végzettsége

A WHSz-es szülők iskolai végzettségét tekintve változatos a kép. Az édesanya iskolai végzettségét tekintve a válaszok a következőképpen alakultak. 2013-ban a hallgatók 57%-nak 2015-ben 46%-nak az édesanyja rendelkezett 8 vagy kevesebb osztállyal. Ennek megfelelően növekedett a szakmunkás, szakiskolai, szakközépiskolai végzettséggel rendelkező édesanyák száma: 2013-ban 17%, 2015-ben 25%. A felsőfokú végzettségű édesanyák száma a két adatfelvétel között csökkent. Az első felvételkor hat hallgató édesanyja rendelkezett főiskolai, egyetemi végzettséggel vagy tudományos fokozattal. 2015-ben már csak három hallgató mondhatja ezt el magáról. A hallgatók édesapjának iskolai végzettsége nem változott jelentős mértékben. 2013-ban az apák 40%-a nyolc osztályt végzett, 40%-a szakmunkás, szakiskolai vagy szakközépiskolai, és 2 fő egyetemi végzettséggel rendelkezett. 2015-ben a hallgatók édesapjainak 34%-a végzett nyolc osztályt, 42%-uk szakiskolát, szakmunkás képzőt, szakközépiskolát, 1 fő gimnáziumot és további 2 fő egyetemet. Így elmondhatjuk, hogy négy fő kivételével mindnyájan első diplomások lesznek családjukban.

Az egri és nyíregyházi hallgatók esetében a következő megállapításokat tehetjük. Az ERSZ-sok esetében mindkét adatfel-

vételkor a tanulók több mint kétharmadának szülei 8 osztállyal rendelkeztek. Egy-egy fő esetében jelent meg a gimnáziumi és felsőfokú végzettség. Az ERSZK-sok esetében már kiegyenlítettebb a kép. A nyíregyházi hallgatók egyharmadának édesanyja gimnáziumi érettségivel rendelkezik, viszont az édesapák esetében nem ez a jellemző. Az apák több mint fele szakiskolai, szakmunkás vagy szakközépiskolai végzettséggel rendelkezik. Felsőfokú végzettségű szülőről 2 fő esetében beszélhetünk.

Szülők foglalkozása

A szülők foglalkozása természetesen leképezi az iskolázottsági adatokat. Mindhárom intézményben tanuló hallgatók esetében elmondhatjuk, hogy szüleik legtöbbször szaktudást igénylő foglalkozást űz: varrónő, ápolónő, szociális gondozó, kőműves, biztonsági őr, gyári munkás stb. Annyit azonban érdemes elmondani, hogy kevés kivételtől eltekintve (10%) a hallgatók szülei dolgoznak. Nagyobb részük alkalmazottként, kisebb részük vállalkozóként.

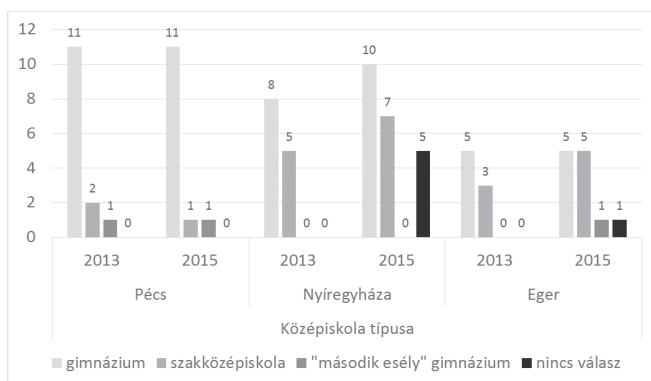
Érettségi

Ha a középiskolai tanulmányok és érettségi iskolatípusát nézzük, a következőket találhatjuk. Mind 2013-ban és 2015-ben a válaszadók jelentős része gimnáziumban tette érettségi vizsgáját, 2 illetve egy fő szakközépiskolában és egy-egy fő „második esély” típusú intézményben. Legtöbbször megyeszékhelyen érettségiztek. Fontos kiemelni, hogy 2013-ban a tagok közül három fő, 2015-ben már négyen is a Gandhi Gimnáziumban érettségiztek, illetve 2015-ben már szép számmal (7 fő) vannak jelen a pécsi Leőwey Klára Gimnáziumból jött diákok. Ez a mindkét intézményben működő Arany János Tehetség gondozó Programnak is köszönhető, amelynek jelentőségét ugyan ebben az áttekintésben nem elemzem, de fontosnak tartom, hogy a közeljövőben erre is sok kerüljön.¹⁰

Az egri főiskola hallgatói 2013-ban kétharmada gimnáziumban, egyharmada szakközépiskolában végzett. 2015-ben 1

fő választotta a „második esély” gimnáziumot, 1 fő nem választott, a többiek fele-fele arányban a gimnázium és szakközépiskola között oszlottak meg. A Nyíregyházi Főiskola hallgatói 2013-ban kétharmadnyian választották, hogy gimnáziumban és egyharmadnyian, hogy szakközépiskolában végeztek. 2015-ben a hallgatók fele jelölte a gimnáziumot, egyharmaduk a szakközépiskolát és 5 fő nem választott.

4. diagram. Középiskola típusa

Kar, szak

A Wlisslocki Henrik Szakkollégium már alapításakor is nyitott volt a Pécsi Tudományegyetem bármely karán tanuló hallgató számára. Ez jelenleg is így van, és a hallgatók ebben a tekintetben 2013-ban és 2015-ben is nagyon színes képet mutattak, mutatnak. 2013-ban még a bölcsészek voltak nagyobb arányban (hét fő), négy fő a Természettudományi Karon, további három fő a Jogi, Egészségtudományi Felnőttképzési Karon tanult. 2015-ben a következők a létszámok: két fő Jogtudományi Kar (jogi asszisztens), egy fő Általános Orvostudományi Kar (gyógyszerész szak), hat fő Bölcsészettudományi Kar (romológia, pedagógia, szabad bölcsész, történelem, kommunikáció), három fő Egészségtudományi Kar (ápoló), öt fő Felnőttképzési Kar (ifjúságsegítő, humánpolitika), egy fő Köz-

gazdaságtudományi Kar (pénzügy-számvitel), két fő Műszaki és Informatikai Kar (építőmérnök, környezetmérnök), egy fő Művészeti Kar (éneke-zene), három fő Természettudományi Kar (földrajz, biológia) hallgatója. Ez azt jelenti, hogy az Egyetem szinte minden karáról van hallgatója a Szakkollégiumnak, és így a szervezethez kötődik oktató is majd minden karról. A kötődés ebben az esetben személyes támogatást jelent. A program során minden hallgató választ maga mellé olyan egyetemi oktatót – lehetőleg a szakjához közel állót – aki figyelemmel kíséri a tanulmányait, és probléma esetén tanáccsal tudja segíteni a hallgatót.

Ha a szakok sokszínűségét tekintjük, megállapíthatjuk, hogy kevésbé – sőt egyáltalán nem – figyelhető meg a korábban megfigyelt jelenség, miszerint a hátrányos helyzetű főként cigány/roma származású fiatalok segítőszakmát tanulnak.¹¹ Ennek oka valószínűleg az az erős motiváció, hogy szükség van szegényebb közösségek felemelésére, támogatására. Ezt a kilencvenes évek elejének programjai hangsúlyozták, hiszen akkor indítottak először külön támogatási programot cigány fiatalok számára ezekben a képzési ágakban. Azóta sok minden változott, a roma/cigány fiatalok támogatása különböző formákban ma is érvényesül. Nyilvánvaló, hogy a több mint két évtizedes tapasztalás és társadalmi fejlődés megnyitotta az utat az érintettek előtt más, érdeklődésükhöz közel álló pályák választására is.

Az Eszterházy Károly Főiskola esetében elmondható, hogy a szakkollégium indulásakor homogén volt a hallgatói összetétel a karok és szakok tekintetében. A nyolc válaszadó közül öt fő szociálpedagógiára járt, két fő nemzetközi tanulmányok szakra, míg egy fő csecsemő- és kisgyermeknevelő szakot végzett. 2015-re már heterogénebbé vált a kép: már csak négy fő jelölte a szociálpedagógiát, három fő a csecsemő- és kisgyermeknevelő szakot. További öt fő pedig megosztott a nemzetközi tanulmányok, kommunikáció, magyar és szabadbölcselet szakok között.

A nyíregyházi ERSZK hallgatói 2013-ban és 2015-ben is nagyon színes képet mutattak a szakok tekintetében. Alapvetően a hallgatók szakterülete a szociálpedagógia, szociális munkás, tanító, egészségügyi szakember, illetve a mezőgazdasági sza-

kok között oszlik meg. 2013-ban a tanító, egészségügyi és szociális szakokon tanuló hallgatók voltak többségben. 2015-ben arányaiban megnövekedett a mezőgazdasági, bölcsész szakok és egészségügyi képzéseket végző hallgatók aránya.

Képzési szint

Ha azt nézzük, hogy a pécsi hallgatók milyen képzési szinteken vesznek részt egyetemi oktatásban, azt láthatjuk, hogy 2013 óta megnövekedett a felsőfokú szakképzésben tanulók száma. Azon hallgatók, akik a Jogtudományi és Felnőttképzési Karon tanulnak, kivétel nélkül felsőfokú szakképzésben tanulnak. Egyetemi alapképzésben (BA/BSC) vesz részt a hallgatók fele. Csupán két fő vesz részt mesterképzésben (MA/MSc). 2015-ben a válaszadók közül kilencen végzősök. A program elindítása óta többen szereztek oklevelet, akik azóta sikeresen elhelyezkedtek a munkaerő-piacon.

Az egri hallgatók esetében is a BA/BSC képzés a legjellemzőbb mindkét évben. A nyíregyházi szakkollégistáknál is hasonló a helyzet. Itt viszont 2015-ben már két fő jelölte a MA/MSc szintet. Természetesen ez a heterogén kép adódik a két intézmény képzési kínálatából. Természetesen ilyen szempontból nem érdemes összehasonlítani a három intézményt, mivel a profiljuk és képzési kínálatuk nem egyezik meg.

Szakkollégiumi programmal kapcsolatos vélekedések

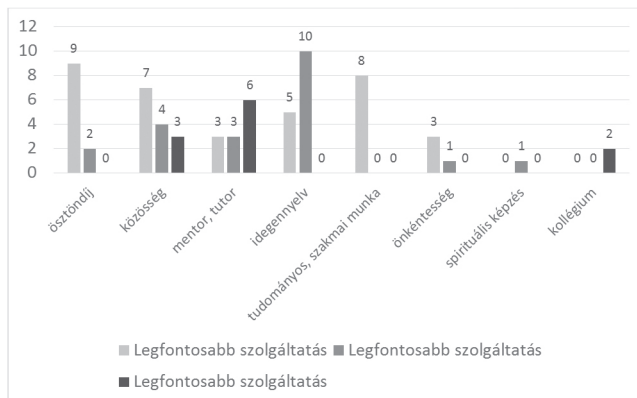
Az előzőekben írtunk már arról, hogy a programban résztvevők hallgatók kivétel nélkül hátrányos helyzetűek. Többen halmozottan hátrányos helyzetűek, amit bizonyít szüleik alacsony iskolai végzettsége. Más nevelésszociológiai kutatásokból jól tudjuk, hogy a hátrányos helyzetű családokból érkező hallgatók számára az egyetemi tanulmányok végzése súlyos nehézségekbe ütközik. Ezek az akadályok nem csak anyagiak, hanem a kulturális tőke hiányából adódóak is. Ezt kiegyenlítő jött létre a Szakkollégium, és a jelen ösztöndíj program is. Ezek

szem előtt tartásával érdemes vizsgálnunk azt, hogy mi motiválta a hallgatókat a programba való jelentkezésre. Továbbá fontos, hogy ennek fényében vizsgáljuk az ösztöndíj programmal kapcsolatos vélekedéseiket is.

A WHSz felvételi eljárását igyekezett minél nyilvánosabb körben meghirdetni, és minden hallgatóhoz eljuttatni az információkat. Sikerként könyvelhetjük el, hogy minden félévben több hallgató volt a programban, mint amennyit a pályázatban vállalt a szervezet. A hallgatók WHSz-be való jelentkezésének motivációját a legtöbb esetben a támogatás lehetősége adta. 2015-ben 24 válaszadóból 19 fogalmazta meg valamilyen formában, hogy az egyetemi tanulmányaikhoz nyújtott segítség miatt jelentkeztek a programba. Ezen kívül 50% a közösséghez tartozást, hat fő a kapcsolatépítést és hárman az identitásuk megerősítését jelölték meg motivációként.

Az előzetes elvárások teljesülését nem szándékunk itt vizsgálni, de arra vonatkozóan bemutatunk néhány eredményt, hogy mi az a szolgáltatás, támogatás, ami a hallgató számára a legfontosabb a szakkollégiumokban. Először azt kértük, hogy a legfontosabb szolgáltatást jelöljék meg.

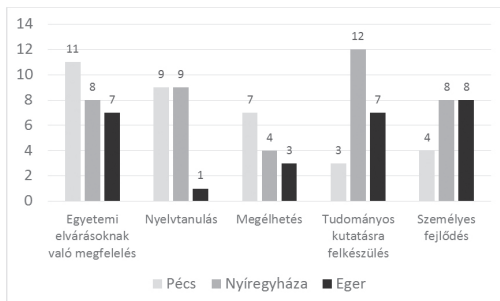
5. diagram. Legfontosabb szolgáltatás a szakkollégiumban

Az ábrán igyekeztünk érzékeltetni, hogy az egyes szolgáltatásokat milyen gyakorisággal említették a válaszadók. Jól látható, hogy az anyagi segítség az egyik legfontosabb. Ezt természetesen tekinthetjük, nemcsak a válaszolók családjának anyagi helyzete miatt, hanem általánosságban is az egyetemi élet, az önállóság igényének megnövekedése miatt is. Második helyen említhetjük az idegennyelv oktatást. Ezután a közösségi tér és szakmai közösségi programok a legnépszerűbbek, ezzel is alátámasztva, hogy a Szakkollégium betölti azt a szerepet, mely miatt alapvetően létrejött. Ezt és a másik két leggyakrabban választott elemet – a tutori, mentori támogatás és a szakmai, közösségi munka – egyértelműen a szakkollégiumi támogatás pozitívumának tekintjük.

A második ábrán szintén az említés gyakoriságát tüntettük fel azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy „Miben nyújt segítséget a Szakkollégium?” A válaszokból egyértelmű, hogy a hallgatók által a legtöbbször említett szolgáltatásokat lényegében az egyetemi tanulmányok támogatásaként összegezhetjük. Az ösztöndíj program alapvetően erre jött létre, így úgy tűnik, ezt a funkcióját betölti a szervezet. Az ösztöndíj is megjelenik a listában, mint ahogyan a nyelvtanulás is. Emellett kiemelték még a személyes fejlődést és a tudományos munkára való felkészülést is. A megélhetéshez nyújtott segítség érdekes módon itt csak a harmadik helyre került: fontos ugyan, de nem a legfontosabb tényező, amit a szakkollégium a résztvevőknek nyújtani tud. Ebből óvatosan azt a következtetést is levonhatjuk, hogy ösztöndíj nélkül – tehát jelentősebb anyagi hozzájárulás nélkül – is sikeresek lennének ezek a programok.

6. diagram. „Miben nyújt segítséget a Szakkollégium?”

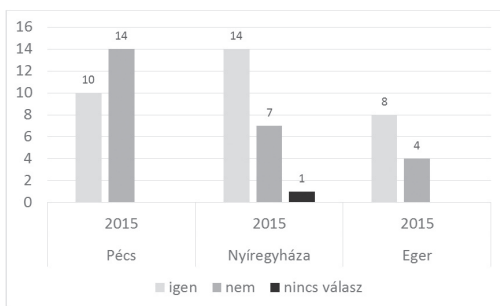

Közéleti szerepvállalás

A közéleti szereppel kapcsolatban voltak bizonyos változások az arányokat illetően. 2015-re mind a pécsi, mind az egeri hallgatók esetében csökkent az igen válaszok aránya. A WHS esetében 2013-ban még a válaszadók 77%-a vállalt volna ilyen szerepet, de 2015-re ez 42%-ra csökkent. Az ERSZ esetében ez 62,5 és 41,6 százalék volt. Az ERSZK esetében enyhén növekedett a közéleti szerepet szívesen vállalók aránya: 2013-ban 38,5%-ról 2015-re 41%-ra.

Tovább árnyalja a képet a következő ábra, mely társadalmi szerepvállalással kapcsolatban azt mutatja, hogy hányan mennének vissza a közösségükbe.

7. diagram. „Visszamennél-e a közösségedbe a megszerzett tudásodat kamatoztatni?”

A diagramról első sorban azt láthatjuk, hogy a pécsi szakkollégistákkal ellentétben az egriek és nyíregyháziak szívesebben mennének vissza a közösségükbe a végzettségük megszerzése után. A hallgatókat megkérdeztük, hogy miért tartanák fontosnak, hogy visszamenjenek. A válaszok nagyobb része arról szólt, hogy szükségesnek érzik a pozitív példa és lehetőségek bemutatását. A további válaszokat a segítségnyújtás, a közösségépítés fontossága köré sorolhatjuk.

Jövőkép

A kérdőív negyedik részét olyan kérdések alkotják, melyek a hallgatók jövőbeli szándékaira kérdez rá a következő formában: kíván-e továbbtanulni, hogyan képzei el magát öt és tíz év múlva, illetve hogy vállalna-e közéleti szerepet. Fontosnak tartjuk ezeket a válaszokat, mert a program során jelentős szerepet kapott a felkészítés a tudatos állampolgárságra és a társadalmi szerepvállalásra. Ha megnézzük a válaszokat, talán megállapíthatunk valamiféle eredményességet. Ez különösen igaz, ha a továbbtanulási szándékot vizsgáljuk meg közelebbről. A pécsi egyetem hallgatói közül 2013-ban és 2015-ben is szinte az összes válaszadó biztos volt abban, hogy a szakjához kapcsolódóan folytatja tanulmányait BA, MA vagy PhD szinten. A hallgatók tervei között különbséget látunk, amikor karok alapján vizsgáltuk meg az adott válaszokat. A bölcsész szakosokra jellemzőbb inkább a tanári szerepre, egyetemi oktatói, kutatói szerepre való készülés, amit a szakok öndefiníciója alapján is természetesen találhatunk. Az ápolóknál olvashattunk (három fő) a külföldi munkavállalásról, ami megjelent a természettudományos szakokra járó hallgatók között is – ez a legutóbbi évek statisztikái és elemzései alapján várható is. Ám az utóbbiak körében is megjelent a PhD tanulmányok elvégzésének igénye.

Az egri és nyíregyházi hallgatók esetében is megállapíthatjuk, hogy a továbbtanulási szándék (MA, PhD) minden válaszadó esetében megjelent. Külföldön kevesen terveznek tanulni – Eger és Nyíregyháza esetében is két-két fő.

Az öt és tíz évvel későbbi terveket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy kivétel nélkül mindhárom intézmény hallgatója

biztos munkahelyen, saját ingatlanban, tartós kapcsolatban képzelel el magát. Ami nagyon fontos lehet, hogy a válaszok 75%-ban megjelent a nagyvárosi élet és 30%-ban a külföldi munkavégzés. Bízalomra ad okot, hogy a tervek 20%-ban szerepel a továbbtanulás, továbbképzés a szakmai végzettségen belül. A közép- és hosszú távú elképzeléseket tanulmányozva jelentős különbségnek tekinthetjük, hogy 2015-ben már több elképzelésben jelenik meg az akadémiai életben való részvétel, azaz a tudományos életben való részvétel vágya.

Összegzés

A tanulmány két kérdőíves felmérés eredményeit mutatta be. A két felmérés a pécsi, nyíregyházi és egri szakkollégiumok tagságát vizsgálta két különböző időpillanatban. A kérdőív különböző kérdéscsoportokat tartalmazott. Az egyértelmű statisztikai adatoktól indulva a hallgatók vélekedésein át a jövőbeli terveikre igyekezett rákérdezni. Ezeket összesítve és a válaszokat megvizsgálva próbáltunk képet adni a Pécsi Tudományegyetem Wlislócki Henrik Szakkollégiumában, a nyíregyházi Evangélikus Roma Szakkollégium és az Egri Roma Szakkollégiumban folyó ösztöndíj programokban résztvevő hátrányos helyzetű cigány/roma hallgatókról. A vizsgálat eredményeiből kiderült, hogy a szóban forgó szakkollégiumok tagsága növekedést mutat, amely a talán a programjaik sikerességét is jelentheti. Ezen kívül jól látszik, hogy a szervezetek tagsága sokszínű nagyon sok tekintetben: lakóhely nagysága, jövőbeli tervek, közéleti szerepvállalással kapcsolatos elképzelések. Sok tekintetben viszont hasonlóságok is megfigyelhetők: családi állapot, szülők iskolázottsága, középfokú intézmények. Összességében megállapítható, hogy a cigány/roma szakkollégiumok, melyek főként hátrányos helyzetű egyetemista, főiskolás hallgatókat fogadnak, olyan feladatot vállaltak fel, melyre szükség van és jelentős mértékben hozzájárulhatnak a társadalmi egyenlőtlenségek enyhítéséhez.

Jegyzetek

- 1 http://nevtud.btk.pte.hu/files/tiny_mce/Romologia/Kiadvanyok/GS8.pdf 40. oldal [letöltés ideje: 2015. május 23.]
- 2 <http://krszh.hu/dokumentumok/> [letöltés ideje: 2015. július 27.]
- 3 <http://reformatus.hu/mutat/keresztyen-roma-szakkollegiumi-halozatot-alapitottak-a-toertenelmi-egyhaziak-a-kormany-tamogatasaval/> [letöltés dátuma: 2015. július 27.]
- 4 http://romologiafolyoirat.pte.hu/?page_id=595 [letöltés ideje: 2015. május 23.]
- 5 <http://wlislocki.tamop.pte.hu/>
- 6 <http://meersz.hu/Oldalak/Rolunk> [letöltés dátuma: 2015. július 27.]
- 7 http://ekfromaszakkoli.hu/ekf_roma_szakkollegium.html [letöltés dátuma: 2015. július 27.]
- 8 http://nevtud.btk.pte.hu/files/tiny_mce/Romologia/Kiadvanyok/GS8.pdf 40-41. oldal [letöltés ideje: 2015. május 23.]
- 9 Forray R. Katalin – Mohácsi Erzsébet (szerk.): *Esélyek és korlátok. A magyarországi cigány/roma közösség az ezredfordulón. Cigány tanulmányok, 6. PTE BTK Romológia Tanszék, Pécs. 40. o.*
- 10 http://www.ajtp.hu/digitalcity/news/latestNews.jsp?do_m=AAAANXBY&prt=AAAANXBF&fmn=AAAANXCL&men=AAAANXBG
- 11 http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_nemzetisegek/romak/kisebbsegek_kisebbsege/pages/kk_12_kende.htm [letöltés dátuma: 2015. május 23.]

Irodalomjegyzék

- Forray R. Katalin – Mohácsi Erzsébet (2002, szerk.): *Esélyek és korlátok. A magyarországi cigány/roma közösség az ezredfordulón. Cigány tanulmányok, 6. PTE BTK Romológia Tanszék, Pécs.*

Kende Anna (2005): „*Értelmiségiként leszek roma és romaként leszek értelmiségi*”. *Vizsgálat roma egyetemisták életútjáról*. In: Kisebbségek kisebbsége. Szerk.: Neményi Mária és Szalai Júlia. Budapest

Trendl Fanni (2013): *A Phare-ral induló szakkollégium*. In: Romológia folyóirat 1. szám. Szerk.: Cserti Csapó Tibor. Pécs

Internetes hivatkozások

<http://krszh.hu/>

http://ekfromaszakkoli.hu/ekf_roma_szakkollegium.html#

<http://meersz.hu/>

FORRAY R. KATALIN

Életutak a felsőoktatásban

A tanulmány előbb a cigány, roma népesség történetét és magyarországi helyzetét mutatja be. Tárgyalja a magyarországi szóhasználat – cigány, roma – indokait. Kitekint az Európai Unió ajánlásaira és szabályozásaira a népcsoporttal kapcsolatban. Ezután a Pécsi Tudományegyetem speciális (szakkollégium) programját mutatja be. Egyetemistákkal készült interjúk elemzésével több olyan életutat tárgyal, amelyek a magyarországi cigány, roma népcsoport felemelkedésének különböző módjait illusztrálják. Bemutatja az önállóan küzdő, az egyházra támaszkodó, a tanárok által támogatott fiatalok különböző típusait. Ezután a speciális foglalkozások és az ezeket vezető tanárok értékelését elemzi.

Bevezetés

Mindjárt a tanulmány elején szeretném kiemelni a népcsoport nevének – általam is – preferált alkalmazását. Magyarországon a közelmúltig általánosságban csak a „cigány” megnevezést használtuk, a „roma” megnevezést az oláh-cigányok saját nyelvén történt saját megnevezésének tekintettük. Az Európai Unió – saját szervezetei évtizedes erőfeszítéseinek hatására – fogadta el az általánosnak a „roma” megnevezést. Ez a ma hivatalosnak tekinthető megnevezés saját népessége számára sem egyértelműen elfogadott, hiszen ezt számos tekintélyes csoport alkotja. (Azért nem készült el például máig sem a Berlinben felállítani tervezett emlékmű, mert nincsen elfogadott álláspont a közös megnevezésről.) Magyarországon

e népesség legnagyobb számú, magyar anyanyelvű csoportja önmagát cigánynak, magyarcigánynak mondja, a dunántúli csoport önmagát cigánynak vagy beásnak nevezi. A „roma” megnevezést a legkisebb létszámú oláh-cigány csoport tartja fenn, amely önmagát az anyanyelvén „rom”-nak mondja. Éppen ezért mi a két elnevezést közösen használjuk, és a néha kissé erőszakoltnak tűnik, „cigány/roma” fordulattal élünk. Ott alkalmazzuk csak az egyik vagy csak a másik elnevezést, ahol a szövegkörnyezetben elkülönülnek a csoportok, vagy a korábbi értekezések szóhasználatát vesszük át.

Az alábbiakban a Pécsi Tudományegyetem Wlisslocki Henrik Szakkollégiumának hallgatóival készült interjúkat elemezzük. A több mint 30 ösztöndíjas hallgató az egyetem valamelyik szakján tanul. A szakkollégiumban külön foglalkozásokon vesznek részt és ösztöndíjat kapnak.

A cigányság felfedezése az oktatáspolitikában valójában csak az 1970-es években történt meg. (Természetesen korábban is vettek részt cigány, roma fiatalok az oktatásban, különösen a magasabb szintű formákban, részvételük azonban szórványos volt, külön figyelmet az országos oktatáspolitikában nem kaptak.) A tudományos életben már a 18. század végétől találkozunk ezzel a népcsoporttal – a leghíresebb hivatkozást Liszt Ferencnél olvashatjuk, akit a cigányzenészek művészete ragadott meg. A 19. század második felétől tudományosan egyrészt szociografikus beszámolókból, másrészt a kibontakozó és megismételt népszámlálásokban, illetve ezek háttéranyagaiban találkozunk velük, nem utolsósorban azért, mert a kormányok el-gondolkodtak azon, mit lehetne tenni gondjaik megoldása érdekében. Tudományosan főleg a néprajz művelőinek volt tárgya az az ismeretlen kultúra, amelyet hordoztak (Erdős, 1989, Crowe, 1993).

Ezek a népszámlálási alapú vagy néprajzi kutatások azonban nemigen találtak utat az oktatásügyhöz, általában a közérdeklődéshez. Csak a 20. század második felében gyakoroltak jelentős hatást a szociológiai vizsgálatok, amelyek legalább fél évszázadon át, mondhatni napjainkig lényegében meghatározzák a cigányságról való gondolkodást. A hátrányos helyzet – amelynek az oktatáspolitikával való kapcsolata máig egyik forró pont a vitákban és a fejlesztésekben – feltárása és hang-

súlyozása a cigányságról való gondolkodásunk egyik alapvető eleme. Anélkül, hogy indokoltságát megkérdőjelezném, rá kell mutatnom arra, hogy ez a megközelítés csak egyike a lehetségeseknek. Kétségtelen, hogy a cigány, roma népesség egésze szociológiai szempontból igen sok szempontból súlyos hátrányban van a többséggel szemben, ennek kimondása, bemutatása ma már közismert. Ha az oktatás egészében való részvételről gondolkodunk, akkor érdemes figyelmünket egy másik szempont felé fordítani, azokra, akik kiemelkednek ebből a hátrányos helyzetből.

A cigánysággal kapcsolatos szakirodalom – a külföldi és persze a magyar is – többsége mindig újra a társadalmon kívüliséget, az ebből eredő problémákat tárja fel. Pedig hogyha ilyen az általános élethelyzet, akkor a változtatásnak többféle módja lehet. A rendszeres tanulásba, képzésbe és továbbképzésbe való bekapcsolódás – ilyen programok vannak ma már nálunk is – elengedhetetlen. Ám tévútra vezet, ha egy népcsoportról csupán mint olyan problémahalmazról gondolkodunk, amelynek segítségünkre van szüksége. Ha elfelejtjük, hogy ennek a csoportnak a tagjai önerőből is képesek előrejutásra. Az önerő természetesen nem a légtüres térben való mozgást jelenti, hanem a közösségi kapcsolatok olyan hálózatát, amely támogatást is biztosít az ezt igénylőknek (ld. ezzel kapcsolatban Kozma, 2003).

Amikor egy népcsoport hátrányos helyzetéről gondolkodunk, nem indulhatunk ki abból, hogy minden egyes tagja egyforma helyzetben van, egyformán van kirekesztve a társadalom szerencsésebb csoportjai közül. Vannak családok, amelyek személyes erőfeszítéssel felemelkedtek, gyermekeiket tudatosan nevelik olyan magatartásokra, amelyek segítik őket a szüleiknél kedvezőbb társadalmi pozíciók elfoglalására. Ezeket az erőfeszítéseket többé-kevésbé támogathatja egy politika, de a felemelkedés munkáját mégis nekik maguknak kell elvégezniük. A környezet – a személyekkel, az intézményekkel, a munkahelyekkel, az iskolával, az utazással és így tovább – állandó kommunikációban van az egyes emberekkel, hatásuk, befolyásuk alakítja magatartásunkat (Forray, 2013).

Hátrányként nem szokták hangsúlyozni, pedig akként is értelmezhető, hogy a cigányság jelentős hányada a közelmúlt-

ban még nem volt magyar anyanyelvű. A szülők egymás között gyakran valamelyik cigány nyelvet beszéltek – például, hogy a gyerekek ne értsék meg, amikor olyan témáról volt szó –, a gyerekeknek viszont már nem adták át a nyelvet, nem egyszer attól a törekvéstől vezetve, hogy így könnyebb lesz a társadalmi beilleszkedés számukra (Orsós, 2012). A gyerekek sokat megértenek-megértettek belőle, de a nyelv többségüknek már nem volt a sajátja. Természetesen saját nyelv hiányában is lehetséges az etnikai azonosságtudat fennmaradása, különösen, ha a szűkebb közösség számon tartja a körükbe tartozókat. A beszélt nyelvtől függetlenül azonban a tágabb társadalmi környezet számára sok esetben csak a negatívumok a megjegyzendők, olyan jellegzetességek, amelyekről jobb megszabadulni, mint ápolni ezeket. Ezért az általánosságban negatívan megítélt etnikai csoporthoz tartozni: rendszerint nem egyszerű élethelyzet (Forray-Kozma, 2010). Különösen nem akkor, ha az ember olyan közösségbe lép át, ahol az ő eredeti közösségébe tartozni ritkaságnak számít, ahol rácsodálkoznak, netán gúnyolják. Hogyan reagálhat erre az „idegen” közösségre az ember? Elmenekül? Eltagadja származását, családját? Bizonyítani akar? És hogyan áll helyt?

Ám ma Magyarországon arra is gondolhatunk, hogy már nem nagy ritkaság egy középiskolában, ha egy roma, cigány fiú vagy lány az egyetemre kerül, értelmiséginek készül, tehát a beilleszkedés nem lehetetlen erőfeszítést igénylő tevékenység. Ám ami távolabbról-kívülről már-már magától értetődőnek számít, azok a dilemmák élesen fogalmazódnak meg még ma is az érintettek számára.

Induljunk ki abból, hogy a felnövekvő cigány, roma gyerek, mint mindenki más, szép lassan megismeri önmagát, környezetét. Megtanulja, kire számíthat, ha baj van, ki segít, és ki akadályozza. Ha úgy akar feljebb kerülni, hogy igyekszik megszakítani minden kapcsolatot a szélesen értelmezett családjával, esetleg a nevét is megváltoztatja, talán könnyebben beilleszkedhet, ám olyan sokat veszít, hogy nem biztosan éri meg. Nehezebb, de az a jobb megoldás, ha az ember ilyen helyzetekben nem szakít korábbi önmagával – ezzel együtt közösségével. Olyan dilemma ez, amely elé különösen akkor kerül a fiatalember, amikor új, idegen környezetbe kerül –

adott esetben egyetemre –, ahol sokaknak mindkét megoldás elérhetőnek látszik. A romológia szak, a roma szakkollégium az etnicitás letagadását kizárja, ezért aki ide felvételre jelentkezik, elveszti a döntés szabadságát: vallania kell etnikai hovatartozásáról, tartozzék az ország lakosságának bármely csoportjába. És természetesen vállalnia kell azt is, hogy cigány, roma egyetemisták többsége által dominált szervezet tagja lesz.

A cigányság iskolázásának kérdése

Magyarországon a cigányság iskolázásának feladata a hetvenes években fogalmazódott meg először határozottan. (Első civil szervezete, amely az életlehetőségek javítását tűzte ki célul, az 1956-os forradalom során alapult meg, sorsa, a forradalom más intézményeihez hasonlóan, felszámolással végződött.) A hatvanas évek végének párthatározatai már foglalkoztak ezzel a kérdéssel, a kor neves kutatói kerestek megoldásokat a kimaradók iskolázásának javítására. Közülük néhányan – Ferge (1973), Gazsó, Pataki, Várhegyi, 1972, Kozma, 1975 – a hatvanas évek feléledő szociológiai kutatásai eredményeként hangsúlyosan mutattak rá a szegények nagy tömegeinek az iskolázásból való kimaradására, és sürgették a beavatkozást a kedvezőtlen folyamatok módosítására.)

A hetvenes évek óta a szociológiai, politológiai kutatásoknak folyamatosan témája a cigányság helyzete. A rendszerváltásig inkább az akkori ellenzék tagjai, illetve a hozzájuk tartozó szakemberek tematizálták a problémákat (vö. összefoglalóan Kemény, 1996). A rendszerváltás után, a kisebbségi törvény megalkotása során a cigányok már új civil szervezetekkel képviselték magukat. Ennek eredménye lett, hogy nyelvük – előbb csak a romani, később a beás is – hivatalos kisebbségi nyelvvé vált, s elkezdődhetett az önkormányzati szervezetek és a kisebbségi oktatás megszervezése is. A Magyarországon a nyolcvanas évek óta működő Soros Alapítvány volt az első, kvázi-hivatalos szerv, amely a közép- és felsőoktatási tanulás támogatására a kilencvenes évek kezdetétől ösztöndíjat adott cigány, roma fiataloknak. Néhány évvel később a magyar kormány is átvette ezt a kezdeményezést. A Soros Alapítvány ma már nem működik az országban, ám az általa alapított szervezett magán-

alapítványként folytatja a felsőoktatásban tanuló cigány, roma diákok anyagi és kulturális-művelődési támogatását. Ugyancsak máig folytatódnak a korábbi közalapítványi támogatások is.

A cigányságra irányuló nemzetközi figyelem is hosszú múltra tekint vissza: a Gypsy Lore Society Londonban a 19. század második felében keletkezett, tudományos lapja, az 1888-ban alapított Journal of the Gypsy Lore Society máig működik, szerzői között megalapítása óta szerepeltek magyar szakemberek is. Ahogyan e fórumok fő profilja mutatja, külföldön – akár Magyarországon – a cigányság elsősorban a néprajz érdeklődését keltette fel. Csak az elmúlt évszázad hetvenes-nyolcvanas éveiben szaporodtak azok az állásfoglalások, beszámolók, összefoglaló kötetek, amelyek az európai cigányság helyzetével foglalkoznak – nem a néprajz eszközeivel és tudományos célkitűzéseivel, hanem szakpolitikai, nem utolsó sorban oktatáspolitikai céllal. 1984-ben fogadta el az Európai Bizottság azt a határozatot, amelynek értelmében felmérést kellett készíteni az európai cigányság oktatásának helyzetéről: a kutatás vezetője Jean-Pierre Liégeois volt, aki több kötetben tette közzé az empirikus vizsgálat eredményeit (vö. magyarul, 2002).

Bár a ma hivatalosnak számító megnevezésüket – „roma” – a Roma Világkongresszus 1971-es ülésén fogadták el, csak a legutóbbi években vált az Európai Unióban is kötelezően használt népnévvé.¹ Ezzel a közös névvel említik a legkülönbözőbb elnevezésű cigány csoportokat, amelyek nyelvükben, kultúrában is igen eltérők lehetnek. Az Európai Bizottság az alábbi közösségeket azonosítja a „roma” népnévvvel:

- a roma közösségek hátrányos helyzetű, koncentrált városi, elővárosi körzetekben élnek, más etnikai kisebbségi, és hátrányos helyzetű csoportok közelében;
- a roma közösségek hátrányos helyzetű falusi vagy városi térségekben, vagy szegregált falusi térségekben élnek, a települések többségi lakosságától izolálva,
- mobil roma közösségek, amelyeknek az adott országban vagy más európai országban van állampolgárságuk,
- mobil vagy letelepedett roma közösségek, amelyek egy harmadik ország állampolgárai, menekültek, hontalanok vagy menedékkérők.

Érdemes figyelni a kategóriákra, különösen abból a szempontból, hogy mely csoportokat céloz meg a beavatkozás: nem általában beszél romákról, cigányokról, hanem e népesség speciális csoportjairól van szó, akik szegregátumokban élnek, hátrányos helyzetű falusi vagy városszéli közösségekben. Eszerint tehát általában csupán extrémén kedvezőtlen szociális helyzetű alcsoportjai szorulnak segítségre. Ezt a különbségtételt Magyarországon nem szokás hangsúlyozni, és nehéz is lenne a gyakorlatban, politikai cselekvés során megvalósítani.

Az Európai Unió Tanácsának magyar elnöksége egyik fontos politikai eredménye volt az európai romapolitikával kapcsolatos állásfoglalás kimunkálása² Az állásfoglalás megfogalmazza, hogy „Magyarország azt szeretné, ha a romák életkörülményeinek javítása a szegénység elleni küzdelemmel összekapcsolva jelenne meg az európai politikában, amelynek kiemelt figyelmet kell fordítania a gyermekszegénység csökkentésére.” Mint látjuk, a magyar elnökség is a fenti célt fogalmazta meg.

A hivatalos állásfoglalások szerint a támogatásban részesítendő romák szegények, iskolázatlanok, állampolgárságuk bizonytalan, a települések peremén élnek, vagy mobilok, azaz rendszeresen költözködnek. Ezen ismérvek közül a magyarországi cigányság bizonyos, valószínűleg jelentős hányada néhány fontos kritériumnak megfelel, tehát Magyarország joggal lépett fel a program egyik kezdeményezőjeként.

De hogyan illeszthetők e sorba a felsőoktatásban tanuló diákok? Ne hagyjuk figyelmen kívül, hogy a Pécsi Tudományegyetem szakkollégiumán kívül az ország szinte valamennyi felsőoktatási központjában szerveződött roma szakkollégium, amelyek – hasonlóan a pécsihez – előre egyeztetett és jóváhagyott program alapján támogatják a programban résztvevő hallgatókat jelentős, európai forrásból származó pénzügyi segítséggel. Mint minden központi program, ez sem értelmezhető pontosan a fenti definíció szerint. Legfontosabb eleme, hogy a roma, cigány diákok tanulását támogatni kell – másodlagos, hogy a támogatottak konkrét anyagi létfeltételei éppen milyenek, annyira nyomorúságosak-e, mint az idézett szabályokból kitűnik, vagy kevésbé szegényesek. Fontos, hogy a jelenkorinál magasabb számban jussanak diplomához a cigányság köréből származó fiatalok. Ahogyan erre korábbi elemzéseimben utal-

tam (vö. Forray, 2013), az ösztöndíj, a külön foglalkozás, külön-programok motiváló és erősítő eszközök. Nem feltétlenül azok számára fontosak, akik már benne vannak a tanulás folyamatában. Sokkal inkább a következők generációnak jelentenek fontos üzenetet, akik még az általános iskolát végzik, akik éppen azon gondolkodnak, mit tegyenek az általános iskola befejezése után.

Bár az utóbbi mondatokból úgy tűnik, kiskamaszok, nagyon fiatalok egyéni döntéseiről van szó. Természetesen a döntést a család, még tágabban a közösség hozza, még ha formailag nem is közös felelősségről van szó. A tanulás-továbbtanulás formailag egyéni feladat – a dicséretet, a szidást, az osztályzatokat egy ember kapja közvetlenül –, ám az egyéni teljesítményt a tágabban értelmezett környezet erősen befolyásolja. Személyhez kötött, egyéni döntés a továbbtanulás – akár az érettségiig, akár tovább –, de a döntést a környezet készíti elő, hagyja jóvá. Ebben az értelemben az egyéni teljesítmények is kötődnek ahhoz a közösséghez, amelyben a fiatal nevelkedett, tanult, a döntés előkészítéséig jutott. Mivel ezekben az esetekben cigány roma fiatalokról van szó, a küldő közösségnek különösen nagy a jelentősége (Forray-Hegedűs, 2003).

Milyen életpályákat tett lehetővé és erősített meg az a közösségi hálózat, amelyben a kiválasztott életutak megvalósultak? Néhány olyan életutat vizsgállok meg ebből a szempontból, amelyeket sikeresnek nevezhetünk, hiszen azok a fiatalok, akikről szó van, egyetemre járnak, sikerük esetében széles utak nyílnak meg számukra az önmegvalósításra. A kutatás során azt vizsgáljuk, milyen közösségi hatások következtében történik meg az a döntés, hogy a fiatalember a felsőoktatásban tanul, értelmiségivé kíván válni – olyan családból lépve ki, amelyben ez a döntés egyedi, a generációk során első ízben történik. Különösen hozzájárul e döntés sajátosságához, hogy ha cigány, roma családban történik, amely társadalmi rétegben a diplomaszerezés ma is ritkaságnak számít. Egyúttal azt is vizsgáljuk, hogy az a szakkollégium, amely a hátrányos helyzetű, extrém alacsony jövedelmű családok gyermekei számára nyújt anyagi és műveltségi jellegű támogatást, hogyan birkózik meg feladatával (nemcsak a műveltségi hiányok pótlásáról van szó), hogyan tudja összehangolni a

roma, cigány hallgatók és nem ezen etnikai csoportba tarozók együttműködését. (A tanulmány bevezető része megjelent az Iskolakultúrában 2014-ben.)

Életutak a felsőoktatásban

Felületesen vizsgálva a társadalmi hátteret, az tűnhet fel, hogy az egyetemre jutottak nagyjából ugyanabból a társadalmi rétegből indultak, mint a diákok többsége: a középső, főként az alsó középrétegekből. A szakmunkásvégzettség – befejező vizsgával vagy anélkül – jellegzetes apai iskolázottság, az anyáknál is hasonló végzettségek a gyakoriak. Ez az egyszerűsített besorolás összehasonlíthatóvá teszi ezeket az egyetemistákat a szokásos szociológiai kutatások csoportosításával, azonban ilyen módon figyelmen kívül marad egy lényeges momentum. Mind az apa, mind az anya úgy érzi, több tanulásra lett volna képes ő is, ha a családi körülményei megengedik. Ez úgy értelmezhető, mint a sok évtizeddel ezelőtti munkás- és parasztcsaládok egykori reagálása: a gyermekkori és ifjúkori akadályokat a szülők még nem tudták leküzdeni, gyermekeikben szeretnék megvalósítani egykori álmaikat.

Figyelemre méltó, hogy a nagycsaládban ritkán van magasabb végzettségű rokon: általában hasonló vagy alacsonyabb iskolázottság a jellemző. Ez azt a következtetést teszi lehetővé, hogy ezek a fiatalok az elsők, akik a széles családi körből ilyen magas iskolázottsághoz jutottak, ami azzal jár, hogy nagy figyelem irányul rájuk, példájuk modell lehet a fiatalabbak számára. Ezt jól mutatja, hogy bár az idősebbek közül – testvérek, unokatestvérek, egyéb rokonok – nincsen magasabban iskolázott ember, a kisebbek (testvérek, unokatestvérek) között már van középiskolába, gimnáziumba járó: jó tanuló, aki egyetemen akar majd tanulni. A sok személyt magában foglaló nagycsalád – amelynek tagjai nem feltétlenül élnek közös háztartásban, de a kapcsolatok élők és dinamikusak –, számára modell a sikeresen középiskolába járó, majd egyetemen továbbtanuló fiatal. Olyan „környezeti” elem egy családtag magasabb és sikeres iskolázása, amely az egyik legfontosabbá válhat a továbbtanulási döntés előtt állók számára. Ezért hangsúlyozni kell, hogy a tradicionális vagy ahhoz közeli családban élő fiata-

lok példája messzire sugárzik, és dinamizálni képes a vártnál sokkal nagyobb létszámú családot.

Az egyházi középiskolák nagymintás vizsgálata során Pusztai (2011) arra az eredményre jutott, hogy a hátrányból induló gyerekek tanulmányi sikerességének lényeges összetevője a széles, támogató kapcsolatrendszer. Úgy gondolom, itt is erről az összetevőről van szó.

A kérdezettek már kisiskolás koruktól elkötelezettnek érezték magukat a tanulás iránt.

„Amikor hazajöttem az óvodából, elkezdtem játszani azt, hogy én vagyok az óvóbácsi. Amikor bekerültem az iskolába, nekem egy tábla kellett, emlékszem, apu csinált nekem egy fatáblát, akkor én voltam a tanár bácsi. Énnekem ez volt a napi programom. Hazamentem az iskolából, elővettem például matematikából a napi feladatokat, akkor képzeltem el gyereket ültettem le, és magyaráztam nekik a dolgokat” (Z. joghallgató)

A fenti idézet tartalma természetesen nem gyakori magatartás, de jól mutatja a tanulás iránti elkötelezettséget is. Azt is jelzi, hogy ennek fenntartásához közösségi, családi támogatásra is van szükség.

A község – amely kisebbségi önkormányzatának vezetője volt az itt bemutatott fiatalember apja – önkormányzatának már gimnazista kora óta képviselője, egyetlen cigány a képviselők között. Elit gimnáziumban végzett, több nyelven beszél – anyanyelvét, a beást most tanulja –, külföldön is járt egyetemre. Családjában nincsen magas képzettségű, testvérei szakmunkásképzőt végeztek, szülei az ő példája nyomán kezdtek szakmai képzettség szerzésébe belefogni. Terve az, hogy – miként az egyik baráti körébe tartozó roma fiatalember – az egyetem elvégzése után az Európai Unió valamelyik szervezetében fog dolgozni.

Itt három elemre érdemes figyelni. Az egyik az, hogy ebben a családban sincsen magasabb végzettségű ember, a kérdezett az úttörő ebből a szempontból. A másik az, hogy a szülők aktív és választott politizálók voltak, tekintélyes emberek a környezet számára. A harmadik pedig, hogy van – ha nem is család-

ban, de a szűkebb ismeretségi körben – olyan cigány ember, aki sikeres tanulmányi útja egyik pontján kívánatosan magas, tanulás útján elért pozícióba került.

Ebben az esetben nem a szülők vagy a rokonok iskolázottsága, hanem a magasabb iskolázottság nélkül elért tekintélyes pozíciója képezi a hátteret. Ebből nem az következett, hogy a gyermekük számára is elgondolható volt az iskolai végzettség nélküli érvényesülés, hanem a szülők belátása, hogy támogatni kell gyermekük tanulását. Továbbá van egy olyan modell a belátható, „majdnem rokoni” körben, hogy egy cigány fiatalember saját erejéből fontos és magas pozícióba kerülhet – csak tanulni és tudni kell.

A tágabb család hatását is érdemes hangsúlyozni. Iskolázott ember nem volt ebben a családban, de a műveltség iránt elkötelezett ember igen.

„Nekem abban mutatkozott meg, hogy a papám művelt, hogy imádta az újságot, imádta a beszívott tudást. Szeretett olyan dolgokról vitázni velem, amiről nem hinném, hogy például arról a testvéremmel tudna vitázni. Ő nem az iskolában szerezte ezt, hanem saját erőből. És azt veszem észre, hogy egyre inkább hasonlítok a papámra, mert én is mindenhol szeretem beszívni a tudást, mert az fontos. Én ebből élek majd, és ma már szerintem az az ember érvényesülhet majd, aki egy kicsit tud. Az emberek nagyon gyarlóak, és mindent elhisznek. És ha az ember nincs tisztában a dolgokkal, akkor nagyon könnyen eshet abba a hibába, amibe nagyon sokan beleesnek.” (Z. joghallgató)

A déd- és nagyszülők, illetve a nemzedékükhöz tartozó rokonok hasonló, modell-értékű magatartásával nem egyszer találkozunk a mások elbeszélésében is. Az egyik kérdezett például azzal magyarázta dédnagyanyjának művelődés iránti elkötelezettségét, hogy az illető zsidó származású volt. Véleményem szerint inkább arról van szó, hogy ezeknek az idős cigány/roma embereknek gyermek- és ifjúkorukban az iskolázásra nem nyílt lehetőségük. Az iskolán kívüli műveltség megszerzését azonban fontosnak tartották. Nyitott, értelmes emberekről van szó,

akik idősebb korokban igyekeznek pótolni, amit ifjabban nem tudtak elérni. Ha visszafelé számolunk, akkor a dédszülők a múlt század negyvenes éveiben születtek, a nagyszülők az ötvenes-hatvanas években, a szocializmus éveiben születtek és nőttek fel. Akkor, amikor belpolitikai és oktatáspolitikai cél volt a hátrányos helyzetűek iskoláztatása. Ennek a célnak a megvalósítása nem igazán sikerült, annyiban talán igen, hogy sokak számára kezdett kinyílni a világ. A következő nemzedékek más úton próbáltak beilleszkedni és előre jutni. Úgy tűnik, ezekben az esetekben most jött el az idő a korábbi nemzedékek vágyának realizálására.

Az etnikai hovatartozás vállalása

A legtöbb kérdezett hallgató számára gyermekkorától világos volt etnikai hovatartozása, ismerték a rokonságot, kapcsolatban voltak velük. Nyilván nem mindegyikőjükkel volt felhőtlen ez a kapcsolat, hiszen voltak olyan emberek is, akik példája a gyerekek számára nem volt követendő. Van azonban olyan helyzet is, amikor a család nem akarja vállalni az etnikai hovatartozást. Ha ilyen családba születik és ilyen családban nevelkedik valaki, annak sajátos, az előbbiektől eltérő problémákkal kell megküzdenie. Alapjában véve nem ismeretlen ez a probléma senki számára sem: ki ne ábrándozott volna arról, hogy kiderül egyszer, híres vagy nagyon gazdag emberek gyermeke, s csak tévedésből került jelenlegi családjába?

A romológia szak választása azonban elkötelezettséget, az etnikai hovatartozás nyilvánosság előtti elvállalását is jelenti. Azért csak „gyakran”, mert akik nem tartoznak ebbe az etnikai csoportba, azok más motívumok alapján választanak – ennek is megvannak a maguk történetei, amint arról a későbbiekben lesz szó. Kevésbé problematikus a helyzet azok számára, akik például a Gandhi Gimnáziumban szereztek érettségit, mivel az ő esetükben a döntést még gyermekkorukban kellett meghozni, s ennek joga a szülőké volt, amit ők az előnyök és hátrányok mérlegelésével hoztak meg. A távolabbról érkezők viszont a választással saját elkötelezettségük számára kerestek megfelelő keretet. Egyszerűbb volt a helyzet, amíg az ún. Bologna-folyamat előtt szakpárban lehetett választani, az utóbbi években

viszont második szakként, később lehet felvenni a romológiát. A szakkollégiumban való részvétel azonban nem feltételezi a szak választását.

Az ország keleti feléből érkezett lány olyan családban nevelkedett, amelynek – kívülről nézve – nem volt rokoni kapcsolata a cigánysággal. Szülei egész nap dolgoztak – édesanyja egy bölcsödében, édesapja buszvezetőként – ezért nyáron a kislány a nagymamája volt bízva, aki egy nevelőotthonban dolgozott. Itt került közel a neveltek nagy többségét kitevő cigány gyerekekhez, később cigány családokhoz. Lassanként ébredt tudatára annak, amit szülei titkoltak, hogy félig ő is ehhez a csoporthoz tartozik. Talán nem szokatlan, hogy egy kiskamasz eltökélten veti magát bele családi múltjának tanulmányozásába, s ő ezt tette: minél több ismeretet akart szerezni a cigányság kultúrájáról, problémáiról. Szakirodalmat olvasott és romani nyelvet oktató kurzuson is részt vett.

„Észrevettem, hogy a mama sokszor megszólalt cigány nyelven, azt mondta nekem, hogy a gyerekektől tanulta. De amikor ott voltam az intézetben, a gyerekek abszolút nem szólaltak meg cigány nyelven. Elnézve a rokonaimat, külső jegyek alapján, most már – hogy egyetemre jártam, itt tanultam – feltűntek a jegyek. Észrevettem, hogy otthon nálunk is így volt, ezt is így csináltuk, ezzel foglalkoznak, az unokatestvéremék vezetőkéneve ugyanaz, a keresztnévük Barbara, Roland. Engem folyamatosan próbáltak ettől az egésztől óvni. Megtudták, hogy romológiára jelentkezem, meg gimnáziumban már elkezdtem tanulni a cigány nyelvet, már sírtak, hogy ők nem akarják. Mikor megkérdeztem tőle, hogy cigányok vagyunk-e, akkor mondta, hogy maradjál csendben, nehogy meghallják!” (E. bölcsész).

A fenti interjúrészlet pontosan írja le azt az önvédelmi mechanizmust, mit jelent cigánynak lenni egy középvárosban: a beilleszkedés szempontjából helyesebb eltagadni nemcsak a származást – ehhez nincsen feltétlenül köze az ember környezetének –, hanem azokat az ismereteket, tudásokat is, amit ebből hasznosnak lehet ítélni. Ebben az esetben a gyökerek

keresése – ezt jól ismerjük az amerikai feketék irodalmából – a társadalmilag nem kívánatos ősök vállalását, a velük való szembenézést jelenti. Ez a folyamat azonban önmagunk jobb megismerését és ennek alapján a személyes sors önálló formálását eredményezheti. Nehéz feladat, ahogy látjuk a fenti mondatokban is. Ám láthatjuk az eredményt, csinos, a kiegyensúlyozott fiatal lányt, aki pontosan elgondolta további karrierjét.

Vajon az elmúlt években változott-e a helyzet ebből a szempontból? Talán valamelyest változott, és ehhez hozzájárul a romológia szak és a szakkollégium is. Azonban ma is hallhatunk olyan egyetemistáról, aki társai szerint ebbe az etnikai csoportba tartozik, ám ezt a nyilvánosság előtt nem vállalja. A többiek összesúgnak a háta mögött, számon tartják etnicitását, de a választott út még mindig egyszerűbbnek látszik számára.

Nehéz helyzetből

A szakkollégisták többsége olyan nagycsaládból származik, ahol diplomás ember, de még érettségizett sincsen a rokon-ságban. Egy tehetséges és szorgalmas fiú vagy lány számára a sikeres érettségi és az azt követő felsőoktatási továbbtanulás öröndetes és természetes lépésnek számít, nem egyszer a szülők, nagyszülők, dédszülők vagy fontos távolabbi rokonok álmát váltja valóra. (Külön fejezetben lesz arról szó, hogy ilyen esetekben különösen nagy szerepe van egy-egy, a diákot támogató tanárnak.)

Ha valaki szélsőségesen rossz körülmények között nevelődik, abból ritkán lesz sikeres gimnazista, majd egyetemista (vö. Forray, 2004). A tanulás és a társadalmi mobilitás, a feljebb jutás iránti rendkívüli elkötelezettség és szerencse is kell ahhoz, hogy eljusson odáig. Az a fiatalember, akiről most szó lesz, ebbe a csoportba tartozik.

A volt bányász, évek óta többnyire alkalmi munkát végző apa, a csak néhány osztályt végzett, munkanélküli, beteges anya akkor kezdett el komolyabban alkoholizálni, amikor a család végre jobb lakáskörülmények közé került. Ám maga

a lakás olyan környezetben volt, ahol a szomszédok minden mozdítható pénzüket italra költötték. A két kisfiúra, különösen a nagyobbra, aki maga is alig lépett be a kamaszkorba, váratlan és súlyos teherként nehezedett ez a helyzet. A városszéli iskola egyik tanára ajánlotta a bukdácsoló kisebbségnek a pécsi Faág civil szervezetet, ahová bátyja vitte el, hozta vissza. Ez a véletlen adta meg neki is azt a segítséget, amellyel jó eredményt ért el általános iskolában, amellyel színvonalas gimnáziumba jutott, és amely máig segíti – illetve amelynek segítségét mai egyetemistaként más rászorulóknak visszaadni szeretné.

„Hát hogy nagyon sok mentor van az életemben. Rengeteg. Ami mondjuk valamilyen szempontból rossz is, merthogy nem voltam soha magamra utalva. És járok most pszichológushoz, amit a WHSz-en keresztül tudtam elérni. Nála ismertem fel, hogy nekem mennyi mentorom van. És hogy ennek van hátránya is. Mert nem ismerem meg magamat, nem ismerem meg a korlátaimat, meg hogy így nagyon sok segítséget kapok, és igazából nem fogok tudni kiteljesedni. És úgy fogom élni az életemet, hogy mindig lesznek ott valakik, akik segítenek. Ha ők nem lennének...! És a Faág is nagyon sokat segített, a Faág volt az a közeg, akik így húztak magukkal. Akik megadták a célomat. Köszönöm nekik.”
(B. bölcsész).

Az elit gimnáziumban, amelynek tanulója lett, szintén megállta a helyét, nem utolsó sorban a civil szervezetben kapott tanulmányi támogatásnak köszönhetően. Különösen szembeötlő, hogy egyedül ő beszélt erről hangsúlyosan, más megkérdezett hallgató a korábbi középiskolai éveitől – ha érzékelt is különbségeket – ezt súlyosabb problémák nélkül meg tudta oldani.

„Nagyon látszott rajtuk, hogy más világ. Az volt például náluk a legnagyobb probléma, hogy milyen ruhát vegyenek fel, nekem az, hogy fogok-e reggel kenyeret enni, mit fogok reggel enni. Szóval nagyon nagy távolságok Akárhová bekerültem, ahol túlnyomó részt nem cigányok voltak, ott mindig én voltam az a cigány, akit

díszcigánynak hívtak. Hogy te nem olyan vagy, mint a többiek, ezt mindig kiemelték, amikor a cigánysággal kapcsolatban volt valami mondanivalójuk. (B. bölcsész)

Úgy vélem, hogy ebben az esetben a ténylegesen jelentős társadalmi különbségről van szó. Ez nem föltétlenül a cigány-nem cigány, roma-nem roma népcsoport közötti eltérést jelenti. Ennél jelentősebben többet: a középső társadalmi rétegeknek a számukra lényegében ismeretlen, legfeljebb távolról látott leszakadó társadalmi csoport megítélését. A leszakadó réteg tagjai középiskolába nem járnak, nem jutnak el – különösen nem elit gimnáziumba. Így hát ezek a társadalmi csoportok az előző iskolai fokozatokban sem kerülnek közel egymáshoz (Varga, 2012).

A tanulás, illetve a tanulásban elért jó eredmények mindig fontosak voltak számára – legalábbis a civil támogató csoport megismerése után –, és életerveit is ezekhez igazította. Előbb csak jó eredményeket akart elérni a középiskolában, érettségit szerezni, aztán angol nyelvből vizsgázni. Aztán egyetemre kerülni. Felismerte, hogy egyetlen eszköze van arra, hogy a szülei sorsából kitörjön, az a tanulás.

A hatalmas társadalmi távolság, amely a kisgyermek, majd a serdülő otthoni világa és a megfogalmazott célhoz vezető út között van, nehezen küzdhető le. Az iskolai tanároknak, nem utolsósorban a civil támogatóknak köszönhető, hogy a görcsösen elérni akart célkitűzés a sikerrel kecsegtet. Jól érzékelhető azonban, hogy ennyire a társadalom pereméről rajta kívül más nem került az egyetemre. Azonban esete azt is példázza, hogy a majdhogynem lehetetlenül nagy társadalmi távolság is leküzdhető, ha van személyes eltökéltség és megfelelő segítség.

A romológia – út az előre meneküléshez

Az ösztöndíjasok pályaválasztási tervei alapvetően megegyeznek az egyetemisták többségével. Kivételt azok jelentenek, akik nem a népesebb szakok valamelyikére, hanem éppen romológiára, egyszakos képzésre jelentkeztek.

A romológia szak megalapítása olyan időpontban történt, amikor minden adottnak látszott a képzési út népszerűvé

válásához. A Pécsi Tudományegyetemen a 1990-es évek végén tudott megalapulni, illetve hivatalos elismerést nyerni a Romológia Tanszék, amelyet még az évtized elején kezdeményeztek (vö. Romológia Tanszék honlapja). Szépe György nyelvészprofesszor volt az iniciátor, aki úgy vélte, hogy a város nemcsak a már korábban hivatalosan is elismert nemzetiségeknek, hanem az 1993-ban született nemzetiségekről szóló törvény alapján az újonnan elismert cigányságnak is tiszteletet érdemelő központja (vö. PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszék honlapja). Ennek megfelelően a nemzetiségi tanszékek sorába érdemes beilleszteni olyan szervezeti egységet, amely a cigányság hivatalosan elismert nyelveit – roma és beás –, irodalmát, a cigány csoportok történetét, jelenlegi európai és magyarországi szociális, iskolázási, általános kulturális helyzetét és problémáit tárgyalja és oktatja. Az 1990-es évtized elején létesült, s a végére már érettségire készülő évfolyamokat útjára bocsátó pécsi Gandhi Gimnázium különösen megalapozta a szak indítását – és persze működését.

Az újonnan akkreditált és indult szak rendkívül nagy érdeklődést váltott ki. Különösen a főiskolát egyetemi végzettségre emelő levelező évfolyamai voltak népszerűek, ahol évente 40-50 ember, közöttük sok roma törekedett egyetemi diplomát szerezni. A nappali évfolyamokon is – bár eredetileg 10 körüli létszámra vonatkozott az akkreditációs kérelem – 20 körül járt az évfolyamok létszáma. Jelentős visszaesés akkor következett be, amikor az ún. bolognai típusú felsőoktatási szerkezetre tért át az egyetem. Ez azt jelentette, hogy a szakpárban elgondolt romológiának ezen túl önálló szakként kellett helytállnia, azaz a hallgatók nem vehettek fel másik szakot a romológia mellett, azonban az önálló szak fennmaradhatott. Ez a döntés akkor következett be, amikor már lecsengett az a demográfiai hullám, amely a kilencvenes években még bőséges utánpótlást biztosított az új egyetemi szakokon is. Másfelől az MA fokozat bevezetésével csökkent a levelező oktatásban egyetemi diplomát szerezni kívánók száma is: a romológia szakon megszerzett diploma elsősorban az általános iskolák felső tagozatának tanárai és az igazgatásban dolgozók számára jelentett vonzó lehetőséget, akiknek a korábbi egyetemi diploma értékesnek látszott, ám az MA nem volt igazán vonzó perspektíva.

Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a cigányság kultúrája, problémái és társadalmi lehetőségei iránti érdeklődés jelentősen csökkent volna. Ahogyan azt sem jelenti, hogy az egyetemre járó cigány, roma fiatalok magányosságának és egyúttal kivételezettségének érzése alapvetően megszűnt volna.

Jelenleg a romológia önálló egyetemi szak, amelyet felvehetnek és végezhetnek az e tudomány iránt érdeklődők, de az első évtől nem vehetnek fel szakpárt (a másik szakot ún. minor formában végezhetik el). Ezek után aligha csodálkozhatunk azon, hogy a bolognai reform óta a jelentkezők száma radikálisan csökkent, mondhatni ritkaság-számba megy az érettségi utáni felvételi kérelem, és különösen erős elkötelezettséget kíván. De ha van is szó ilyen elkötelezettségről, akkor is megfontolandó, érdemes-e olyan szakot végezni, ebből diplomát szerezni, amely kizárólag a beás és romani nyelvről, nyelvekről és az érintettek történetéről, társadalmi helyzetéről szól. Aki választja, attól nem lehet elvitatni az elkötelezettséget, ám nem bizonyos, hogy az éppen érettségizett fiatal számot vetett a leendő munkahelyi választék korlátaival is a lehetőségek mellett.

G életútja meggyőzően példázza ezeket a dilemmákat. Az észak-kelet magyarországi faluban felnőtt fiatal asszimilált cigány családban nevelkedett. Szülei állásban vannak, öccse angol nyelvi tagozatú gimnáziumba jár. Másik öccse azonban a családi hagyományt követi: szakmunkásnak tanult, apjával dolgozik, leendő felesége cigánylány, aki hajlandó lesz a hagyományoknak megfelelően viselkedni. Az etnikai – rokonsági – kulturális összetartozás a családtagok alapvető értékeihez tartozik, bár a nagycsalád inkább csak ünnepek alkalmával találkozik. Sok cigány családra jellemző, így G-re is, hogy nehezen derülnek ki beszélgetéseink nyomán a pontos rokonsági kapcsolatok: kit nevez nővérének, kit nevez öccsének-bátyjának, mivel az így említettek hivatalosan gyakran csak unokatestvérek, de érzelmileg testvérnek számítanak.

Elmondása szerint a velük élő anyai nagyanyja szeretett volna annak idején tanulni, de a családi körülmények – legfőbb gyermekkori kötelessége volt testvéreire vigyázni, a háztartásban segíteni – ezt nem tették lehetővé. A tanulás azonban mindig nagy érték volt számára, talán azért is, mert az anyja zsidó volt. Ez a tudat – a zsidósággal való távoli, nemzedékek során

át számon tartott rokonság – jellegzetesen gyakran visszatérő elem ambiciózus, tanulni akaró cigány fiatalok körében. (Ha rákérdezzünk, akkor rendszerint távoli, de egyenes ági rokonról van szó. Nem tartjuk ezt teljesen lehetetlennek, hiszen nem házasság, közös család említése történik ilyen esetben, hanem csak szoros kapcsolat egy jó módú zsidó férfival, és egyetlen közös gyermek, az éppen kért cigány fiatal távoli őse.)

A magyarcigány (elterjedt szóhasználat: romungro) öntudat a fiatalember alapélményei közé tartozik. A nyelvet kamaszkorban tanulta meg. Mint más cigány fiatalok, megszokta, hogy szülei a fontosabb családi ügyeket romani (ebben a családban kárpáti cigány) nyelven beszélnek, a gyerekek ezekből ki van zárva. (Jól ismert volt ez a szülői magatartás a második világháború előtti polgári családokban, ahol a szülői nyelv persze nem a cigány, hanem a német volt.)

A cigányság kisebb létszámú, de sok területen domináló csoportját, az oláh-cigányokat (romákat) ebben a családban egyetlen személy reprezentálja, G egyik nagynénje ment feleségül egy oláh-cigányhoz.

„Nekem az anyukámnak a nővére házasodott be. Kapcsolatot nem tarthat velünk, mert mi romungrok vagyunk. Ugye az anyukám jobbágyi, ahol már tényleg a nagyon kulturált romungrok élnek, akik a nyelvet sem beszélnek, tehát őket el sem ismerik, mint cigányokat, az ottani oláh-cigányokat.” (G. bölcsész)

G. elkötelezetten érdeklődik a cigányság egésze, a csoportközi viszonyok, a nyelv iránt. Ez indokolta romológia szakra jelentkezését is.

„Volt egy kurzusom, aminek keretében elmentünk Bányterenyére, ahol egy falunap vagy városnap keretében találkoztam oláh-cigányokkal. Be tudtam kapcsolódni a beszélgetésbe, de az volt az első kérdésük, hogy én milyen vagyok. Én a saját dialektusomban válaszoltam, és néztek, hogy én ilyen furcsán beszélek, de nem küldtek el. Azt mondtam, hogy cigány vagyok, erre mondták, hogyha tudok cigányul, akkor ők elismernek

engem is, és utána váltottam dialektust, utána még közelebb engedtek magukhoz.” (G. fiú)

Az intellektuális elkötelezettség, az érdeklődés mellett azonban sokkal prózaibb okok is meghúzódnak a szak választása mögött. A jelenlegi alapszak – amint korábban bemutattam – csak romológia diplomát ad, valójában nem készít fel olyan társadalmi pozícióra, amelyet ezzel a szakdiplomával lehet elfoglalni. Elképzelhető, hogy egyesek számára ez önmagában nem jelent problémát, azoknak, akik magasabb állású értelmiségi családokból származnak. Ők azonban jellegzetesen nem cigányok. (Ez nem jelenti azt, hogy a romológia témái, vagy általában a cigányság iránt nincsen érdeklődés. A tanszék, a kurzusok szívesen látogatott helyek, rendezvények. Többen vesznek részt azokban a segítő-támogató programokban is, amelyek a szak kollégium roma hallgatóival foglalkoznak.) A jelenlegi rendszerben két szak választása nem lehetséges, arra azonban mód van, hogy utóbb második, kisebb óraszámú felvehető szakként, minor szakként válasszák, amint ezt többen megteszik.

Ez megoldhatná olyan hallgatók problémáit, mint G., aki számára már csak az egyetemen vált világossá, hogy egyetlen szakból diplomázhat, amely korlátozott munkalehetőséget kínál. Ám van itt egy további nehézség is. Mint sokan mások, ő is bizonyított idegen nyelvű tudás, elfogadott állami nyelvvizsga nélkül jutott be az egyetemre. Ez azt jelenti, hogy romani nyelvvizsgáját csak romológia szakon lehetett a felvételihez felhasználni. Csak romológia szakon szerzett diplomával azonban korlátozottak a munkahelyi lehetőségek, szüksége lenne egy szélesebben konvertálható egyetemi szakra is, amit a tanulmányok kezdetén kellene felvennie. E szakokhoz állami nyelvvizsga szükséges. Van olyan szak is (például az orosz), ahol a tanulmányok során meg tudná szerezni a nyelvvizsgát, azonban éppen az idegen nyelvek tanulásától való viszolygása ennek akadálya.

G. legfőbb érdeklődési területe a civil szféra: lelkesen és ügyesen szervez, Facebook-oldalán nap mint nap tesz közzé érdeklődésre számot tartó információkat, szervez klubnapot, és minden hasonló ügyben elkötelezetten tevékeny. Ám mindez nem bizonyosan elegendő az egyetemi teljesítményekhez.

Érettségit annak idején magán- gimnáziumban szerzett – a Hit Gyülekezete által fenntartott iskolában –, miután az állami gimnáziumot fegyelmi és tanulmányi problémák miatt el kellett hagynia. Ez a gimnázium éppen olyan volt, amilyenről álmodott: voltak tanulmányi igények, de volt tanár, aki támogatta, nagy szabadságot élvezett, például elmehetett a Gandhi Gimnáziumba romani nyelvet tanulni. Bekapcsolódhatott civil tevékenységekbe is, a közeli faluban segítette a polgármester asszony választási felkészülésében, emellett részt vett az Arany János program szervezésében is.

„Mi többen vagyunk itt (az egyetemen) Arany Jánososak, a Gandhiból is vannak, meg ugye én. De én az Arany János program nulladik, előkészítő évfolyamáról vagyok, és én voltam az egyetlen, aki leérettségizett a 25 főből, mert a végén csak hárman maradtunk. Ez azért történt, mert a mentor intézmények és a kollégiumok nem voltak megfelelően felkészülve ezekre a hátrányos helyzetű gyerekekre. Akik felettem voltak, ott is 25-ből 7-en érettségiztek le, de én voltam az első, aki egyetemre jött.” (G. bölcsész)

Ezek a tapasztalatok, kanyarok a rövid életrajzban jelzik a romológia szakot választók bizonytalanságát, a választás nehézségét. Mindennek háttérében az áll, hogy olyan fiatalokról van szó, akiknek családjában a továbbtanulás, különösen a felsőfokú továbbtanulás kevésbé ismert pályafutás. Alapvető segítséget az iskola sem tudott adni ehhez, maguk próbálják megkeresni a megfelelő utakat.

G. az Arany János programtól jelentős támogatást kapott. Ez nemcsak tanulmányi támogatást (például a nulladik osztály elvégzése) és ösztöndíjat jelentett, hanem diákkotthoni elhelyezést is. Amikor a középiskolában évisméltésre bukott, a támogató programban való részvétele nem szakadt meg. Új iskolát talált, amelyben eljuthatott az érettségig.

Az egyházi iskolát maga választotta – az tetszett meg neki a városban – és a választásával máig elégedett. (Egyik beszélgetésünk során viszont azt elmondta, hogy az édesapja ajánlotta ezt az iskolát.) Elmondása szerint istenhívő, katolikusnak

keresztelték, de nem kötődik a valláshoz. A család idősebb tagjai rendszeresen járnak templomba, édesapja kevésbé, ám otthon rendszeresen olvassa a Bibliát, és mesél belőle. G nem lépett be a Hit Gyülekezetébe, de részt vett az istentiszteleteken, mivel ez kötelező volt. Megértéssel meséli, hogyan viselkednek iskolatársai, tanárai az istentiszteleten, nem furcsállja – nagyon toleránsnak ismeri önmagát –, de nem is akarja követni őket. Az iskolának különösen két adottságát értékeli: egyik tanára rendszeresen figyelt rá, törődött vele, a másik pedig az, hogy nyelvválasztását, a lovárit az iskola támogatta. Mivel az iskolában a nyelvet nem oktatták, lehetőséget adtak arra, hogy az Apor Vilmos Főiskolát és a Gandhi Gimnáziumot meglátogassa. Az érettségije sikerült, ám nem olyan jegyeket szerzett, amilyenekkel egyszerű a továbbtanulás.

A romológia szak – mellette a szociális munkát választotta, de oda nem vették fel, így a másodikként megjelölt szakra jutott be – jelenleg jószerével egyetlen, alapképzésben résztvevő elsőéves hallgatója. Ez természetesen nem jelent „magányosságot”, mivel valamennyi kurzuson többen részt vesznek, olyanok, akik egy-egy tárgyat akarnak csak hallgatni, vagy később vették fel eredeti szakjukhoz minorként a romológiát. Ráadásul a támogató programban részt vevő, több mint harminc hallgatóval is folyamatosak a közös programok. Emellett romani nyelvtudását is hasznosítja: az egyetem egyik programja felkérte, hogy érdeklődők számára vezessen nyelvórákat. Mindezek az aktivitások – ezek mellett Budapesten is tart romani nyelvtanfolyamot – bőségesen elegendőnek látszanak egy kezdő egyetemistának, ám a végzettséget nem érintik. Mindez a sok tevékenység, széleskörű érdeklődés nem elegendő a valódi diplomához. Nemcsak arról van szó, hogy a kényszerből választott szak nem ad szélesan konvertálható diplomát, hanem arról is, hogy nyelvismeret nélkül nem éri el a túlságosan magasra állított saját mércéjét – az egyetemi diplomát, esetleg doktori képzést.

A romológia szak első akkreditációja óta nemcsak a társadalomban, hanem a felsőoktatásban is történtek olyan változások, amelyek a korábbi egyéni döntéseket megkérdőjelezzik. Hasonló szociális háttérből, hasonló motivációkkal és elkötelezettségekkel jelentkeztek romológia szakra az első hallgatók

is – igaz, akkor még egy további szakot is fölvehettek. Több mint egy évtizede a cigány diákok biztonságot is kerestek a romológia szakon, a tanároknál és a társaknál, tartottak – sok esetben joggal – a megkülönböztetéstől, a kiközösítéstől. Ma már ilyen biztosítékra kevesebb szükség van: több cigány van a felsőoktatásban, a Pécsi Tudományegyetemen is, kevésbé tartanak a bántástól, kiközösítésről. A romológiának új utakat kellett keresnie. Ez az út lehet az, amelyet most választott: a sok nemzedéken át tartó társadalmon kívüli létből az értelmiség felé haladó fiatalokat olyan programmal segíti, amellyel leküzdhetik a szociokulturális hátrányokat – ha már sikerült belépniük a felsőoktatásba.

Más szempontból is értelmezhető az egyetemi romológia szak népszerűségének csökkenése. A Pécsi Tudományegyetem – bár kedvvel hivatkozik sok száz éves történetére – valójában csak néhány évtizedes múltra tekint vissza. A kezdeményezés idején – az 1990-es évek első felében – új programokat kerestek, amelyek versenyképessé tehetik más egyetemekkel szemben. Ilyen újdonság volt a nemzetiségi szakok megalapítása (német, horvát), ezekhez társult a romológia. A nemzetiségi szakok indítását a nemzetiségekről szóló törvény (is) aktualizálta, de ugyanez a törvény rendezte a cigányság helyzetét is. Ma a nemzetiségi szakok is a megszűnés felé tartanak – a horvát valószínűleg kivétel marad, nem nemzetiségi szakként, hanem nyelv- és irodalom szakként –, a nemzetiségi német már egyesült az általános német nyelv és irodalom szakkal. (A horvát szak számára valószínűleg a szomszédos, már szintén EU-tag Horvátország kínál addig-ameddig lehetőséget.) A romológia szak nem tudta olyan érvekkel elfogadtatni magát, mint a horvát: ugyan a cigány népesség száma hazánkban jelentősen magasabb a horváténál, az egyes cigány nyelveket viszont kevesen beszélik. Ráadásul, míg a hagyományos főiskola az általános iskola felső tagozatára, az egyetem a középiskolára képez tanárokat. Még ma is ez határozza meg a különbséget a két iskolatípus között. Az egyetemi romológia, ha adna is tanárképzést, olyan iskolai fokozatra képesítene, ahol a nyelvet, kultúrát országosan legfeljebb egy-két helyen lehet felhasználni. Így hát a kör bezárul, az előre menekülés útját – amelyen a tanszék ma is dolgozik – más irányban kell keresni.

„Én más helyzetben vagyok, szerencsésebb helyzetben”

Ma is nyomasztóan léteznek – jóllehet jobbára nem az egyetemisták között – a társadalom peremére szorult lét, a kemény küzdelem a mindennapi kenyérért, olyan élet, amelyet ma már főként csak a két világháború közötti néprajzi irodalomból ismerünk: nehéz munka, harc a napi szűkös ételért, kevés vagy éppen semmilyen kilátások. Ebből kitörni csak a nagyon szerencséseknek és a nagyon erősöknek sikerül. Az egykori NÉKOSZ ilyen helyzetű fiatalokon igyekezett segíteni. Vélhetnénk, hogy bő fél évszázad után ez már a régen leküzdött múlt emléke. Sajnos nem ez a helyzet. Naponta találkoznak statisztikákkal, újsághírekkel, ezek azonban nem mondanak eleget. Cigány hallgatóink között vannak olyanok, akik ilyen körülmények közül küzdötték fel magukat. (Egyikük sorsát pár lappal korábban megismerhettük.)

„Van B-n egy cigánytelepi rész. Én nem bent a telepen, hanem azzal szemben a Fő úton laktam egy családi házban, édesanyám apukájával, anyukájával, később ők is meghaltak. És akkor anyukámnak a testvére, tehát a nagyném, három gyerekével Siklósnagyfaluból odaköltözött, mert ők is a férfi miatt kerültek bajba. Akkor besokallt édesanyám, és azt mondta, hogy ez így nem megy tovább, mert két szobában nem lakhatunk kilencen-tizen. Megfogott úgy, ahogy voltam – visszaemlékszem, soha nem felejttem el. Tíz-tizenegy éves voltam. Soha nem felejttem el: nagy hó volt, és amit tudott, összeszedett, és ráültetett a szánkóra, és húzott, húzott magával, mint valami kis koloncot. És megérkeztünk a nagyapámhoz. Szívélyesen fogadott minket.”(1., bölcsész)

A lány félig cigány, édesanyjának a családja tartozik a beás csoportba. Apja nem cigány, ám a rendszeresen alkoholizáló, alig dolgozó férfi a kislányt édesanyjával együtt hamarosan elhagyta. Egy ideig a kisváros melletti cigánytelepen laktak, de hamarosan lehetetlenné vált az életük, mert az anya rokonsága is ide költözött. A napirenden lévő veszekedések miatt (ki ette meg

a vacsorára félretett ételt?) egyik nap az édesanyja kiskocsira tette lányát, és az összes holmit, és beállított férje egyedül élő édesapjához, hogy innentől ide költözik. A merész tett jobban sikerült, mint gondolni merték volna, a nagyapa örömmel fogadta őket. (Kiderült, hogy gyakran nézegette kis unokáját a kerítésen át, amikor az óvoda udvarán játszott.) Ettől kezdve életük rendezetté vált, édesanyja állásban volt, nagyapja nyugdíjasként is végzett időnként pénzkereső tevékenységet, gondozták a kertet, együtt főztek, rendszeresen étkeztek. A kislány a helyi általános iskolába járt, amikor a Gandhiba hívták a jól tanuló cigány gyerekeket. Az osztályban ketten jöttek számításba, de csak őt engedték el: a nagyapja az édesanyjára bízta a döntést, ő pedig úgy érezte, olyan esélyt kap most a lánya, amit nem szabad elszalasztani. Anyja zokogva ment haza Pécsről, a Gandhiból, de nem érezte jobban magát a kislány sem, „de el mert elengedni, nem akarta, hogy elkallódjak! Ha ő akkor nem mer elengedni, akkor én nem vagyok itt” – mondja a lánya.

Alig volt 16 éves – a kamaszkori „örjögésekkel” küzdött –, amikor édesanyja hirtelen megbetegedett, rákos lett, és hamarosan meghalt. Utóbb tudta meg, hogy a család több tagja is hasonlóan, fiatalon, a rákbetegség valamelyik formájában veszítette el az életét.

„16 éves voltam, még a dackoromat éltem, nem tudunk úgy beszélgetni. Ó, hát kiállhatatlan voltam. Ordítózs. Volt édesapámmal ilyen stressz, mikor kisebb voltam, az állandó zaklatás. Hiperaktív gyerek voltam. De aztán idővel a helyzet adta, hogy meg kellett nyugodnom. Amikor rádöbbenem arra, hogy 16 éves vagyok, és megszűntem gyereknek lenni, szívesen maradtam volna még gyerek, szívesen lettem volna még tinédzser, de kimaradt az életemből, hogy bulizni járok. Nem bánom, mert amit az ember nem ismer, az nem hiányzik. De hát bármit meg tudok főzni, azért nem bánom. Bánom persze, hogy így alakult, de amúgy meg nem (I., bölcsész)

Mások úgy érzik, a választott út, a továbbtanuláshoz kapott segítség eredménye az, hogy ott lehetnek az egyetemisták

között, és egyre több múlik személyes erőfeszítéseiken. I. is sok segítséget kapott, ám mindez nem lehetett elegendő ahhoz, hogy a többi fiatalhoz hasonlóan folyamatosan végezze az érettségi után az egyetemet is. Ebben szerepe van a nemi hovatartozásnak is.

A tradicionális társadalmakban sokkal több otthoni feladat hárul a nőkre, mint a férfiakra. Erről a munkamegosztásról számos szociográfiában olvashatunk érzékletes beszámolókat. A férfiak megengedhetik maguknak, hogy munka után a kocsnába menjenek – a nők feladata, hogy onnan valahogy hazahozzák őket. A férfiak keresetük egy részét átadják a család ellátására, de nem az ő kötelességük, hogy a gyerekeknek és az anyjuknak elég enivalójuk legyen, megfelelő ruhákkal rendelkezzenek. Ebben az esetben is – a 80 éves nagypapa mellett – a kislány feladata volt a családról való gondoskodás, beleértve azokat a gyerekeket, fiatalokat, akik anyja testvérei révén rá maradtak. Apja a közelükben élt, és ha nagyon kellett, besegített a nehezebb munkákba.

Az édesanyja családjá a társadalom peremére szorított, nagy létszámú beás család. Velük tartja a kapcsolatot – meglátogatja őket –, de azok nem mennek hozzájuk, a „magyar részre” látogatóba.

„Én anyukám vagyok. Sötét szemem van, sötét bőröm, hajam. Igen, inkább anyukám vagyok, hála Istennek. Balogh Ilona volt a neve. Ilon, beás volt. Neki nagy családja van, ötven voltak testvérek, volt neki egy fiatalabb húga, anyukám volt a második legfiatalabb. Ő volt az, aki 14 éves korában elment a fűrészgyárba dolgozni, hogy eltartsa a másik négy testvérét. Sajnos ő is egy olyan családba született, ahol a szülők ittak. Az anyai nagypám, nagyanyám is ittak.” (I., bölcsész)

Ma a megszakitott, majd a tanszéki tanárok rábeszélésére ismét folytatott tanulmányai után nem igazán döntött még további sorsáról. Be akar jutni az egyetemi fokozatra, majd az MA elvégzése után próbál munkát találni. Abban reménykedik, hogy a civil szférában talál majd olyan munkahelyet, amely érdeklődésének és végzettségének is megfelel.

Még édesanyja élt, amikor a Gandhi Gimnáziumban kezdett tanulni. Az iskolában megjelenő „toborzók” kérésére nagypapa nem foglalt állást, de anyja „el akarta engedni, nem akarta, hogy elkallódjak”. A Gandhi Gimnáziumot úgy mutatja be, ahogyan alapítói szerették volna látni. Ez azonban nem vezetői-alapítói vágyalom, hanem egy volt tanuló élménybeszámolója, egy olyan tanulóé, aki a Gandhi legfontosabb céljainak, hívatásának megfelel, mély átéléssel, érzelemmel telítve beszél az iskoláról.

„Nekem itt lettek új barátaim. Velük nőttem fel, a gimnáziumi osztálytársaimmal, azóta is tartom velük a kapcsolatot. És itt végeztem 2009-ben, a Gandhi Gimnáziumban. Most már így utólag, ha visszagondolok, azt mondom, hogy megérte. Ha otthon maradok, valószínűleg az lett volna, hogy elkezdtem volna az iskolát. Ott Baracson van ott egy Széchenyi Gimnázium, ahol érettségit adnak, van egy Drávavölgye, ahol vízügyi szakközépiskola van, és van egy ipari szakmunkásképző. Ott nem adnak érettségit. De valószínű, én azt végeztem volna, és akkor utána egy nagy semmi otthon.” (I., bölcész)

Az egyetem idegen hely volt, és csak kedvenc tanárai rábeszélésére döntött úgy, hogy megpróbálja. „Nektek nem szabad kiesni, mindegy mit, csak tanuljatok tovább” – mondogatták.

„Nézegettem a felvételi könyvet, mit is tudnék csinálni. Igazából kisebbségi komplexusom van, de tényleg így utólag jövök rá, hogy talán ha mertem volna, akkor máshol is tarthatnék, mást is csinálhatnék, nem pedig a romológiát, de hát így alakult. Ezt mertem, pedig történelmet szerettem volna. De hát aztán utólag rájöttem, hogy az ember bejön az egyetemre, elkezdődnek az órák, s találkozom a törisekkel, meg mindenféle emberrel, s kérdezgetem őket, és elmondják, hogy jó nehéz, de nem annyira nehéz. Akkor azt veszem észre, hogy talán én is lennék olyan értelmi szinten, mint ők, hogy én is meg tudám csinálni.” (I., bölcész)

A romológia választása tehát nem gondos mérlegelés eredménye volt. Ám ez nemcsak rá, hanem a cigány fiatalok többségére is jellemző volt. A választás tehát bizonyos értelemben kényszerpályának látszik. Nem mertek olyan szakot választani, amihez esetleg több kedvük lett volna, ha egyetemre mentek „maradt” a romológia. Cigányként úgy érezték, itt nagyobb biztonságban vannak, mint más szakokon.

Most az alapképzés végén jár, és örül ugyan a helyzetének, mégis zavarja az életkora. Emellett, mint másoknak, neki is gondolkodni valót jelent a hallgatók etnikai összetétele. Az ösztöndíjasoknak külön feladatot kell teljesíteniük, ezek közül ő azt választotta, hogy kérdőívvel keresi meg hallgatótársait, s munkáját majd önálló tanulmányban foglalja össze.

„Hát jó a közösség, mindenféleképpen jó, rosszat nem mondhatok rá. Ez a program lényege, ez van finanszírozva, hogy a cigány hallgatók a felsőoktatásban legyenek. Lehetne azt mondani, hogy másfajta közösség, ahol nincs egy ilyen etnikai alapelv, az jobb lenne. Én szívesen foglalkozom ezzel, szívesen hallgatom meg őket.” (I., bölcsész)

Ez az életút erőteljesen fejezi ki azokat a célokat, feladatokat, amelyeket az ösztöndíjas szakkollégiumi pályázat szolgál. És az is meggyőzően rajzolódik ki, hogy ez a segítség elérhet olyan fiatalokat, akik az élet más területein keményen állnak helyt, de egyetemi tanulmányaikat mégis csak támogatni szükséges.

Úgy vélem, a fentiek kiemelkedően fontos elemei a romológia szak egykor magas, majd drasztikusan csökkenő nappali tagozatos hallgatói létszámának. Ahogy már szó volt róla, a szak indulásakor felvételre gyakorlatilag csak roma fiatalok jelentkeztek nappali tagozatra, mások inkább csak később, egy-egy kurzust vettek fel érdeklődésből. Amikor a cigány érettségizettek elegendő bátorságot gyűjtöttek – nagyjából a 2004-5-re alakult így a helyzet –, hogy más szakokra is jelentkezzenek, az elsőéves romológia szakosok létszáma a mai szintre csökkent.

Ma a romológia szakot – pontosabban az itt elérhető kurzusokat – viszonylag széles körű érdeklődés övezi. Ám nem az

ilyen irányú diploma megszerzése fontos a részvevő diákok számára, hanem az ismeretlen társadalmi csoportok, problémák iránti érdeklődés motiválja őket. Azt is megállapíthatjuk, hogy egy egyetemet – különösen bölcsészettudományt – végzett diplomás fiatal esetében nagyon öröndetes, ha ilyen széleskörű érdeklődése van. Ez azonban nem változtat azon, hogy a romológia szak – abban az értelemben, ahogyan megalapításakor gondoltuk – léte kérdésessé vált. Nehéz eldönteni, mennyiben járult ehhez hozzá az egyetemi képzési rend reformja – feltételezzük, hogy ez is szerepet játszott – és a ma egyetemre jelentkező korcsoportoknak a korábbiaknál alacsonyabb létszáma. A hátrányos helyzetű, cigány származású fiatal arról beszél, hogy a romológia szak választásának legfőbb motívuma az volt, hogy itt nem félt a követelményektől – és persze a barátságtalan légkörtől. Ez véleményem szerint jól érzékelteti mindazt, amit fentebb már megfogalmaztam a romológia szak létrehozásának és működtetésének egyik legfőbb eredménye az volt, hogy a felsőoktatástól féltő cigány fiataloknak megmutatta, hogy nekik is van helyük ebben a rendszerben.

Inklúzió – egyházi kötődés

A Wlislócki Henrik Szakkollégium foglalkozásainak sose volt témája a vallás, az egyházak szerepe. Ezt persze tekinthetjük hiányosságnak, hibának is, ám – ahogyan az egyetemi tanulmányok során általában sem – nem kerültek szóba ilyen kérdések. Ennek egyik oka lehet, hogy a szakkollégiumok tanárainak többsége nem kötődik egyházhoz, a hitbéli kérdéseket pedig általában legszigorúbb magánügyként kezelték. Utólag elemezve ezt az elképzelést, lehet bírálni, hiszen a szakkollégium a műveltség, művelődés, a tanulás szélesebb spektrumára igyekezett felkészíteni, s e kérdések körébe beletartozhat a vallás is. Amikor a szakkollégium egyik legfontosabb funkcióját abban láttuk, hogy a családi szocializáció sajátosságait megőrizve, esetleges hiányainak korrigálására koncentráljunk, nem vettünk tudomást a vallási, egyházi kötődésekről.

Az többé-kevésbé köztudottnak tekinthető, hogy a cigány népesség körében gyakoribb a vallásos személy, mint a lakos-

ság egészében. Ez nem az elmúlt néhány év e tekintetben elfogadottabb légköre következtében alakult így. Korábban – például a Rákosi-rendszerben – valójában nem érdekelt a politikát a cigányság hitélete, hiedelemvilága, s ezt ma is perifériális kérdésként kezelik a szakértők. Ám valamennyi egyháznak – talán az izraelita felekezetet kivéve – vannak olyan missziói, amelyek a cigányság egyes csoportjait célozzák. Az aktivitásoknak ebbe a sorába illeszkednek bele az egyházi fenntartású a felsőoktatási szakkollégiumok is (Forray-Martón, 2012).

Az életútinterjúkban sem kerestünk kapcsolódásokat a valóságosság, az egyházak szerepének megítéléséhez. Ennek ellenére ez a kérdéskör több esetben szóba került, elsősorban a szülőket, a nagyszülőket jellemezve, máskor pedig a nagyobb családi eseményekről – esküvő, karácsony, temetés – beszélve. A kérdezettek közül egyetlen diák érettségizett egyházi középiskolában (a Hit Gyülekezete egyik gimnáziumában), aki nem tagja ugyan a felekezetnek – ám legfontosabb tanításairól nagy átéléssel beszél. Mások is említették ezt a témát, bár többnyire úgy határozzák meg önmagukat, hogy „istenhívő vagyok, de nem járok templomba”.

Vannak azonban kivételek. G-ről már volt szó, a másik példa két testvér. Egyikük így mondja el, hogyan lépett be a család a baptista gyülekezetbe.

„Bekerültünk ebbe a gyülekezetbe, befogadtak bennünket. Inkább idősebbek voltak, leginkább középosztálybeliek, de volt köztük hajléktalan is. Most egy másik gyülekezetben vagyunk. Most a baptistában vagyunk. A metodista kicsit lehangoló volt, inkább idősebbek voltak, kevesen is voltunk már. Többen elaludtak az istentisztelet alatt. Azután átmentünk, egy kicsit vidámabb, élénkebb gyülekezetbe. A Vasárnapi Iskola Szövetség, az baptista. A baptista gyülekezetben egy nő kijött hozzánk a családhoz, hogy a kisgyerekeknek tanítsa a bibliát. És mondta, hogy látogassunk el abba a gyülekezetbe. Nagybátyám járt a Vasárnapi Iskolák Szövetségébe. Az egy baptista gyülekezet, annak van egy olyan önkéntessége, hogy tanítják a kisgyerekeket. A nagybátyám oda akart menni, azt akarta csinálni.”(K., joghallgató)

A család szokatlanul nagy létszámú: a két egyetemista elmondása szerint közel 20 személy lakja a nagy, ötszobás lakást. (Ez túlzásnak látszik, és csak részben az, mivel a gimnáziumba, majd egyetemre kerülők az Arany János ösztöndíjprogram támogatásával hétköznapokon diákotthonban laktak.) Ez a családi létszám úgy alakult ki, hogy a tönkrement családokat a nagybácsi fogta össze, költöztette végül a nagy házba. Két szempont alapján tehetünk kísérletet arra, hogy értelmezzük ezt a sorsot. Az egyik szempontot az etnikai dimenzió kínálja.

A cigányság, különösen annak leginkább tradicionális csoportja, a roma csoport, éppen hagyományaihoz ragaszkodása miatt, szoros rokonsági kapcsolatokat ápol. Valójában nem is igazán van annak jelentősége, ki „édestestvér”, ki féltestvér, ki unokatestvér, jelentősége a „testvérnek” van. Ez rokonságot és szociális, érzelmi elkötelezettséget jelöl. Ezért a család tagjainak számbavétele egy beszélgetés során nem könnyű. A hasonló rokonsági kapcsolati hálók a mai magyar társadalomban már szétestek, legalábbis lazakká váltak, szokatlan és nehezen követhető az együtt élő nagycsalád vérségi szövevénye. Akár a családfő – nagybácsi, az apa fiútestvére – számára, akár a gyerekek számára ez maga a család: a felnőttek rokonsági foka jól érzékelhető, a gyerekek viszont különböző, egymással nem is minden esetben rokonságban álló kapcsolatokból születtek. (Háromjuk apjának utolsó élettársa előző kapcsolatában született fiait is testvérüknek tekintik, hiszen évekig együtt éltek, és az ő kérésükre vette magukhoz ezeket a fiúkat is a család.) Ők valamennyien testvérnek tekintik és ekként is kezelik egymást.

„Van hét testvérem, ketten már nem laknak ott. Hat gyerek lakik ott. Apukám sajnos meghalt 2001-ben. Anyukámat meg születésemtől fogva nem ismerem. Úgyhogy a nagybátyám házában élek, a feleségével, ők a nevelőszülők. Nekik is van gyerekük, hat gyerek. Hat meg hat, az tizenkettő, nagybátyám és felesége, az tizennégy, és plusz a papám. Az a bátyám, a nagybátyám édesapja, az apám apja. Én a tizennyolc éves öcsémmel vagyok egy szobában. A papám teljesen egyedül volt egy szobában. Az egyik öcsém – amióta a mamám meghalt – beköltözött hozzá, azóta ott van ő is. Azután egy

szobában van három srác. Azután meg van a lányszoba, ott is hárman vannak, és van egy kis sarokszoba is, ott két lány van. Plusz a nevelőszüleimnek is van egy kicsi szobájuk, és van egy kis csecsemő, az fiú. Az is ott van velük.” (K., joghallgató)

A másik szempont a vallási kötődés, amely átszövi a családot. A családfő rendes napi munkáján kívül vasárnaponként rendszeresen tart bibliaórárt sérült gyerekek számára egy nevelőotthonban. Nagyobb fiait is bevonta ebbe a munkába – meg kellett ismerkedniük a gyerekeknek írott Bibliával –, de ma már csak egyikük vesz részt ebben a tevékenységben.

A vallási közösség iránti elkötelezettség mellett fontos a tanulás, a társadalmi mobilitás is. A három nagyfiú egyetemre jár, illetve érettségi előtt áll. Emellett sportolnak, és részt vesznek – adott esetben a WHSz szervezésében – a közéletben, a civil szférában. Határozott politikai elkötelezettségük is van – különösen a Jobbik –kal kapcsolatban vannak bennük félelmek és ellenszenvék. A politikáról és a pártokról alkotott vélemények nagyjából azonosak a jól ismert értelmiségi nézettekkel, ám az etnikai hovatartozás a szokásosnál erősebb érzelmi töltetet ad a szélsőségesekkel való szembenállásnak.

A vallási elkötelezettség – amelynek szervezeti formája lehet valamelyik kisegyházhoz való csatlakozás is – a társadalmi beilleszkedés fontos eszköze. A civil társadalom még ma is nehezen fogadja be a cigányságot, ezért túlságosan sok veszéllyel jár a beilleszkedésre való törekvés: bármikor előfordulhat kizárás vagy más súlyos sérelem. Ezek a kisebb vallási közösségek azonban nyitottak és befogadók: közvetlen kapcsolatot nem valamely társadalmi szervezet vezetőihez, vagy tagjaihoz, hanem egyenesen Istenhez biztosítanak. Ebben a viszonyrendszerben nem játszik szerepet az etnikai hovatartozás.

„Amikor meghalt apukám, akkor nagy trauma volt mindenkinek, és akkor a lelkésszel, aki mellettünk lakott, beszélgettünk. Még akkoriban nem abban a prészházban laktunk, hanem egy másikban. Még mielőtt meghalt apukám, mondta, hogy menjünk bármikor hozzá. Amikor meghalt apukám, akkor erősödött meg a kap-

csolat. Akkor bekerültünk ebbe a gyülekezetbe, befogadtak bennünket.”(K., joghallgató)

Ez a közösség szorgalmazza a műveltséget és azt a magatartást, mely a magasabb társadalmi rétegekben is kívánatos, és sikerhez vezet. Az itt bemutatott család nem is olyan kicsiny, majdnem húsz főből álló csoport – idősebbekkel, fiatalabbakkal, felnőttekkel, gyerekekkel –, amely a társadalom a fent jellemzett „stigmatizált” rétegébe tartozik, ám valamennyi tagját el tudja juttatni tisztelt vagy éppen irigyelt társadalmi pozíciókba. Ehhez kapnak ugyan segítséget, de lényegében saját erőből érik el sikereiket, erejüket a vallási közösség növeli.

A dél-dunántúli régióban kevés oláh cigány él, az itteni cigányság túlnyomó többsége a beás cigány csoportba tartozik. Nem a beásokat, hanem a kis létszámú oláh cigányokat sújtotta az az embertelenség, amely a háború utolsó évében történt: a komáromi várbörtönben történt összegyűjtésük és sokuk elpusztítása.

„A papám csak olyanokról szokott nekem beszélni, hogy a németek mit csináltak velük. A papámat elvitték Komáromba, a nagy gyűjtőtáborba. Ott a tömegsírokon lépkedett, meg ilyeneket mesélt. A család Diósviszlón lakott. Akkor volt ott egy kisebb tábor. Akik összeszedték őket, német és magyar is volt közöttük. Mert a magyarok együttműködtek a németekkel. Helyi csendőrök jöttek, pécsiek, de jobbra németül beszéltek. Egyszer összeszeterelték a cigányokat, és azt mondták, hogy dolgozni kell. Ő akkor hatéves volt. A szülőket vitték, és ő ment velük. És akkor azt mesélte, hogy nyers kukoricát dobáltak nekik, és aki elkapott, az evett, aki nem, az nem. Ez Komáromban volt. Én az osztályommal voltam ott. Elég sötét a vár, rajzoltak is a falakra.” (K., joghallgató)

A család megőrizte az embertelenség emlékét, és átadják a fiatal nemzedéknek, de ebből – ahogy a fenti idézet is jelzi – legfeljebb a fájdalom maradt. Ezt is csak kevesek adják át utódaiknak: ez magyarázhatja, hogy a kérdezettek közül egyetlen fiatal beszélt erről. Gondolhatnánk, hogy haragot, netán

a bosszú vágyát kelti fel, ám – talán a vallási elkötelezettség miatt – erről nincsen szó. A szokatlanul nagy létszámú, erős kötelékben élő család vigyáz a tagjaira, de törekszik arra is, hogy széles társadalmi hálóba illeszkedjék.

A tolerancia azonban nem teljes körű. Az oláh cigányok, a „kolompárok” kis létszámú csoportjában – akár a másik csoport körében velük szemben – feltűnő a térség reprezentatív cigány csoportja, a beások iránti bizalmatlanság. Ezt az attitűdöt jól ismerjük, ám azt is tudjuk, hogy nyilvánosság előtt egyik csoport tagjai sem szívesen vállalják. A külső megfigyelőnek legfeljebb az tűnik fel, hogy ritka a barátság közöttük, ám az egyetemen ez sem annyira feltűnő, a szakkollégium pedig a fiatalokat együttműködésre serkenti – függetlenül attól, hogy ki éppen melyik etnikai csoportba tartozik. Az egyetemen kívüli életben azonban még ma is más szabályok uralkodnak.

„A családnak nincs, nekem vannak beás barátaim. Büdös beásoknak emlegetik őket. Én nem így nézem ezeket a dolgokat. Olyat mondanak, hogy büdös, meg hogy olyan vagy, mint egy beás. Énrám nem szoktak semmi rosszat mondani, de ha valaki például csinál valamit, akkor azt mondják, á, ez olyan, mint egy beás. Szerintem ők nem olyan agresszívak, mint az oláh cigányok, de gazdagabbak. Szerintem nagyobb közöttük a gengszterkedés. Az oláh cigányok el akarnak érni valamit, ahogy Lakatos Szilvi is nagyon sok mindent elért. Meg nagyon sok zenész van. De meg sajnós a bűnözés, amiből nagyon meg tudnak élni. De a beás cigányok közül meg sokan élnek nyomornegyedekben.” (K., joghallgató)

Végezetül nehéz lenne megállni, hogy ne essen szó a szokatlanul nagy létszámú család belső munkamegosztásáról. Jó követhető a tradíciók makacs továbbélése, amit minden családtag magától értetődő természetességgel fogad. Erről K. a következőképpen számol be:

„(Nevelőapám) a Pannon Volánnál dolgozik szerelőként. Meg van a családi pótlék, ami nem egy nagy összeg. Meg amit tudok, én is segítek. Én is benne vagyok

a családi kasszában. Meg a többi testvér is ad valamit, ők is benne vannak a családi kasszában. Nem tudom, nekem természetesnek tűnik a sok ember. Nagy lábas van. A szüleim megveszik az ennivalót. Elmennek vásárolni, tíz kiló húst biztosan. Egy kiló, gondolom, ezeröttszáz lehet. A nagybátyám felesége főz, a lányok segítenek. A fiúk felássák a kertet, kitakarítják a garázt, felgereblyézik az udvart.” (K., joghallgató)

Ez a család a maga szokatlanul széles körével ma ritkaságnak számít. Azonban szem előtt kell tartani, hogy olyan etnikai kisebbségről van szó, amely úgy érzi, védeni szükséges önmagát. A családi csoport rendkívüli nyitottságát jelzi, hogy tagjai között a legkülönbözőbb életvezetési tervekkel, stratégiákkal találkozunk: a lányok családanyának vagy szakmunkásnak, és vannak, akik értelmiségi pályára készülnek. Ez nem okoz konfliktust, nem zárja ki magát a családból sem az egyik, sem a másik fiatal.

Nem cigány szakkollégisták

A szakkollégiumnak mindig voltak tagjai, akik etnikai szempontból nem tartoznak a cigányok közé, de érdeklődtek a felvetődő kérdések, vagy általánosságban a cigányság problémái iránt. A szakkollégium nevét azért kapta, hogy tisztelettel emlékezzünk arra a 19. század végi szociográfusra, aki az elsők között térképezte fel, és írta le részletes elemzésben a cigányság hagyományait. (Folyóiratunk, a WHS első számában tiszteletből hosszú részletet idéztünk írásából.) Tehát nemcsak az volt a célunk, hogy cigány, roma hallgatóinkat közös csoportban támogassuk, hanem az is, hogy a cigányság iránt különösen érdeklődők együtt dolgozzanak, egyetemi szakjuktól függetlenül. Az évtizedes hagyományok miatt maradt meg a szakkollégium neve, és néhány fontos eleme (például az, hogy a szakkollégium tagjai – szemben az újonnan létesült roma szakkollégiumok szabályaival – nem kényszerülnek közös szaláshely elfoglalására).

A jelenlegi helyzet – amikor a szakkollégisták külön finanszírozott oktatásban, művelődésben részesülnek, sőt külön

ösztöndíjat is kapnak – tulajdonképpen a kezdeti évekre emlékeztet. Persze alaposabban kidolgozott a program, többet nyújt és többet is követel a résztvevőktől, mint korábban. A felvételi követelmények is határozottabbak, van, akit a felvételi bizottság elutasít, van, akit elbocsát, mert nem teljesítette a követelményeket.

A szakkollégisták döntő többsége valamelyik cigány csoport tagja, néhányuk azonban nem ebbe az etnikai csoportba tartozik. Van-e közöttük szociokulturális szempontból különbség? A kérdést úgy is fel lehet tenni, van-e jelentősebb szociokulturális különbség az egyetemisták csoportjai között etnikai hovatartozásuk alapján. Természetesen van ilyen kulturális különbség, ha például a potenciális nyelvismeretet vizsgáljuk. A valóságban azonban valószínűleg ugyanez a helyzet a többi magyarországi népcsoportban is: a nagyszülők, még a szülők is esetleg beszélnek az egykori anyanyelvet, gyermekeik azonban már magyar nyelvi közegben nevelődnek. És van különbség az élet megszerzésében, tervekben is, mint bemutatni törekedtünk.

A mai egyetemen – még olyan viszonylag kisvárosban is, amilyen Pécs – a hallgatók között a legkülönbözőbb etnikumok tagjait találjuk. Az ezredforduló idején még a bölcsészkaron nem találkozhattunk sötétebb bőrű hallgatóval, csak ha éppen cigány, roma volt az illető. Ennek megfelelően már a bőrszín felhívta rájuk a figyelmet. Még inkább az, hogy a romológia képzés indulása után egyszerre többen voltak nagyjából egy helyen. Ez a szorongás az újabb hallgatók körében már nem volt jellemző. Nyilván azért is, mert az évek alatt hovatovább természetessé vált jelenlétük, de azért is, mert az ország EU-csatlakozása után ugrásszerűen megnőtt a cserediákok létszáma, köztük a színesbőrű hallgatóké is, a nem fehérbőrű hallgató ma már nem föltétlenül roma, hanem esetleg távoli országból érkezett, izgalmas és vonzó „egzotikus” diák.

Ami az egyetemen tehát mindennapos jelenség, nem az a köznapi életben. A cigányság jelentős hányada ma is az ország jól felismerhető, szegénységben élő kisebbsége, éppen ez teszi őket feltűnővé. És persze az is, hogy – többé-kevésbé indokolt szorongásból, és csoportszabályaik szerint is – gyakran kisebb-nagyobb csoportban jelennek meg a nyilvánosság előtt. Ahogyan a fenti elemzésben bemutattuk, az oláh-cigá-

nyok elutasítják a másik cigány csoport tagjait, de a többségi cigány csoportba tartozó beások is gyanakvással szemlélik és ugyanígy elutasítják a kolompárokot, az oláh cigányokat. Ez a többféleképpen árnyalt gyanakvási mező a nem cigány lakosság számára jobbra ismeretlen, számukra „cigányok” vannak, akik lehetnek vonzóan izgalmasak vagy éppen félelmetesek és taszítók.

Nyilvánvaló, hogy a WHSz-be jelentkezők elsősorban a cigányság különböző csoportjaiból kerülnek ki, de mivel nem „cigány”, nem „roma” szakkollégiumról van szó, jelentkezhetnek azok is, akik nem ezekbe a csoportokba tartoznak. A programot a jelen áttekintésben nem ismertetem, azonban hangsúlyozni kell, hogy a szakkollégium nem a cigányság képviselői számára szerveződött etnikai program. (Galántai, 2013), az EU programja nem is „nevesíti” a cigányokat, hanem általában a hátrányos helyzetből induló diákokat igyekszik sikeres egyetemi karrierhez segíteni.

Némi habozás után néhány nem cigány hallgató is jelentkezett a programba. Érdemes áttekinteni motivációikat és az eredményeket. Két hallgatótól idézek, mindkettő fiú, az egyik a szociális munkás szakra jár, a másik egészségügyi képzésre. Mindketten hosszú habozás és rábeszélés után jelentkeztek a szakkollégiumba, mert úgy tudták, csak cigányokat vesznek fel, ám mindketten igen rossz szociális helyzetben vannak.

„Itt a szakkoliban jóban vagyok több emberrel. Sokkal jobban el tudok velük beszélgetni. Szerintem ők is olyan közegekből kerültek ki, hogy máshogy látjuk a dolgokat. A hátrányos helyzetem miatt felvettek, mert nemcsak a romáknak van ez, hanem belekerülhetnek még hátrányos helyzetűek is. Megpróbáltam, gondoltam, mit veszíthetek vele. És összejött, nagyon csodálkoztam, tényleg. Hogy nem roma létemre így összejött!” (R., egészségügy)

A fenti hallgató olyan környezetből érkezett – a Nyugat-Dunántúlról – ahol igen kevés cigány él. Valójában egyetlen osztálytársa volt ebből a csoportból: emlékei szerint az osztályban ő volt az egyetlen, aki szóba állt vele. Cigányokkal valójában csak az

egyetemen, itt is a szakkollégiumban találkozott. Az egész program, különösen a résztvevők etnikuma újdonság volt számára.

„Az, hogy oláh cigány igen, hogy van külön beás, oláh, még mondtak többet is, ezt is most tudtam meg nemrég. Azt hittem, hogy ennyi nincsen. Kezd bennem ki-rajzolódni az egész, nagyon szép kultúra, és amit hordoznak magukban, az üzenet. Szoktam így tapasztalni, hogy van, aki nem nyit felém. Én próbálkozom beszélgetni vele.” (R., egészségügy)

Ugyanakkor pontosan látja, hogy az a környezet, amelynek a szakkollégiumban tagja lett, egészen más üzenetet közvetít számára. Azon kívül, amit revelációként élt meg – a cigányság kultúrája, öntudata –, maradt benne kétség is. A program megvalósítása során nemigen szoktunk gondolni arra, milyen üzeneteket hordoz a megvalósítás: helyes-e támogatásra kiemelni egy etnikai csoportot, amikor mások is vannak nehéz helyzetben. Pozitívan befolyásolja-e a többiek, a kimaradók társadalmi képét ez a támogatás? Azért nagyon jó és eredményes az a döntés, hogy nem cigányok is részt vehetnek a támogatásban, mert éppen ezeknek a problémáknak a súlyát csökkenti. (Valójában az volna fontos, és talán csökkentené ezeket az aggályokat, ha a WHSz éppen megalapításának történetére hivatkozna.)

„Van egy kép, amit közvetít a társadalom a cigánysággal kapcsolatban, és az nagyon negatív. És szerintem sokszor generálja a kormány is azzal, hogy nagyon szegregálja, nagyon különveszi tőlünk, szerintem ezt ennyire nem kéne. Magával a törvényekkel ..., sokakban az kelt felháborodást, hogy több lehetősége van egy cigánynak sokszor, mint egy nem cigánynak. Tapasztalom is, a programok, a segély, a lehetőségek, van, ami csak a cigányoknak jut, a hátrányos helyzetűeknek nem. Például a legutóbb volt az a külföldi egyetem, az európai egyetem, a CEU, és ide is csak romák kapnak támogatást.” (R., egészségügy)

Ugyanakkor azt is látja, hogy a társadalom más szervezetei is megkülönböztetnek, a cigányokat megkülönböztetik – és itt éppen nem pozitív megkülönböztetésről van szó. Ezt a bonyolult helyzetet nehéz egy fiatalnak megértenie: a szakkollégiumnak fontos feladata, hogy segítsen eligazodni ezekben a kérdésekben. Nem könnyű a feladat, hiszen sajnos éppen az emberekkel közvetlenül foglalkozó területeken – így például az egészségügyben a mi beavatkozásunkon kívül nemigen van hasonló program. (A SOTE vezet olyan programot, amely cigány fiatalok orvosképzésre való felkészítésére irányul.) Hogy mennyire nagy szükség volna ilyen programokra, az alábbi interjúrészlet is meggyőző!

„És tapasztalom is, hogy kórházban az egészségügyi ellátás másként működik a cigányokkal, mint a nem cigányokkal. Most például voltam egy osztályon – vonatkozik rám is a titoktartás? És akkor többször is megjegyezte a főnővér, nem is a főnővér, hanem egyik ápoló, hogy cigányhoz nem megy be. Az oktatásban is, amikor olyan beszélések vannak órákon, hogy nem szól a tanár, tényleg azért irányíthatná az óra menetét. Szerintem vannak olyan cigányok is, akik nem tudnak kijutni abból a rétegből, amiben vannak.” (R., egészségügy)

Politikailag a kérdezett egyetemisták igen különböző álláspontokat képviselnek. Míg egyesek – például a korábban idézett oláh cigány családból származó fiatalember számára – a Jobbik a leginkább elutasított párt, van olyan szakkollégiumi tag, aki ellenkező politikai nézetet képvisel. Nem könnyű helyzet, hiszen mindegyik legális politikai pártnak vannak olyan tézisei, amelyek bármely állampolgár számára elfogadhatók – ezért lehetnek tagjai a parlamentnek –, és vannak olyan elgondolásai, céljai is, amelyek a polgárok egyik vagy másik csoportjának alapvető érdekeit sérti. Hosszabban idézek az egyik szakkollégistától, mert részletesen fejti ki érveit a Jobbik mellett. Ezt azért is érdemes áttekinteni, mert – legalábbis az egyetemen – keveset tudunk a hallgatókat mozgató politikai nézetekről.

„Én nem vallom az egészet, hogy hú a Jobbik, de vannak jó programjaik. ...Először is, jó, hát ez csak egy álom szerintem, az erdélyi magyarok visszaszerzése, visszacsatolás, meg ezek, de leginkább a bűnözés visszaszorítása. A Jobbikra most azt mondják, hogy kifejezetten rasszista, ez a része nem foglalkoztat, hiszen WHSz-es vagyok. ... a Jobbik az egyetlen, aki azt mondja, hogy cigány és magyar között legyen egyenlőség ... Ő azt mondja, hogy ha Magyarországon valaki magyarnak vallja magát, az legyen magyar. Hogy ugyanazok a szabályok vonatkozzanak rá, mint egy magyarra. A büntetőjognál is például. Most hogy ha, nem személyes értesülés, de sok helyről hallottam, hogy ha például egy magyar bűnöz, illetve ha egy roma ellen vét egy magyar, akkor a roma kapásból, hogy én cigány vagyok. De hogyha roma vét a magyar ellen, akkor mind a ketten magyarok vagyunk. Erre a Jobbik azt mondja, hogy nem, magyar mind a kettő. Ha egy társaságban sok cigány, van ez a része nem zavar. A szakkollégium pártoktól független.”(A., szociális munka)

A fenti eszmefuttatás jól érzékelteti az egyetemisták egyes csoportjainak nézeteit. Azt is érdemes kiemelni, hogy a deklaráltan pártpolitika-mentes szakkollégium sem tudja kikerülni a pártpolitikai jellegű tematikát. Nem könnyű a helyzet, hiszen ezeket a fiatalokat érdekli a napi politika, és a kötetlen vagy részben kötetlen megbeszéléseken szóba jöhetnek ilyen kérdések. Az egyetemi oktatásban természetesen nem – ám a WHSz az egyetem szakkollégiumaként mennyiben egyetem, és mennyiben többé-kevésbé független szervezet? Ez a kérdés az egyetem oktatási folyamatában nem vetődik fel – legfeljebb egy-egy téma kapcsán, de indokoltan tiltva –, ám a szakkollégium nem egészen egyetem: külön finanszírozásban működik, bár több szálon összekötve az egyetemi oktatással. Ám az alábbi idézet fontos érv az egyetem magatartása mellett.

„A célja igazából itt is az összetartás. Meg az, hogy mondhatni, hogy ez az egyetem a felsőbb réteg, igazából az értelmiség jár ide, és akkor itt már nem megy az,

hogy te mit tudom én, honnan jöttél ide, és hogy téged most kinéztünk” (A., szociális munka)

A két fiatalember egyike a közeli falu lakója. Kamaszkorától kezdődően aktívan részt vesz a falu kulturális életének megszervezésében, felnőtt életét is szülőfalujában képzei el. Másikuk egy észak-dunántúli kisvárosban nőtt fel, anyját három gyermekével a rendőr-édesapa ellátás és támogatás nélkül hagyta magára. Kölcsönrel épített lakásuk – a fiú számára követhetetlen módon – elűszott, jelenleg egy idős asszony ápolásáért kapnak szálláshelyet. A fiatalember a tanulás mellett rendszeresen dolgozik (például a pécsi Tesco-ban), ösztöndíjából és keresetéből saját ellátása mellett édesanyját is támogatja. Ám mindkettőjük számára nem az ösztöndíj, hanem a szakkollégiumi programok jelentik a nagy revelációt: cigány, roma évfolyamtársakkal barátkozni, együtt tanulni, élni – a szakkollégium előtt elképzelhetetlen volt számukra.

A tanári támogatás

Meglehetősen gyakori, hogy az általános és középiskolákban dolgozó tanárokról sommásan elítélő megállapításokat halunk, ilyen olvasunk – különösen elfogultságukról, előítéleteikről. Azonban aligha lepődhetünk meg, hogy ösztöndíjas diákjaink életében tanítók, tanáraik kiemelkedően fontos, és pedig támogató szerepet játszottak. Ráadásul nemigen tudunk elképzelni olyan helyzetet, amikor a szülők alacsonyan iskoláztak, a gyerek sikeres iskolai évek után egyetemre jut – és a tanárok nem segítettek.

A megkérdezettek valamennyien jártak óvodába. Néhányan közülük ma, a diplomához közeledve is, elmennek egykori óvodájukhoz, és rácsodálkoznak Piri nénire, Zsuzsi nénire: alig változtak azóta, hogy ő volt óvodás.

A kérdezettek általában az iskolai közérzettel kapcsolatban beszéltek tanárokról, egy-egy esetben akkor, amikor a lényeges döntéshez járult valaki személy szerint hozzá. Így például a Gandhiban érettségizetteknek az osztályfőnökük „szólt, hogy keresnek”, az iskolaválasztásra a gimnáziumból küldött tanár beszélte rá az illetőket döntésre. A jól tanuló lányt vagy fiút

általában kedvelték és támogatták a tanárok. Ennek gyakran említett – és magától értetődő – oka volt, hogy tanárai büszkék voltak a jól tanuló, sikeres cigány, roma gyerekekre, fiatalra.

„Szerettek akkor elég sokan. Én voltam a suliban, az általánosban a tisztaságfelelős. Valahogy engem a tanárok mindig szerettek, a gimiben is. Ez a gyűrű, ez is onnan van, a gimiből, mert én voltam az év diákja a tanárok szerint, mert diák-önkormányzati képviselő voltam. Nem én voltam az elnök, de a jegyeim alapján nekem adták meg. Soha nem volt gondom, nem volt olyan, hogy csak egy valakire néztem fel, szerettem a tanárokat” (I., 24 éves lány, bölcsészhallgató)

Egy másik megjegyzés nem a tanárokra, hanem az iskolatársakra vonatkozik. Ám láthatjuk, hogy a beszélő nem volt csak a tanulásban elmerülő diák, aktív közéleti szereplőként beleszólt a fontosnak tekintett ügyekbe. És ez nemcsak a középiskola meghitt közegében történt, hanem ugyanígy folyik az egyetemen is.

„Én nem szeretem, ha valami igazságtalan, vagy nem úgy működik, ahogy én szeretném, és akkor annak mindig hangot adok. Hogy ha engem nem kedveltek a gimiben, vagy itt az egyetemen, az nem azért volt, mert cigány vagyok, ilyen miatt én nem éreztem kiközösítést. De azért igen, hogy nagy szám van! (I., bölcsész)

Különösen fontos volt a tanári közreműködés a továbbtanulás útjának kiválasztásánál. Ez természetes is, hiszen ezek a fiatalok olyan társadalmi közegekből érkeztek, ahol nem volt elegendő ismeret a továbbtanulás útjairól, az egyes középiskolák előnyeiről és hátrányairól. Elsősorban tanáraik ismereteire és támogatására számíthattak már az általános iskolában is.

„Amikor töltöttük ki a lapot, mondták a tanárok, hogy a gimit töltsük ki elsőre, mert az a nagyobb, és akkor utána írjuk a szakközepet. Kellett, hogy segítsenek, mert én sem tudtam, anya sem tudta. A tamási Béri Balogh

Ádám Gimnáziumba mentem. Akkor anyáék mondták, hogy ők nem akarják, hogy én szakács vagy ilyesmi legyek, mindenféleképpen tanuljak tovább. Mikor már bekerültem a gimibe, akkor már nekem is megtetszett ez az egész. Nekem mindig tetszett, ahogy bejött a tanár, ahogy előadta, kikérdezte. Néhány tanárt tényleg nagyon szerettem, és vagy a földrajz, vagy a pszichológia volt a kedvencem. Ilyeneken gondolkoztam. Akkor sajnos úgy alakult otthon a helyzet, hogy apu elveszítette a munkahelyét, jöttek a gondok.” (J., egészségügy)

Ezek a fiatalok kisgyermekkoruk óta jól teljesítettek az iskolában, szorgalmas, lelkes, pontosan teljesítő tanulók voltak. Etnikumuk ismerete arra készítette tanáraikat, hogy velük különösen törődjenek, hiszen egy jól tanuló, ambiciózus cigány gyerek büszkeség az osztály, az iskola számára is. Az egyik interjúpartner – elkötelezetten szorgalmas fiú – különösen pontosan mondja el iskolai helyzetét.

„A tanárokkal voltak olyan problémáim, hogy többet vártak el tőlem mindig. Mindig noszogattak, hogy igen, te képes vagy erre. Mindig azt várták, hogy akkor én menjek, ha volt egy verseny, akkor nekem mennem kellett. Én ezen mindig fennakadtam, és mondtam nekik, hogy nem megyek, és akkor észrevettem, hogy haragszának. Nem tudom, én két hónap után felkerültem a haladó franciából, miközben nulla tudással mentem oda. Azt gondolom, hogy azért is, mert én roma vagyok, tehát, hogy még jobban odafigyeltek rám ezért. Hát persze, egy cigány gyerek, aki annyira szuper, csúcs, még egy jó pont az iskolának! Amikor megyek vissza, a mai napig is tárt karokkal várnak. Azért, mert szeretnek. Lehet, hogy azért szeretnek, mert tehetséges roma gyerekről van szó. Lehet, hogy azért szeretnek.” (Z., joghallgató)

A szakkollégium hallgatói valamennyien ismerik és figyelik a tanítók, tanárok előítéletességeiről szóló híreszteléseket, történeteket. Saját életükben azonban ritka kivétel, aki előítéletes ilyen tanárra emlékszik. Mint a fenti idézetből is látjuk,

a fiatalember egy kicsit gyanakszik ugyan, hogy a vele való kiemelt törődés éppen cigányságának köszönhető, ám máig visszajár volt iskolájába, és tanárai mindig nagy örömmel fogadják. Hogy azért-e, mert büszkék rá, vagy éppen önmagukra büszkék? Ennek nincs valódi jelentősége. A jól tanuló, tehetséges diáknak – a mi hallgatóink ebbe a csoportba tartoznak – „kijár” a tanári figyelem és törődés.

Az interjúban elmondottaknak még egy eleméről essék néhány szó. Szinte valamennyi fiatal az Arany János program segítségével végezte el a középiskolát. A program hatékonyságát lehet esetleg megkérdőjelezni, azonban jól látszik, hogy milyen jelentős támogatást adott a kedvezményezetteknek: színvonalas diákotthoni elhelyezkedést, esetleg némi zsebpénzt és részvételt olyan programokban – például számítógépezés, nyelvtanulás, autóvezetés, stb. –, amelyekben értékes tudást lehet szerezni. Ezért magától értetődőnek tekinthető az „aranyjánososok” hangsúlyos jelenléte a kérdezett egyetemisták között.

Vélemények a szakkollégiumról

A szakkollégium már bő évtizedes múltra tekint vissza. Tevékenységének intenzitása ez idő alatt erősen hullámzott, összefüggésben azzal, volt-e, és milyen volt a finanszírozás. Kezdetben a PHARE-forrás finanszírozta a programokat, majd éveken át eseti civil munkákat tudott csak szervezni. Két éve kapott ismét jelentős forrást, amelyből a programok egész sorát valósítja meg. A programok bemutatása és elemzése nem ennek a tanulmánynak a feladata, itt az elkészült interjú alapján csak arra térünk ki röviden, milyen fogadtatásuk van, melyiket értékeli a hallgatók leginkább, melyiket kevésbé.

Nem okozott meglepetést, hogy a kérdezettek a havi ösztöndíjat említik leggyakrabban. Ugyanez derült ki Varga (2014:33) kérdőíves kutatásából, amely a szakkollégium valamennyi tagjára kiterjedt. A hallgatók többsége kedvezőtlen anyagi körülmények között élő családokból kerül ki, otthonról csak nagy áldozatokkal járó és kevés pénzügyi támogatást kapnak. A havi 30 ezer forint körüli összeg hatalmas summa, de még nagyobb, ha hozzászámoljuk az egyetemtől kapott ösz-

töndíjakat is. Ebből a bevételből már telik arra is, hogy egyesek a családjukat, mások középiskolába járó testvéreiket támogassák, rendszeresen besegítsenek a hétvégi nagy bevásárlásokba. (Előfordult, hogy az egyik ösztöndíjas családja kevesellte az ösztöndíjából nekik adott támogatást, s ez a családdal való csaknem végleges szakításhoz vezetett.)

A programok másik nagyra értékelt eleme a nyelvtanulás. A hallgatók jelentős része eddigi iskolai pályafutása során nem tudott idegen, főleg angol nyelvből legalább középfokú nyelvvizsgát szerezni, így most nyílik lehetősége ennek pótlására. A cigány nyelvek is népszerűek, mert még azok sem beszélik – sem a romanit, sem a beást – kielégítően, vagy egyáltalán nem, akik családjában a nyelvet még beszélik az idősebbek. A nyelvoktatás különösen annak számára kiemelkedően fontos, aki – egyetlen ilyen hallgató van a kérdezettek között – csak romológia szakra jelentkezett, és nyert felvételt. Itt nem kötelező a világnyelvek valamelyikéből szerzett nyelvvizsga. Azonban ha más szakot is felvesz – már pedig a diplomához kötelező –, akkor már szüksége van erre.

„A bátyám is benne van ebben a programban, és ő mondta, hogy jelentkezsek én is a szakkollégiumba. Jelentkeztem és felvettek. Nekem is nagyon tetszik, meg hasznos, és nekem sok segítséget ad. Anyagi támogatás, nyelvi kurzus, és ezek a hétvégék sem rosszak. Szerettem, de annyira most már nem tetszik.” (K., joghallgató)

A közösség, a megismerkedés egyetemi társakkal az ösztöndíj után a legnagyobb örömmel fogadott lehetőség elemzésünk szerint. Interjúpartnereink nagyra értékelik, hogy itt módjuk van megismerkedni egymással, jó és érdekes beszélgetéseket folytatni. Többen nagyon hasznosnak ítélték a tanulásmódszertant, mert tudatosította a választott tanulási eljárást, segítette az okosabb és hasznosabb tanulást – különösen olyan hallgatók értékelték ezt a segítséget, akik úgy érzik, a szakjukon sok anyagot gyakorlatilag szó szerint kell megismerniük.

A programok más részeit inkább ambivalensen fogadják. Van, aki a meghívott előadót – egy közéletből ismert cigány

embert – kifogásolta annak egyházi kötődése miatt. Másnak a csoportos beszélgetések ellen volt kifogása, mivel a témától függetlenül előbb-utóbb a cigányság magyarországi helyzetére terelődik a beszélgetés. Ez a kifogás felveti azt a problémát, hogy végül is „kiknek szól” a szakkollégium. A vonatkozó előírások szerint elsősorban a cigány, roma hallgatók támogatására szerveződött – a legtöbb, másutt bemutatott hasonló típusú egyházi szakkollégium kizárólag ebbe az etnikumba tartozó hallgatót vesz fel (vö. Forray, 2013) – a WHSz megalakulásától fogva arra törekedett, hogy vegyes etnikai csoportban működjön.

A programok szervezői törekednek a változatosságra, a hónapok során a hallgatók egyre inkább egyhangúnak érzik a programokat.

„Nagyon jól elvagyunk, a társaság mindig jó, csak ahogy bemegyünk, az nem jó. A kezdeteknél minden új volt, mindent mi terveztünk. De mostanra már talán egy kicsit unalmasak. Ha egy kritikát kell megfogalmaznom ezzel kapcsolatban, talán azt érezzük, hogy kevés az olyan dolog, amiről mi döntünk. Kevés az olyan dolog, amit például mi is szeretnénk. Hanem van egy dolog, amit elmondanak, és akkor az úgy van. De ebben nem kéri ki a véleményünket. És ezt nemcsak én mondom. Csomóan érzik azt, hogy nem olyan jó. Magunkat azért jól elszórakoztatjuk, van egy kis mag, akikkel próbáljuk felvidítani egymást. De amikor a programban vagyunk, akkor ilyen nyögvenyelős. Nem érezzük a magunkénak.” (B., bölcsész).

Igényes egyetemistáknak megfelelő rendszeres programot kialakítani nem könnyű, bármennyire is törekednek a szervezők erre. Ám az általánosságokon túl az egyik megkérdezett olyan programról fogalmazott meg kritikát, amelyet a szervezők különös igényességgel formáltak ki.

„Volt egy antirasszista tábor Sellyén. Egy négy-ötnapos, A. F. vezette. Az azért nem tetszett, mert elvonultunk egy csendes kis faluba. Szóval ott felvonultunk, és láttam az embereken, hogy csodálkoznak, és félelemmel

néznek. Igazából az utcán mentünk végig, és akkor így nézegettek. Mi harminc-negyvenen voltunk. Kiabáltunk, kitaláltak ilyen sablon szövegeket, hogy: Emberek vagyunk? Igen! Cigányok vagyunk? Igen! A tanároknak nagyon tetszett.” (K., joghallgató)

A fenti idézet nézetem szerint rávilágít a szakkollégium és az egész támogatási rendszer egyik kényes pontjára. Arra ugyanis, helyes-e az etnikai alapú támogatási rendszer bevezetése. Habár, amint erről már volt szó, a diákok között nem cigányok, romák is vannak.

Maga az idézett esemény hangsúlyosan mutatja be a program egyik lényeges pontját: a nem csoportba tartozók előtt is világossá kell tenni azt, hogy „ÉN”, „MI” a cigány, roma etnikumba tartozom, tartozunk. A manifesztáció egy eldugott kis településen, nem a megyeszékhelyen, az egyetem székhelyén szerveződött, ám ez legfeljebb a szervezők óvatosságát bizonyítja. A résztvevő diákok számára idegen és inkább taszító volt az akció annak ellenére, hogy egyikük sem tagadja etnicitását. Itt azonban az is kifejeződött, hogy az etnikai hovatartozásra büszkének kell lenni, nemcsak vállalni, hanem hirdetni is kell. Azért érezték zavarónak, mert a családi hovatartozás nem idegenekre tartozó közügy. Ugyanakkor azt is be kell látni, hogy ezek a diákok közpénzből – közös pénzünkéből – kapnak támogatást, és pedig semmi másért, mint etnicitásukért. Mondhatnánk, hogy felsőfokú tanulmányaikért – de más etnikai csoportba tartozó diákok ilyen támogatásban nem részesülnek. Lehet az a véleményünk – mint lényegében e program szervezőié –, hogy ha elfogadják a támogatást, akkor vállalniuk kell etnicitásukat a nyilvánosság előtt is. (Más kérdés, hogy a példában szereplő elfogadási módot hogyan minősítjük.) A korábbi szakkollégiumi programban, de a jelenlegiben is volt, illetve van rá példa, hogy „közismerten” cigány, roma etnikumú diákok nem kapcsolódnak be, mert zavarónak érzik azt a kivételezett helyzetet, hogy ők származásukért külön támogatásban részesülnek. Másfelől az is előfordul ma is, hogy nemcsak cigányok vesznek részt a programban. Ez olyan dilemma, amit feloldani nem igazán lehet, hanem csak vállalni lehet az egyik vagy a másik megoldást. (Az USA, amelynek

a feketéket támogató egyetemi felvételi programja sok éven át működött, a közelmúltban volt kénytelen szembenézni az-
zal, hogy perben támadja meg a nem preferált fehér diák.) A
szakkollégium barátságos megoldás: a diákok formailag nem
az etnicitásukért kapják az ösztöndíjat, hanem a programokon
való aktív részvételért. A célokat és a részvételi feltételeket a
mainál sokkal világosabbá kellene tenni.

Jövőképek

A fentiekben már utaltunk jövőképekre, tervekre, s ezeknek a
szakkollégiummal való összefüggésére. A megkérdezett diákok
alapjában határozott jövőképpel készülnek a diploma utáni
életükre. Tudják, miben erősek, mivel szeretnének, és mivel
nem szeretnének foglalkozni. Már az interjúk első áttekintése
után is kitűnik, hogy az eddig megkérdezettek egyaránt élni
szeretnének egyetemi tanulmányaik során szerzett tudásukból
és az etnikai csoportba tartozók „cigányságukból” is. Ez utóbbi
megállapítás talán barátságatlannak tetszik, azonban magától
értetődőnek kell tekintenünk, hogy olyan fiatalokról van szó,
akik többsége jelentős támogatást kapott és kap etnikai hova-
tartozásuk – és persze erőfeszítéseik – alapján. A támogatás
részint pénzbeli, részint nem közvetlenül anyagi természetű.
(Akik korábban a Romaversitas programjában vettek részt, ha-
sonló támogatásban részesültek, hiszen a szakkollégium gon-
dolata és első megvalósítása ehhez kötődik.) A pénzbeli támo-
gatás a havi ösztöndíj, amely az egyetemi, tanulmányi ösztön-
díjat egészíti ki. Mivel a diákok között vannak olyanok, akiknek
a családja komoly anyagi gondokkal küzd, a pénz egy részét
néhányan a család vagy családtagok támogatására fordítják.

Minden közvélemény kutatás, körkérdés a napilapok hírei
szerint hosszú ideje a magyarországi lakosság pesszimizmusát
emeli ki. Ennek alapján joggal számíthatnánk arra, hogy ezek
a fiatalok is borúsán látják jövőjüket. Azonban az eddig kér-
dezettek nemcsak pozitívak, hanem nagyon konstruktívak is.
Valamennyiüknek van többé-kevésbé határozott elképzelése a
jövőről, amint erről a korábbiakban is szó volt. Ebben a jövő-
képben szerepel az eredeti etnicitás vállalása, az egyetemen és
a korábban tanultak okos alkalmazása. (Igaz, az eddig készült

interjúk többsége a végzés közelében álló hallgatókkal készült, ezért természetes, hogy nekik már komoly terveik vannak jövőjükkel kapcsolatban.)

Többen tervezik továbbtanulásukat a doktorképzésben, amihez jó alapot kínál a helyi doktoriskola romológia programjával: A szakkollégium programja ehhez alapot is biztosít, hiszen a kutatás iránt érdeklődők máris kapnak olyan feladatot – és hozzá segítséget –, amely megalapozhat akár kutatói pályafutást is. Ám ha nem ebbe az irányba fordulnak, képzésük tudományosan is megalapozott fejlesztői pályafutást tesz lehetővé.

Mások azon a konkrét szakterületen maradnának, amelyet tanulnak, jogi vagy egészségügyi pályán. Azonban e területeken is magasabbra vágynak, Európai Uniós szakértők vagy éppen egészségügyi fejlesztők szeretnének lenni. A tanárképzés is egyike a tervezett foglalkozásoknak.

Általánosságban az eddigiek nyomán olyan következtetés vonható le, hogy a kérdezettek az egyetemi diploma birtokában tervezett pályafutása szinkronban van, de inkább magasabb szintet képvisel, mint a pályakezdő diplomások többsége által célul kitűzött életpálya. Ez természetesnek tekinthető. A szakkollégisták olyan társadalmi réteg képviselői, ahol még ma is a többségnél ritkábban fordul elő a magas iskolai végzettség. Társadalmi környezetük – iskoláik, rokonságuk, széles kapcsolatrendszerük – számára olyan modellnek számítanak, akik pályafutását sokan figyelik aggódva-reménykedve. Nem szabad azt várni tőlük, ami nem egyszer (mi is megtettük) megfogalmazódott: eredeti környezetükben, vagy még annál is hátrányosabb helyzetű térségekben dolgozzanak segítséget adva és példát mutatva. Mint bemutattam, többségük nem a cigányság legrosszabb helyzetű csoportjaiból származik, eredeti környezetük sem a legnyomorúságosabb helyzetű ország-részekben, településekben van. Társadalmi, családi környezetük, rokonságuk – amellyel többé-kevésé szoros kapcsolatot ápolnak –, azaz egy viszonylag széles csoport több tagja már a társadalmi felemelkedés lépcsőjén áll. A személyes példák hatása tehát messzire kisugárzik, hiszen ezekben a közösségekben gyakran ők az elsők, akik a diploma felé vezető út lépéseit megtették. Ez felelősség is, lehetőség is számukra és az őket követni kívánók számára is.

Összefoglalás

A tanulmányban arról a kutatásról számoltam be, amely a Wlislacki Henrik Szakkollégium tagjaival készített interjúkon alapszik. Ezek a fiatalok az ország több tájáról származnak, az ország szinte egész területéről. Közös vonásuk, hogy a cigányság különböző csoportjait képviselik. Jól érzékelhető, hogy többségük nem a leginkább hátrányos helyzetű családokból érkezett, azaz a szülők vagy nagyszülők már megtették az első határozott lépéseket a társadalmi előrelépés felé. Ezen nem csodálkozhatunk, hiszen a sikeres érettségi és a felvételi vizsga – még ha egyes esetekben könnyítéseket is ad – a tanulmányi eredményesség komoly szűrőjét jelenti. Vannak közöttük, akik számára etnikai hovatartozásuk és annak vállalása magától értetődőnek számít, van azonban olyan is, aki a szakkollégium programjainak hatására vállalja etnicitását – ami egyébként a szakkollégiumi támogatás egyik fontos funkciója. Azt is hangsúlyozni törekedtem, hogy egyedi esetnek számít, hogy valaki a társadalom legalsó rétegeiből származik: számára a továbbtanulás (még a középiskolai is) csak jelentős mértékű külön támogatással, súlyos egyéni ráfordítással valósulhat meg. A szakkollégium – egyébként megalapítása óta folyamatosan – fontosnak tartja, hogy ne „exkluzív” roma intézmény legyen, hanem olyan diákok programja, akik a cigányság helyzete, kilátásai, örökölt és jelenlegi kultúrája iránt érdeklődnek. Jelenleg is van olyan szakkollégista, aki nem tartozik ebbe az etnikai csoportba. Számukra külön vállalkozás, hogy beilleszkedjenek a számukra eddig ismeretlen etnikai csoport által dominált közösségbe.

Megállapíthatjuk, hogy az ösztöndíjasok többségének családja és tágabb közössége már megtette az első, legfontosabb lépéseket az értelmiségivé válás felé. Eredményeiket – csak úgy, mint gondjaikat, problémáikat – sokan kísérik figyelemmel. Ha sikeresek lesznek, mögöttük ott állnak majd a közösségek új, tehetséges tagjai, készen arra, hogy a mintát kövessék.

Azt is kiemeljük, hogy az Európai Unió indokoltan tekint el attól, hogy „nevesítse” a leszakadók etnicitását. A cigány népeesség jelentős részben ma már nálunk sem sorolható a leghátrányosabb helyzetűek közé, ugyanakkor a súlyos körül-

mények között élők nem csupán romák. Az itt megszólalók a magyarországi átlagnál szegényebb családból származnak – néhány roma egyetemista azért nem került be a szakkollégiumba, mert a családi jövedelem náluk az előírtnál magasabb –, ám ez nem föltétlenül az etnicitásuk miatt történik. Az egyetemi támogatás, a szakkollégium nemcsak és talán nem is elsősorban pénzügyi segítséget jelent, hanem olyan szellemi muníciót, műveltséget ad át, amelyhez a támogatottak nemcsak családjuk anyagi helyzete, hanem szociális és képzettségi okok miatt sem tudtak támogatás nélkül hozzájutni.

A cigány, roma népesség hatalmas utat tett meg a társadalmi beilleszkedésben és felemelkedésben. Azok a fiatalok, akiket a fentiekben bemutatunk, elindultak a diplomássá válás útján. Ez természetesen nem egyetlen lehetősége a társadalmi felemelkedésnek, de egyike a kitüntetetteknek, amelyhez a magasabb iskolázás, az egyetemi diploma vezet. Egyúttal az is fontos, hogy ehhez az úthoz nem indulásuk és családi háttérük megtagadásával, hanem éppen annak vállalásával tudtak indulni. Éppen az az üzenete a szakkollégiumnak – és a hasonló támogatási formáknak –, hogy valaki családi háttere, származása vállalásával emelkedhet fel a társadalom privilegizált tagjai körébe.

Jegyzetek

- 1 <http://newint.org/blog/2013/10/28/roma-minority-prejudice/>
- 2 www.eu2011.hu/hu/az-europai-romapolitika-kialakitasa

Irodalomjegyzék

- Crowe, D.M. (1994) *A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia*. NY, St. Martin'Griffin
- Erdős Kamill (1989) *Cigánytanulmányok*. Békéscsaba
- Ferge Zsuzsa (1973, *Társadalmunk rétegződése. Közgazdasági és Jogi Kiadó* (2. kiadás), Bp),
- Forray R. Katalin – Hegedűs T. András (2003) *Cigányok, iskola,*

- oktatáspolitikai, Oktatáskutató Intézet – Új Mandátum Kiadó, Budapest
- Forray R. Katalin (2004) Cigány diákok a felsőoktatásban, *Educatio*, 11., 3:312-328.
- Forray R. Katalin (2013) Az idő fogságától szabadon. ÚMK, Budapest
- Forray R. Katalin (2014) A diploma felé. *Iskolakultúra*, 2014/9: 72-86.
- Forray R. Katalin – Kozma Tamás (2010) Társadalmi egyenlőség vagy kulturális identitás? A cigány/roma oktatáspolitikai dilemmái. *Képzés és Gyakorlat*, 2: 3-23 .
- Forray R. Katalin – Marton Melinda (2012) Egyházi szakkollégiumok. *Iskolakultúra*, 7-8. 35-45.
- Galántai László (2015): Szervezet születik. Cigány/roma szakkollégiumok szervezatkutatása. In: Andl Helga-Molnár-Kovács Zsófia (szerk.): *Iskola a társadalmi térben és időben 2014*. Pécs: PTE BTK „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola. (Megjelenés előtt).
- Gaszó Ferenc, Pataki Ferenc, Várhegyi György (1972) Diákéletmód Budapesten, Gondolat, Budapest
- Kemény István (1996) A romák és az iskola, *Educatio*, 1: 115-127.
- Kozma Tamás (1975) Hátrányos helyzet, Tankönyvkiadó, Budapest
- Kozma Tamás (2003) Vermeulen, Perlmann: Immigrants, Schooling and Social Mobility. *International Sociology*, 18:4. 730-733.
- Liégeois, J-P (2002) Kisebbségek és oktatás – cigányok az iskolában, Pont Kiadó, Budapest
- Orsós Anna (2012) A beás nyelv megőrzésének lehetőségeiről, PTE BTK Oktatáskutató Központ, Virágmandula Kft, Pécs
- Pusztai Gabriella (2011) A láthatatlan kéztől a baráti kezekig. Új Mandátum, Budapest
- Varga Aranka (2012) Gyermekvédelem és iskola, PTE BTK Oktatáskutató Központ, Virágmandula Kft, Pécs
- Varga Aranka (2014) Inkluzív szakkollégiumi közösség. *Iskolakultúra*, 5:28-34.

Internetes hivatkozások

<http://newint.org/blog/2013/10/28/roma-minority-prejudice/>, leolvasva: 2014. május 10.

www.eu2011.hu/hu/az-europai-romapolitika-kialakitasa, leolvasva: 2014. május 10.

www.archive.org/details/journalofgypsyl03gypsuoft, leolvasva 2014 május 15

Függelék

3. 2. 1.¹ A roma szakkollégium helye és jogállása a felsőoktatási/egyházi szervezetben

1. sz.	A befogadó kari szervezeti egység biztosítja a szakkollégium szubszidiaritás elve szerinti szakmai működését. Felügyelete a kar mindenkorai dékánjának feladatkörébe tartozik.
2. sz.	A szakkollégium a főiskolai szenátus által felügyelt autonóm hallgatói intézmény. A szakkollégium a munkáját a Főiskolai Tudományos Diákköri Bizottsággal, az oktatásfejlesztési rektorhelyetttel és a Kisebbségtudományi Tanszék vezetőjével együttműködve végzi, legalább évente egyszer közösen áttekintik a szakkollégium munkáját, a lehetséges támogatási formákat és az éves munkaprogramban foglaltak végrehajtásának helyzetét.
3. sz.	A szakkollégium alapítója, fenntartója és felügyeleti szerve a Magyarországi [...] Egyház. A szakkollégium jogállása: önállóan gazdálkodó jogi személy. A szakkollégium együttműködési megállapodás keretében a [...] Főiskola és az [...] Egyetem hallgatóinak nyújt diákotthoni elhelyezést és szakkollégiumi programot, a [...] Főiskola Campusán belül. A 3. sz. szakkollégium tagja a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózatnak, annak működtetésében és feladataiban részt vállal.
4. sz.	A szakkollégium a [...] Egyetem önálló szervezeti egysége, nem önálló jogi személy. Az oktatási rektorhelyettes látja el a szakkollégium szakmai felügyeletét.
5. sz.	A szakkollégium a [...] Egyetem önálló szervezeti egysége, nem önálló jogi személy, törvényességi felügyeletét a [...] szenátusa látja el.
6. sz.	A szakkollégium a Magyarországi [...] Egyház által alapított és fenntartott diákotthonként működő szakkollégium. A szakkollégium egyházi gazdálkodású, egyházon belül működő önálló jogi személy. A szakkollégium együttműködési megállapodás keretében a [...] Egyetem és az [...] Egyetem tehetséges, elsősorban cigány származású hallgatóinak nyújthat diákotthoni elhelyezést és szakkollégiumi programot. A szakkollégium tagja a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózatnak, annak működtetésében és feladataiban részt vállal.

2. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

1 Az egyértelmű követhetőség érdekében az alfejezetek számozását is át-emeltük.

3. 2. 3. Szervezeti öndefiníció

1. sz.	Tehetséggondozó kollégium. A szakkollégium szakmai és kulturális közösség, amelyet a magyar felsőoktatás karainak hallgatói alkotnak.
2. sz.	Olyan <i>szellemi és közösségi műhely</i> létrehozása a cél, ahol a szaktudás, az identitás és az önismeret fejlesztésén túl a társadalmi felelősségvállalás aktív módon megvalósul.
3. sz.	A szakkollégium szellemi műhely.
4. sz.	Hallgatók alkotta önképző szervezeti egység.
5. sz.	Hallgatók alkotta önképző szervezeti egység.
6. sz.	A szakkollégium szellemi műhely.

3. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 4. Hivatalos képviselő

1. sz.	szakkollégium-igazgató
2. sz.	szakkollégiumi elnök
3. sz.	intézményvezető
4. sz.	Hivatalos képviselőjeként a vezető tanár, a szakkollégiumi tanács tagjai, illetve a szakkollégiumi tanács által megbízott szakkollégista járhat el.
5. sz.	Hivatalos képviselőjeként a szakkollégiumi tanár, a szakkollégiumi tanács tagjai, illetve a szakkollégiumi tanács által megbízott szakkollégista járhat el.
6. sz.	igazgató

4. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 5. Kapcsolódó tudományterületek

1. sz.	Felvételre jelentkezhet az a természetes személy, aki valamely magyar felsőoktatási intézmény hallgatója.
2. sz.	A [...] Főiskola hallgatója kérheti felvételét.
3. sz.	A szakkollégium együttműködési megállapodás keretében a [...] Főiskola és az [...] Egyetem hallgatóinak nyújt diáktarthoni elhelyezést és szakkollégiumi programot.
4. sz.	Az [...] Egyetem hallgatója kérheti felvételét.
5. sz.	Az [...] Egyetem hallgatója kérheti felvételét.
6. sz.	A szakkollégium együttműködési megállapodás keretében az [...] Egyetem és az [...] Egyetem hallgatóinak nyújt diáktarthoni elhelyezést és szakkollégiumi programot.

5. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 6. 1. Belépési feltételek – felvételi kritériumok

1. sz.	Felvételezhet az a természetes személy, aki valamely magyar felsőoktatási intézmény hallgatója. A felvételi bizottság által értékelhető szempontok: közösségi elkötelezettség, egyetemi közéleti múlt, tanulmányi átlag, idegennyelv-tudás, egyéb tanulmányi szempontok, egyéb méltányossági szempontok.
2. sz.	A nyílt felvételi eljárás során a közgyűlés által megállapított követelményeknek kell megfelelni, amelyek a következők: a) cigány/roma identitás, olyan emberek, akik a felsőoktatási tanulmányaik mellett vállalják a cigány és magyar identitásra egyként építő tanulmányi, kulturális és közösségi programokat; b) legalább egy lezárt tanulmányi félév a [...] Főiskolán vagy kiemelkedő középiskolai tanulmányi eredmény; c) szaktanári vagy tanszékvezetői ajánlás tudományos/szakmai munkához; d) saját szakján szakátlag feletti tanulmányi eredmény és legalább 3.5-es korrigált kreditindex.
3. sz.	A szakkollégiumba való felvétel feltétele a cigány származásról szóló nyilatkozat aláírása, valamint a területileg illetékes cigány kisebbségi önkormányzat nyilatkozata. A felvett hallgatók maximum 25 %-a lehet nem roma származású. A felvételihez zárt borítékban elkészíti ajánlás is szükséges.
4. sz.	A szakkollégium tagja lehet az [...] Egyetemmel hallgatói jogviszonyban álló, nappali mesterképzésben, alapképzésben, felsőoktatási szakképzésben vagy az ösztöndíjas doktori képzésben résztvevő hallgató.
5. sz.	A szakkollégium tagja lehet az [...] Egyetemmel hallgatói jogviszonyban álló, nappali/levelező alapképzésben, mesterképzésben, felsőfokú szakképzésben vagy a doktori képzésben résztvevő hallgató.
6. sz.	A szakkollégiumba való bejutásnak feltétele a cigány vagy nem cigány származásról szóló nyilatkozat aláírása. A felvételi eljárás során előny a vallás tanári/elkészítési ajánlás.

6. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 6. 2. A felvételi eljárás

1. sz.	A szakkollégium felvételi bizottsággal rendelkezik, melynek tagja a szakkollégium-igazgató és a [...] referensei. A bizottság akkor határozatképes, ha ülésein minden tag jelen van. Nyilvánosan meghirdetett ülésein bármely szakkollégista hallgató tanácskozási joggal részt vehet, az ülésekről jegyzőkönyvet kell vezetni. A szakkollégium tagfelvételi eljárása kétszintű: adattap és tájékoztatói kérdőív kitöltése, felvételi bizottság előtti elbeszélgetés. A felvételi bizottság egyéni elbírálás alapján dönt a szakkollégiumi felvételtől. A jelentkezés és a felvételi határidejét a felvételi bizottság tüzi ki, az őszi szemeszter második felére.
2. sz.	A felvételi bizottság tagjai: a szakkollégium elnöksége, a szakkollégiumi mentortanárr(ok), a főiskolai hallgatói önkormányzat képviselője és a bizottság által meghívott személyek. A felvételi eljárás során a felvételi bizottság akkor határozatképes, ha tagjainak legalább kétharmada jelen van. A szakkollégiumba való felvétel meghirdetése évente 2 alkalommal (szeptemberben és februárban) történik. A hallgatók jelentkezéskor önéletrajzot, nyilatkozatot a cigány/roma identitásról, terveket arról a szakterületről, amelyben tudományos munkát kívánnak végezni, tanári ajánlást és az utolsó lezárt félévről készült indexmáslatot kötelesek leadni. Az írásbeli jelentkezésnek és a helyszínen kitöltött motivációs tesztnek az értékelése a szóbeli felvételi eljárásig történik meg. Személyes elbeszélgetésre is sor kerül a felvételi bizottság tagjaival. Felvett hallgatónak minősül, akit a felvételi bizottság jelenlévő tagjai legalább kétharmados többséggel megszavaztak. Abban az esetben, ha az érvényes szavazás után a felvett hallgatók száma több, mint a rendelkezésre álló helyek száma, a szavazatok száma dönt. Szavazategyenlőség esetén a jelentkezők szakmai-tudományos terveinek újbóli megvitatása után a felvételi bizottság újra szavaz.
3. sz.	A felvételt a felvételi bizottság irányítja, amelynek összetétele: intézményvezető, az igazgatótanács elnöke, tanulmányi felelős, egy oktató, hallgatói önkormányzat vezetője vagy egy tagja. A felvételi eljárás három részből tevődik össze: pályázati anyag benyújtása (tartalmazza a jelentkező önéletrajzát, tanulmányi előmenetelét, motivációs levelét), írásbeli teszt kitöltése, szóbeli meghallgatás a felvételi bizottság előtt. Túljelentkezés esetén a szakkollégium tagságába legalább a kapacitás 10%-át új, junior szakkollégistákkal kell feltölteni.
4. sz.	A felvételi bizottságot a szakkollégiumi tanács alkotja. A felvételi eljárás részei: jelentkezési lap kitöltése, szóbeli meghallgatás.
5. sz.	A szakkollégium tagjainak körébe felvehető bármely az [...] Egyetem karain tanuló hallgató.
6. sz.	A felvételt a felvételi bizottság irányítja, amelynek összetétele: igazgató, lelkész, az igazgatótanács bármely tagja, a közgyűlés által delegált két személy, akik nem felvételiznek a szakkollégiumba. A felvételi vizsga bentlakásos, három napig tart, és több szakaszból áll: a) kompetenciateszt, az összetett kompetenciateszt során a jelöltek érzelmi intelligencia-tesztet (EQ), kognitív intelligencia-tesztet (IQ), valamint személyiségtesztet töltenek ki; b) meghallgatás, a jelöltet személyesen meghallgatja a felvételi bizottság, amely a tanulmányi eredmény, a tanulmányi tervek, a motivációs levél és az önéletrajz alapján pontozással értékeli a jelöltet. Túljelentkezés esetén a szakkollégiumot legalább a kapacitás 10%-áig új, junior szakkollégistákkal kell feltölteni.

7. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 7. Célok

1. sz.	A szakkollégium alapvető célja egy olyan tehetséggondozó program megvalósítása, amely: a) a kar roma/cigány származású hallgatói, illetve a roma/cigány kultúra iránt érdeklődő, a romológia iránt elkötelezett hallgatóink számára nyújt kiemelt fejlődési lehetőséget; b) otthont teremt az észak-alföldi, a kelet-magyarországi régiók roma/cigány értelmiségi képzés-centrumának; c) a programba beválogatott, abban résztvevő diákjaink részére biztosítja mindazon személyi, tárgyi és infrastrukturális feltételeket, melyek a fentebb megfogalmazott célok megvalósulását elősegítik; d) intenzív kapcsolatot hoz létre a karon működő képzések (óvodapedagógus, csecsemőgondozó, szociálpedagógus, andragógus, ifjúságsegítő, emberi erőforrás tanácsadó, illetve újonnan elindítandó szakjaink) terepen végzett gyakorlati tevékenységei és a fenti képzések tartalmai között abban a tekintetben, hogy a tehetséggondozó kollégiumban tanuló diákjaink minél intenzívebben bekapcsolódhassanak szakmai munkájuk révén a hazai roma/cigány közösségek társadalmi integrációs folyamatába. A szakkollégium célja továbbá, hogy saját szakmai program kidolgozásával magas szintű, minőségi szakmai képzést nyújtson, segítve a kiemelkedő képességű hallgatók tehetséggondozását, közéleti szerepvállalását, az értelmiségi feladatokra való felkészülés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtését, a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség nevelését, különösen a roma identitás megértését, megerősítését, a holisztikus és kritikus látásmód fejlesztését. Mindezek mellett: a) társadalmilag érzékeny és jól informált értelmiségiek képzése, a szakkollégisták önkifejtésének, önkitaljesedésének elősegítése; b) egy olyan demokratikus közösség működtetése, mely elősegíti a tagok későbbi társadalmi, közéleti aktivitását, szerepvállalását; c) a tehetségválasztás és tehetséggondozás folyamatának kari koordinálása.
2. sz.	A szakkollégium célja olyan értelmiségi cigány/roma fiatalok nevelése, akik felelősséget éreznek és hatékonyan tesznek a cigánység felemelkedéséért és a cigány-magyar együttélésért. Ennek érdekében a szakkollégium hallgatóit saját szakterületükön kimagasló teljesítményhez segíti, tehetséggondozó és szükség esetén hátránykompenzáló tevékenységet végez. Olyan szellemi és közösségi műhely létrehozása a cél, ahol a szaktudás, az identitás és az önismeret fejlesztésén túl a társadalmi felelősségvállalás aktív módon megvalósul. A szakkollégium célja, hogy feltételeket biztosítson, és kereteket nyújtson tagjainak: igényes szakmai és tudományos munkára, identitás- és személyiségfejlesztésre, széleskörű szakmai és közismeretek megszerzésére, szakmai mentor igénybevételére, egyéni tanulmányi terv szerinti fejlődésre, reális és kritikus társadalomszemlélet kialakítására, aktív és felelős közéleti tevékenységre, személyes és szakmai kompetenciáik fejlesztésére.
3. sz.	A szakkollégium célja, hogy saját szakmai program kidolgozásával magas szintű, minőségi szakmai képzést nyújtson, segítve a kiemelkedő képességű roma hallgatók tehetséggondozását, közéleti szerepvállalását, az értelmiségi feladatokra történő felkészülés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtését, a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség nevelését. A szakkollégium alapvető célkitűzése, hogy hozzájáruljon a közéleti feladatvállalás iránt elkötelezett, aktív társadalmi párbeszédet folytató cigány értelmiségiek formálódásához, akik a szakmai kiválóságot ötvözik a társadalmi és szociális kérdések iránti érzékenységgel. Az egyházi nevelés szellemiségétől vezetett intézmény törekszik arra, hogy hallgatói emberségük minden dimenziójában fejlődjenek, az értelmiségi, a morális és a közösségi életvitel, valamint a lelkeség elmélyítése révén.

4. sz.	A szakkollégium célja, hogy saját szakmai program kidolgozásával magas szintű, minőségi szakmai képzést nyújtson, segítve a kiemelkedő képességű hallgatók tehetséggondozását, közéleti szerepvállalását, az értelmiségi feladatokra történő felkészülés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtését, a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség nevelését. A szakkollégium célja a roma identitás megértése, megerősítése, holisztikus és kritikus látásmód fejlesztése. Mindezek mellett célja a társadalmilag érzékeny és jól informált értelmiségek képzése, a szakkollégisták önkifejtésének, önkitaljesedésének elősegítése valamint egy olyan demokratikus közösség működtetése, mely elősegíti a tagok későbbi társadalmi, közéleti aktivitását, szerepvállalását.
5. sz.	Mind graduális, mind posztgraduális képzésben résztvevő tagjainak szakkollégiumi tevékenysége a felsőfokú tanulmányok segítésére, kiegészítésére irányul. A szakkollégium célja: lehetőséget és teret biztosítani olyan hallgatóknak, akik érdeklődnek a cigány/roma kérdéskör iránt és mélyebb tudományos, szakmai munkát kívánnak folytatni. Célja, hogy saját szakmai program kidolgozásával magas szintű, minőségi szakmai képzést nyújtson, segítve a kiemelkedő képességű elsősorban hátrányos helyzetű roma/cigány hallgatók tehetséggondozását, közéleti szerepvállalását, az értelmiségi feladatokra történő felkészülés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtését, a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség nevelését.
6. sz.	A szakkollégium célja, hogy saját szakmai program kidolgozásával magas szintű, minőségi szakmai képzést nyújtson, segítve a kiemelkedő képességű roma hallgatók tehetséggondozását, közéleti szerepvállalását, az értelmiségi feladatokra történő felkészülés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtését, a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség nevelését. A szakkollégium alapvető célkitűzése, hogy hozzájáruljon a közéleti feladatvállalás iránt elkötelezett, aktív társadalmi párbeszédet folytató cigány értelmiségek formálódásához, akik a szakmai kiválóságot ötvözik a társadalmi és szociális kérdések iránti érzékenységgel. Az egyházi nevelés szellemiségétől vezetett intézmény törekszik arra, hogy hallgatói emberségük minden dimenziójában fejlődjenek, az értelmiségi, a morális és a közösségi életvitel, valamint a lelkeség elmélyítése révén.

8. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 8. Szervek, tisztségek és hatáskörök

1. sz.	<p>A szakkollégium szervei, vezető tisztségei: szakkollégium-igazgató, közgyűlés. A szakkollégium felelős vezetője a szakkollégium-igazgató, aki a szervezet működését irányítja. A szakkollégium-igazgatót a [...] referenseinek javaslatára a dékán bízta meg 4 éves időtartamra, amely többször meghosszabbítható.</p> <p>A szakkollégium-igazgató: a) biztosítja, hogy a szakkollégium az [...] Egyetem oktatási-nevelési céljaival, szabályzataival összhangban működjön; b) képviseli a szakkollégiumot a karon belül, valamint a külső szervek előtt; c) szabályszerűen felhasználja a szakkollégium hatáskörébe utalt pénz- és tárgyi eszközöket; d) nyilvánítja a szakkollégiumi tagság szmsz-ből következő megszűnését; e) ellátja a szakkollégium szmsz-ből eredő egyéb feladatait; f) véleményezési joggal bír a szakkollégistákat érintő kérdésekben az [...] Egyetem dékánja felé; g) levezető elnökként a közgyűléseken elnököl; h) kidolgozza a tanulmányi koncepciót; irányítja a szakkollégiumi oktató-nevelő munkát; i) koordinálja az egyéni tehetséggondozó programokat, j) tervezi, megszervezi a szakkollégium kurzusait, szimpóziumait és egyéb rendezvényeit, ennek során együttműködik a kari tanulmányi bizottsággal; k) ellenőrzi a kurzusvezetők, mentorok munkáját; l) ellenőrzi és értékeli a szakkollégisták tanulmányi tevékenységét, abban segítséget nyújt; m) részt vesz a szakkollégium felvételi eljárásában; n) elősegíti a szakkollégisták és az oktatók kapcsolattartását; o) együttműködik a kari TDK és [...] szervezetekkel; p) minden évben egyszer beszámol a szakkollégium munkájáról a dékánnak.</p> <p>A közgyűlés a szakkollégiumi szakmai és kulturális öntevékenység és önkormányzatiság fő leletéményese, a szakkollégium legfőbb döntéshozó szerve. A közgyűlés szavazati joggal rendelkező tagjai: a szakkollégium-igazgató, a szakkollégisták és a mentorok. A közgyűlés ülésein véleményezési joggal vehetnek részt: az [...] Egyetem dékánja és a [...] referensei. A közgyűlés elnöke a szakkollégium-igazgató, akadályoztatása esetén az általa kijelölt szavazati joggal rendelkező közgyűlési tag. A közgyűlés dönt minden, a szakkollégium életét befolyásoló kérdésről, különösen: a) a szakkollégium szmsz-ének és egyéb szabályzatainak a megállapításáról és módosításáról; b) a szakkollégisták visszahívásáról; c) a szakkollégium költségvetési gazdálkodásáról, beruházási, fejlesztési és felújítási kérdésekről.</p> <p>A közgyűlés határozatképes, amennyiben a szavazásra jogosultak fele jelen van. A létszám megállapításánál nem vehető figyelembe az, aki tartósan (legalább 30 nap) távol van. Kizárólag ugyanazzal a napirendi pontokkal, ismételten összehívott közgyűlés a szavazásra jogosultak harmadának jelenlétében határozatképes. Az szmsz elfogadásához, illetve módosításához a közgyűlés jelenlévő tagjainak legalább kétharmadának, minden más döntéshez a közgyűlés jelenlévő tagjai több, mint felének szavazata szükséges. A közgyűlésen a döntéshozatal nyílt szavazással történik, személyi kérdésekben a szavazás titkos. Szavazategyenlőség esetén a szakkollégium-igazgató szavazata dönt.</p>
2. sz.	<p>A szakkollégium szervei, vezető tisztségei: közgyűlés, elnökség, mentortanárok. A szakkollégium önkormányzatának legmagasabb döntéshozó szerve a közgyűlés. A szakkollégium valamennyi hallgatója a közgyűlés egyenjogú tagja. A közgyűlés a szavazásra jogosultak 50%+1 fő jelenléte esetén határozatképes. A határozathozatal a jelenlevők 50%+1 fő szótöbbségével történik. A személyi kérdésekben a határozathozatal titkos szavazással történik, amely a szavazásra jogosultak kétharmados jelenléte esetén érvényes. A közgyűlést félévente két alkalommal az elnökségnek kötelessége összehívni, de szükség szerint összehívható az elnökség és bármely tag javaslatára.</p> <p>A közgyűlés hatásköre: a) a közgyűlés dönt minden jelentős, a szakkollégium életét befolyásoló kérdésről; b) évenként – illetve szükség szerint évközben is</p>

– megválasztja az elnököt, megerősíti a szakkollégiumi elnökség tisztségviselőit, illetve gyakorolja velük szemben a visszahívás jogát; továbbá jogában áll a tisztségviselők év közbeni leváltása, relatív többséggel megszavazott konstruktív bizalmatlansági indítvánnyal; c) beszámoltatja a szakkollégiumi elnökséget és a tisztségviselőket a közgyűlések között végzett munkájukról; d) felülvizsgálja a szakkollégium alapszabályzatát, ha ezt a tagok legalább egyharmada kéri.

A tisztségviselők választása. Az elnök választása: a közgyűlés bármely tagja lehet elnökjelölt. A jelöltekről a közgyűlés jelölő szavazást tart. A szavazáson legtöbb szavazatot kapott jelöltet a közgyűlés megerősítő szavazáson kétharmados többséggel emeli pozícióba. Ha a megerősítő szavazáson a jelölt nem éri el a kétharmados többséget, akkor a jelölő szavazáson a két legtöbb szavazatot kapott jelölt közül a relatív többséget elérő jelölt kerül a pozícióba. A további tisztségekre az elnök jelöl tagokat a közgyűlésből. A jelölteket a közgyűlés relatív többséggel megerősíti vagy elutasítja. Elutasítás esetén, az elnök új jelöltet állít a tisztségre, és a folyamat megismétlődik.

Az elnökség a szakkollégium és a szakkollégisták legfőbb érdekképviseleti testülete. Tagjai: elnök, tisztségviselők, mentortanárn(ok). Az elnökség tagjait az elnök jelöli, és a közgyűlés erősíti meg pozíciójukat. Megbízatása egy évre szól, de az egyes tagok többször is (az elnök jelölésével, a közgyűlés által) választhatók. Az elnökség ülései nyilvánosak, azon bármely szakkollégiumi tag tanácskozási joggal részt vehet. Indokolt esetben, minősített többséggel az elnökség az ülésről a nyilvánosságot teljesen vagy részben kizárhatja. A zárt ülésen kizárólag az elnökség tagjai, illetve a tanácskozási joggal rendelkező meghívottak vehetnek részt.

Az elnökség a tagok kétharmados jelenléte esetén határozatképes. Az elnökség hatásköre: a) gondoskodik az alapszabályban foglaltak maradéktalanul érvényesítéséről; b) koordinálja és ellenőrzi a szakkollégiumban folyó szakmai, tudományos és közösségi munkát, illetve a pénzfelhasználást; c) megszabja és ellenőrzi a szakkollégium hatáskörébe utalt pénz- és tárgyi eszközök felhasználását; d) jutalmazási és fegyelmi ügyekben dönt; e) joga van összehívni a közgyűlést; f) a közgyűlés által meghozott döntés felülvizsgálása, és annak újbóli vitára kötelezése legfeljebb egy alkalommal.

Az elnökségen belüli tisztségek és a tisztségviselők feladata. A *szakkollégiumi elnök* a szervezet hivatalos képviselője, kijelöli az elnökség tisztségviselőit a közgyűlésen, gyakorolja az elnökségi tisztségviselők felett a visszahívás jogát, a szakkollégiumi tagok egyéni szakmai tervének teljesítését ellenőrzi, jutalmazási joggal rendelkezik, felelős a szakkollégium tárgyi és vagyoni helyzetéért, félévente írásos beszámolót készít a végzett munkáról. A *gazdasági felelős és titkár* feladata a szakkollégium hivatalos iratainak kezelése, a főiskola pénztárában pénzfelvételei jogosult, a kurzus- és programfelelősök pénzügyi elszámoltatását végzi, félévente gazdasági beszámolót készít. A *kutatói megbízott és pályázati felelős* ellenőrzi a szakkollégiumi tagok egyéni kutatási terveit, segíti a TDK-s hallgatók munkáját, a megfelelő fórumokon tájékoztodik a szakkollégium és társszervezetei számára lehívható pályázatokról, félévente írásos beszámolót készít a végzett munkáról. A *kulturális és művészeti megbízott* a szakkollégium által szervezett kulturális rendezvények, tudományos és művészeti előadások szervezésének és lebonyolításának koordinálását végzi, kapcsolatot tart a kulturális programfelelősökkel, félévente írásos beszámolót készít a végzett munkáról. Az *intézményi felelős és kapcsolattartó* feladata a kapcsolattartással a Nemzetközi Kapcsolatok Központjával, a Főiskolai Hallgatói Önkormányzattal, illetve a [...] egyéb szerveivel. Emellett a főiskolán kívüli intézményekkel való kapcsolattartás, illetve az együttműködések lebonyolítása, a szakkollégium által szervezett programok meghirdetése a megfelelő fórumokon, a szakkollégium által szervezett kurzusok szervezésének és lebonyolításának koordinálása, a kurzusok szervezőivel való állandó kapcsolattartás, valamint a folyamatban lévő kurzusok állandó ellenőrzése. Félévente írásos beszámolót készít a végzett munkáról.

A szakkollégium általános mentortanára(i). A szakkollégiumi mentortanárn(oka) t a Kisebbségtudományi Tanszék vezetője ajánlására a rektor bízta meg. A

	<p>mentortanárn(ok) szakmai segítséget nyújt(anak) a szakkollégium tagjai számára a szervezet működtetését illetően. Szavazati joggal rendelkező tagja(i) a felvételi bizottságnak. Szavazati joggal rendelkező bizottsági tag(ok) a szakkollégium elnökségében a szakkollégisták számára kiírt belső pályázatok elbírálása során. A szakkollégium féléves programterveit, költségvetéseit és beszámolóit ellenőrzi(k). Rendszeresen részt vesz(nek) az elnökség gyűlésein és a közgyűléseken.</p> <p>Egyéni mentorok. Minden szakkollégista munkáját egyéni szakmai mentor segíti. A mentor olyan oktató, aki a hallgató tanulmányi szakterületén tevékenykedik, a hallgató szakmai munkáját, fejlődését, céljainak megvalósulását, magabiztos szakterületi jártasság kialakítását segíti, hozzásegíti a hallgatót egyéni kutatási területének megtalálásához, szakmai fórumokon történő megjelenéshez. A szakkollégiumi mentorokat a hallgatóval egyeztetve a Kisebbségtudományi Tanszék vezetője javaslatára a rektor bizza meg. A mentor segít elkészíteni a hallgató egyéni tanulmányi tervét és segít megvalósulásának értékelésében. Folyamatos kapcsolatot tart és szakmai-emberi segítséget nyújt mentoráltjának.</p>
<p>3. sz.</p>	<p>A szakkollégium szervei, vezető tisztségei: igazgatótanács, vezetőség, közgyűlés.</p> <p>Igazgatótanács, amely gyakorolja a fenntartó által ráruházott jogokat az intézmény felett. Feladata a szakkollégium éves költségvetésének és zárszámadásának, és állománytáblájának véleményezése, és a fenntartó elé terjesztése. Az igazgatótanács véleményezi a szakkollégium szakmai programját és valamennyi szabályzatát, melyről a döntéshozót tájékoztatja. Ellátja az igazgatói pályázattal kapcsolatban a törvény és a fenntartó által ráruházott feladatokat. A szervezeti és működési szabályzat szövegével kapcsolatban egyetértési joga van. Az igazgatótanács tagjai (7 fő): a szakkollégium igazgatója, gazdasági vezetője, a területileg illetékes egyházközség, egyházmegye, és fenntartó küldöttei, választott tag a hallgatói önkormányzat képviselője. Az igazgatótanács döntéseit egyszerű többséggel hozza a jelenlévők nyílt szavazatai alapján, kivéve, ha erről legalább a testület egyharmada másképp rendelkezik. Szavazategyenlőség esetén az igazgatótanács elnökének szavazata dönt. Személyi kérdésekben titkos szavazást kell alkalmazni. Évenként legalább egyszer ülésezik. Az Igazgatótanács további feladatáról rendelkezik az Egyház Intézményeiről szóló 2012. VI. törvény III. fejezete. Közgyűlés. Feladata, hogy a szakkollégium életének, munkájának továbbfejlesztésére javaslatokat fogalmazzon meg, és a szakkollégisták közül egy évre megválasszon két Hallgatói Önkormányzat elnökségi tagot, a szakkollégiumi hallgatók képviseletére. A közgyűlés tagja minden tisztségviselő, minden szakkollégista, tanácskozási és szavazati joggal. A közgyűlés határozatképes, ha a szakkollégium tagjainak több, mint 50%-a jelen van. Határozatképtelenség esetén új közgyűlést két munkanapon belül kell újra összehívni, az eredeti napirenden szerepeltekkel egyezően, amely a jelenlévő számától függetlenül határozatképes. Személyi kérdésekben titkos szavazást kell tartani. Közgyűlést tanévenként legalább kétszer össze kell hívni. Rendkívüli közgyűlést kell összehívni, ha a szakkollégisták tagjainak legalább negyede írásban kéri, vagy ha az intézményvezető kezdeményezi. A közgyűlés egyéb feladata: megtárgyalja, és minősített többséggel elfogadja az szmsz szövegének módosításait, amely az igazgatótanács egyetértésével és az Országos Presbitérium jóváhagyásával lép életbe. A szakkollégium irányítása, tisztségviselői és munkatársai.</p> <p><i>Intézményvezető:</i> a szakkollégium vezetője és képviselője. Az intézményvezetőt az Országos Presbitérium nevezi ki és menti fel. Munkáját a 2012. évi VI. tv. 4. fejezet 16-20. § - ának értelmében végzi. <i>Tanulmányi felelős:</i> az intézményvezető munkatársa, szakmai előkészítő és szervezési munkát végez. Feladatait részletesen a munkaköri leírás tartalmazza. <i>Gazdasági vezető:</i> Közvetlenül irányítja és ellenőrzi az intézmény pénzügyi, gazdasági munkáját. Elkészíti az éves költségvetést és zárszámadást az intézményvezetővel egyetértésben. Közreműködik pályázatok kidolgozásában, figyelemmel kíséri azok megvalósulását, és a pénzügyi teljesítéseket. Az intézményvezetővel közösen elkészíti az új belépők munkaszerződését.</p>

	<p>a távozők munkaviszonyának megszüntetésével kapcsolatos iratokat. Előkészíti a fenntartói, a NAV és egyéb pénzügyi ellenőrzések anyagát. Részletes feladatait a munkaköri leírás tartalmazza. <i>Szakkollégiumi titkár:</i> az intézményvezető munkatársa, adminisztratív és szervezési munkát végez. Feladatait részletesen a munkaköri leírás tartalmazza. <i>Oktatók:</i> Az oktatók részt vesznek a szakkollégium műhelymunkáiban és a szakkollégium oktatási programjában. Feladatukat megbízásos jogviszonyban látják el. Az oktatók egyetemi diplomával és/vagy tudományos fokozattal (is) rendelkező személyek.</p>
4. sz.	<p>A szakkollégium szervei, vezető tisztségei: közgyűlés, szakkollégiumi tanács, vezető tanár.</p> <p>A szakkollégium legfőbb döntéshozó szerve a közgyűlés, melyet a szakkollégium tagjainak összessége alkot. A közgyűlés ülései nyilvánosak, a döntéseit határozatként hozza meg. A közgyűlésen a szakkollégium minden tagja részt vehet, a szakkollégium minden tagjának szavazati joga van. A közgyűlést félévente legalább kétszer össze kell hívni. A közgyűlést a szakkollégiumi tanács hívja össze. A közgyűlés helyéről, időpontjáról és napirendi pontjairól legalább nyolc munkanappal előbb a tagokat e-mailben vagy postán értesíteni kell. Közgyűlést össze kell hívni, ha a vezető tanár így dönt, ha legalább két szakkollégiumi tanács tag így dönt, ha a szakkollégium tagjainak legalább 25%-a ezt írásban kéri, és kérésüket indoklással a szakkollégiumi tanács valamely tagjának benyújtják. A közgyűlés határozatképes, ha azon tagok több, mint fele részt vesz. Ha a közgyűlés nem határozatképes a meghirdetett időpontban, akkor a közgyűlési meghívóban szereplő, legalább fél órával későbbi időpontban rendkívüli ülés tartható, amelyen csak az eredeti napirend pontjai kerülhetnek megtárgyalásra, és a megjelent tagok létszámától függetlenül határozatképes. A közgyűlésen a tagok határozataikat nyílt vagy – a közgyűlés döntése alapján - titkos szavazással hozzák meg. Az üléseket a vezető tanár (akadályoztatása esetén az általa felkért szakkollégiumi tanács tag) vezeti le. A közgyűlés határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza, és üléseiről jegyzőkönyvet és jelenléti ívet kell vezetni. A közgyűlés ülései nyilvánosak, tanácskozási joggal meghívásra kerül az [...] Egyetem rektorának és az [...] Egyetem Hallgatói Önkormányzatának delegáltja, valamint meg lehet hívni mindazokat, akik a szakkollégium munkáját támogatják. A közgyűlés üléseiről a szakkollégiumi tanács jegyzője jegyzőkönyvet, a hozott döntésekről nyilvántartást vezet.</p> <p>A szakkollégium közgyűlés hatásköre: szakkollégiumi tanácsba tagok jelölése és választása, vezető tanár megválasztása, senior tag megválasztása, a szakkollégium 25%-a írásban kérheti a szakkollégiumi tanácsot a közgyűlés összehívására, a szakkollégium tagjainak 25%-a bizalmatlansági indítványban szólíthatja fel a szakkollégiumi tanácsot, vagy annak bármely tagját lemondásra, szakkollégiumi tanács féléves beszámolójának értékelése és elfogadása, az éves költségvetés elfogadása, szakkollégiumi tanácsnak az [...] Egyetem rektorának számára készített beszámolójának elfogadása, megvitatja és szavaz a szakkollégiumi tanács által eléterjesztett javaslatokról.</p> <p>A szakkollégiumi tanács. A szakkollégiumi tanács a szakkollégium ügyintéző, irányító és képviselő szervezete. Két közgyűlés között intézi és szervezi a szakkollégium tevékenységét. Véleményt nyilvánít mindazokban az ügyekben, amelyek a szakkollégiumot érintik, továbbá dönt a hatáskörébe tartozó, és minden olyan a szakkollégiumot érintő ügyekben, amely nem tartozik a szervezet más hatáskörébe. A szakkollégiumi tanács tagjai: a vezető tanár, négy, a szakkollégium közgyűlése által választott tag (két fő junior, két fő senior); közülük kerül ki a jegyzői feladatokat ellátó tag. A jegyző személyéről a szakkollégiumi tanács dönt a szakmai vezetővel együtt.</p> <p>A szakkollégiumi tanács tagjainak mandátuma egy évre szól, kivéve, ha szakkollégiumi tagságuk előbb megszűnik, vagy a tagságukról lemondanak. A szakkollégiumi tanács választása. A szakkollégiumi tanács tagjait a közgyűlés minden év októberében választja, kivéve, ha bármelyik tag mandátuma előbb megszűnik. Minden tag választható és szavazhat. A választások előkészítését és lebonyolítását</p>

a szakkollégiumi tanács által felkért két tag által alkotott választási bizottság végzi el, amely a következőkért felelős: a jelölés és választás tisztasága, szabályossága; a jelölőlista összeállítása; eljuttatja a jelölőlistát valamennyi tag számára, lehetővé teszi a bizottságra, hogy a választási bizottságnak jelezhesse, ha nem kívánja jelöltetni magát; a szavazócédulára a jelölést elfogadó tagok nevei kerülnek fel, a szavazás titkosan történik; lebonyolítja a szavazást a közgyűlés keretein belül. A legtöbb szavazatot szerzett négy tag válik a szakkollégiumi tanács tagjává. Szavazategyenlőség esetén az egyenlő szavazatokat kapott személyekre való szavazás megismétlésre kerül.

A szakkollégiumi tanács üléseit a tanács bármely tagja összehívhatja, ülései a tagság számára nyilvánosak, zárt ülést lehet elrendelni személyi kérdésekben (kinevezés, felmentés, fegyelmi felelősségre vonás). A szakkollégiumi tanács ülése határozatképes, ha legalább négy tagja jelen van, határozatképtelenség esetén új ülést kell összehívni. A szakkollégiumi tanács köteles tárgyalni bármely tag írásban benyújtott előterjesztését, határozatait, döntéseit köteles a közgyűlés számára hozzáférhetővé tenni. A szakkollégiumi tanács jegyzője a döntésekről nyilvántartást vezet, e dokumentumok nyilvánosak, azok tartalmáról a jegyzőtől a szakkollégium tagjai és a vezető tanár, valamint az oktatási rektorhelyettes tájékoztatást kérhet.

A szakkollégiumi tanács hatásköre és feladatai: évente legalább kétszer összehívja a közgyűlést, javaslatokat terjeszt a közgyűlés elé, két közgyűlés között a közgyűlés döntéseinek végrehajtása, intézi a szakkollégium folyó ügyeit, gondoskodik a közgyűlés határozatainak nyilvánosságra hozataláról, félévente beszámol munkájáról és gazdálkodásáról a szakkollégium közgyűlése előtt, évente beszámol az [..] Egyetem rektorának, a szakkollégiumi munka irányelveinek meghatározása, a szakkollégium éves tervének jóváhagyása, a szakkollégium gazdasági tevékenység koncepciójának megállapítása, a szakkollégiumi munkához kapcsolódó feladattípusok megállapítása, e feladatokat végző szakkollégisták személyére javaslattevés, a szakkollégiumi belső szabályzatok megalkotása, a vezető tanári pályázat értékelése és véleményezése, dönt a szakkollégiumba való jelentkezésekről, eljárás a szakkollégiumi fegyelmi ügyekben. A szakkollégiumi tanács tagjainak joga: szavazati joggal részt vesz a szakkollégiumi tanács ülésein, egyidejűleg betölthet más, a szakkollégium közgyűlése által meghatározott pozíciót is. A vezető tanár és a szakmai vezető. A vezető tanár az [..] Egyetem főállású oktatója lehet. A vezető tanárt a rektor nevezi ki. A szakkollégiumi tanács tagja, a közgyűlés választja. Mandátuma 1 évre szól, de a szakkollégium közgyűlése minősített, legalább két-harmados többségi szavazattal felmentheti. A vezető tanár választása: közgyűlés általi felkérés alapján, konszenzus híján a szakkollégiumi tanács előterjesztése alapján a közgyűlés dönt. A vezető tanár hatásköre: hivatalosan képviseli a szakkollégiumot és eljár annak ügyeiben (akadályoztatása esetén az általa felkért tag), a szakkollégiumi tanács egyetértésével irányítja a szakkollégiumban folyó képzési, tudományos és gazdálkodási tevékenységet, a szakkollégiumi tanács tagjaival és más arra felkért szakkollégistákkal együtt kidolgozza a szabályzat módosítások tervezetét, a szakkollégiumi tanács és a közgyűlés üléseinek levezetése, szavazategyenlőség esetén döntő szavazati joggal bír, részt vesz szakkollégium tevékenységét érintő kérdésekben a szakkollégiumi tanács és az [..] Egyetem oktatási rektorhelyettes egyetértésével kezdeményezheti a rektor, illetve a szenátus intézkedését. A szakmai vezető a roma társadalmi és kulturális élet meghatározó alakja, aki a roma közösség képviselőjeként segíti a szakkollégium szakmai munkáját.

A szakkollégium jegyzője. A szakkollégium jegyzője a közgyűlés által megválasztott szakkollégiumi tag, aki egyidejűleg nem tölthet be más pozíciót a szakkollégiumban, a 6. § 1. pontjában meghatározottakat kivéve. Mandátuma egy évre szól. A jegyző feladata: a közgyűlések és a szakkollégiumi tanács üléseinek jegyzőkönyvének vezetése, a meghozott döntések nyilvántartása, a határozatok nyilvánosságra hozatalában a szakkollégiumi tanács munkájának segítése, a szakkollégium munkájának törvényességét, a szervezeti és működési szabályzat betartását felügyeli.

5. sz.	<p>A szakkollégium szervei, vezető tisztségei: közgyűlés, szakkollégiumi tanács.</p> <p>A szakkollégium az önkormányzatiság elvére és a szakkollégisták öntevékenysé- gére épül, a szakkollégium tagsága dönt különösen a kollégiumi tagsági jogviszony keletkezéséről vagy megszűnéséről, az önálló szakkollégium szervezeti és működ- dési szabályzatának elfogadásáról, a szakkollégium szakmai programjáról és az ahhoz kötődő szakmai teljesítményekre vonatkozó követelményekről.</p> <p>A szakkollégium legfőbb döntéshozó szerve a közgyűlés. A szakkollégium élén a közgyűlés által választott hallgatói elnök áll. A szakkollégium működését felügye- li és segíti a szakkollégium vezető tanára. A szakkollégium közgyűlése mellett a váratlanul felmerülő döntési helyzetekben a szakkollégium tanácsa hoz döntést. A szakkollégium tanácsnak tagja a hallgatói elnök, a vezető tanár és a közgyűlés által választott három szakkollégiumi hallgató. A szakkollégium közgyűlése. A szak- kollégium közgyűlésének tagja minden szavazati jogú tag. A szakkollégium legfőbb döntéshozó szerve a közgyűlés. A közgyűlést a szakkollégiumi tanács hívja össze évente legalább kétszer. A közgyűlést össze kell hívni, ha, a szakkollégium hallga- tói vezetője így dönt, a szakkollégiumi tanár így dönt, legalább két szakkollégiumi tanácstag így dönt, ha a szakkollégium tagjainak legalább 25 %-a ezt írásban kéri, és kérésüket indoklással a szakkollégiumi tanács valamely tagjának benyújtotta. Az ülés helyét, időpontját és napirendi pontjait a szakkollégiumi tanács határozza meg, melyről az ülés előtt három nappal írásban (e-mailben) értesíti a tagokat. A közgyűlés határozatképes, ha azon a tagok legalább 50%-a +1 fő részt vesz. Ha a közgyűlés nem határozatképes a meghirdetett időpontban, akkor a szakkollé- giumi tanács fél órával később rendkívüli ülést hívhat össze, melyen csak az eredeti napirend pontjai kerülhetnek megtárgyalásra, és a megjelent tagok létszámától függetlenül határozatképes. A közgyűlésen a tagok határozataikat nyílt vagy titkos szavazással hozzák meg. Az érvényes döntéshez egyszerű szavazattöbbség, személyi ügyekben titkos szavazás útján kétharmados többség szükséges. Az üléseket a szakkollégiumi hallgatói elnök (akadályoztatása esetén az általa felkért szakkollégiumi tanács tag) vezeti le). A közgyűlés ülései nyilvánosak, tanácskozási joggal meg lehet hívni mindazokat, akik a szakkollégium munkáját támogatják, és a tagjelölteket. A közgyűlés üléseiről a szakkollégiumi tanács titkára jegyzőkönyvet, a hozott döntésekről nyilvántartást vezet. A szakkollégium közgyűlésének hatás- köre: szakkollégiumi tanácsba tagok jelölése és választása, szakkollégiumi tanár megválasztása, a szakkollégisták 25%-a írásban kérheti a szakkollégiumi tanácsot a közgyűlés összehívására, a szakkollégisták tagjainak 25%-a bizalmatlansági indítványban szólíthatja fel a szakkollégiumi tanácsot, vagy annak bármely tagját lemondásra, szakkollégiumi tanács féléves beszámolójának meghallgatása, érté- kelése, ennek el ill. el nem fogadása, megvitatja és szavaz a szakkollégiumi tanács által a közgyűlés elé beterjesztett javaslatokról.</p> <p>A szakkollégiumi tanács. A szakkollégiumi tanács a szakkollégium ügyintéző, irányító és képviselő szerve. Két közgyűlés között intézi és szervezi a szakkollé- gium tevékenységét. Véleményt nyilvánít mindazokban az ügyekben, amelyek a szakkollégiumot érintik, továbbá dönt a hatáskörébe tartozó, és minden olyan a szakkollégiumot érintő ügyben, amely nem tartozik a szervezet más hatáskörébe. A szakkollégiumi tanácsnak 5 tagja van. Összetétele: tisztségénél fogva a szakkollé- gium hallgatói elnöke-vezetője, a szakkollégium tanára és 3 választott tag a szerve- zeti illetve tükári feladatok ellátására. Mandátumuk egy évre szól. A szakkollégiumi tanács választása minden év novemberében esedékes. A szakkollégiumi tanács tagjait a közgyűlés választja meg a következő módon: minden szavazati joggal bíró tag választható és választhat, a választások előkészítését és lebonyolítását a szak- kollégiumi tanács által felkért két tag alkotta választási bizottság végzi el, amely felelős a jelölés és választás tisztaságáért, szabályosságáért, a jelölőlista összeál- lításáért. A jelölőlistát valamennyi tag megkapja, egyben lehetőséget kap arra, hogy a választási bizottságnak jelezze azt, ha nem kívánja jelöltetni magát. A szavazócé- dulára a jelölést elfogadó tagok nevei kerülnek fel, a szavazás titkosan történik, a szavazás lebonyolítására a közgyűlés keretén belül kerül sor, a legtöbb szavazatot</p>
--------	---

szerzett három tag válik a szakkollégiumi tanács tagjává, szavazategyenlőség esetén az egyenlő szavazatokat kapott személyekre való szavazás megismétlésre kerül. A szakkollégiumi tanács üléseit a szakkollégiumi tanács bármely tagja összehívhatja, a tagság számára nyilvánosak, zárt ülést lehet elrendelni személyi kérdésekben (kinevezés, felmentés, fegyelmi felelősségre vonás). A szakkollégiumi tanács ülése határozatképes, ha legalább 3 tagja jelen van, határozatképtelenség esetén új ülést kell összehívni, a szakkollégiumi tanács köteles tárgyalni bármely tag irásban benyújtott előterjesztését, határozatait, döntéseit köteles a közgyűlés számára hozzáférhetővé tenni, szükség szerint bármikor ülésezik, a szakkollégiumi tanács jegyzője a döntésekről nyilvántartást vezet, e dokumentumok nyilvánosak, azok tartalmáról a titkártól a szakkollégium bármely tagja és a szakkollégiumi tanár tájékoztatást kérhet. A szakkollégiumi tanács hatásköre és feladatai: évente legalább kétszer összehívja a szakkollégium közgyűlést (három nappal az ülés előtt írásban értesíti a tagokat a napirend közlésével együtt), javaslatokat terjeszt a közgyűlés elé, két közgyűlése között a közgyűlés döntéseinek végrehajtása, intézi a szakkollégium folyó ügyeit, gondoskodik a közgyűlés határozatainak nyilvánosságára hozataláról, félévente beszámol munkájáról és gazdálkodásáról a szakkollégium közgyűlése előtt, a szakkollégiumi munka irányelveinek meghatározása, a szakkollégium éves tervének összeállítása, a szakkollégiumi gazdasági tevékenység koncepciójának kialakítása, a szakkollégiumi munkához kapcsolódó feladattípusok megállapítása, e feladatokat végző szakkollégisták személyére javaslatétel, a szakkollégiumi belső szabályzatok megalkotása, a szakkollégiumi tanári pályázat értékelése és véleményezése, eljárás a szakkollégiumi fegyelmi ügyekben.

A szakkollégiumi tanács tagjainak joga: szavazati joggal részt vesz a szakkollégiumi tanács ülésein, egyidejűleg betölthet más, a szakkollégium közgyűlése által meghatározott pozíciót is.

A szakkollégium egyéb szervei. A szakkollégium hallgatói elnöke-vezetője. A szakkollégium hallgatói elnöke tagja a szakkollégiumi tanácsnak. A közgyűlés által megválasztott személy. Mandátuma 1 évre szól, illetve mindaddig érvényes, míg a közgyűlés meg nem vonja tőle a bizalmat.

A szakkollégium tanára tagja a szakkollégiumi tanácsnak. A közgyűlés által megválasztott személy. Mandátuma 1 évre szól, illetve mindaddig érvényes, míg a közgyűlés meg nem vonja tőle a bizalmat. A szakkollégiumi tanár választása: közgyűlés általi felkérés, vagy a szakkollégiumi tanács által kiírt pályázat útján, a pályázatok elbírálásáról a közgyűlés dönt. A szakkollégiumi tanár hatásköre: hivatalosan képviseli a szakkollégiumot és eljár annak ügyeiben (akadályoztatása esetén az általa felkért tag), a szakkollégiumi tanács egyetértésével irányítja a szakkollégiumban folyó képzési, tudományos és gazdálkodási tevékenységet, a szakkollégiumi tanács tagjaival és más arra felkért szakkollégistákkal együtt kidolgozza a szabályzat módosítások tervezetét, a szakkollégiumi tanács és a közgyűlés üléseinek levezetése, szavazategyenlőség esetén döntő szavazati joggal bír, a szakkollégium tevékenységét érintő kérdésekben a szakkollégiumi tanács egyetértésével kezdeményezheti a rektor/dékan, illetve a szenátus/kari tanács intézkedését.

A szakkollégium tutor tagjai. A szakkollégium tutor tagjai a [...] Neveléstudományi Doktori Iskola nappali tagozatos hallgatói lehetnek. A [...] Neveléstudományi Doktori Iskola javaslatot tehet a tutor tagok személyére.

A szakkollégium titkára a közgyűlés által megválasztott szakkollégiumi tag, aki egyidejűleg nem tölthet be semmilyen más pozíciót a szakkollégiumban. Mandátuma egy évre szól. Feladata: a közgyűlések és a szakkollégiumi tanács üléseinek jegyzőkönyvének vezetése, a meghozott döntések nyilvántartása, a határozatok nyilvánosságra hozatalában a szakkollégiumi tanács munkájának segítése, a szakkollégium munkájának törvényességét, a szervezeti és működési szabályzat betartását felügyeli.

6. sz.	<p>A szakkollégium szervei, vezető tisztségei: igazgatótanács, szakkollégiumi tanács, közgyűlés.</p> <p>Igazgatótanács. Fenntartót a fenntartói jogok gyakorlásában az igazgatótanács tanácsolja és segíti. Feladata a fenntartói döntések előkészítése, különösen a szakkollégium éves működési programjának és költségvetésének véleményezése, javaslatétel az igazgatói pályázat kiírására, az igazgatói pályázatok elbírálása, valamint a szervezeti és működési szabályzat szövegének gondozása és véleményezése. Az igazgatótanács mind a fenntartó, mind a szakkollégium vezetése felé megfogalmazhatja a szakkollégium működésével kapcsolatos kérdéseit, észrevételeit, és javaslatait. Az igazgatótanács tagjai: a [...] rektora, a közgyűlés küldötte, valamint a fenntartó elnöksége által felkért négy tag. A tagok felkérésekor a fenntartó szem előtt tartja, hogy a [...] és a KRSZH megfelelő módon képviselve legyenek. Az igazgatótanács elnökét a fenntartó bizza meg. Az elnök hívja össze és vezeti le az üléseket. Az igazgatótanács évenként legalább kétszer ülésezik; a jelenlévők nyílt szavazatai alapján egyszerű többséggel hozza döntéseit, kivéve, ha erről legalább a testület egyharmada másképp rendelkezik. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt. Személyi kérdésekben titkos szavazást kell alkalmazni.</p> <p>Közgyűlés. Feladata, hogy a szakkollégium életének, munkájának továbbfejlesztésére javaslatokat fogalmazzon meg, és a senior szakkollégisták közül egy évre megválassza a szakkollégiumi tanács két tagját, valamint megválassza a fegyelmi bizottság szakkollégista tagját és egy póttagját. A szakkollégista képviselők személyére az igazgatónak egyetértési joga van. A közgyűlés tagja minden tisztségviselő, minden szakkollégista, tanácskozási és szavazati joggal. A közgyűlés határozatképes, ha a szakkollégium tagjainak legalább 30%-a jelen van. Határozatképtelenség esetén az új közgyűlést két munkanapon belül kell újra összehívni, az eredeti napirenden szerepeltekkel egyezően, amely a jelenlévők számától függetlenül határozatképes. Megtárgyalja és minősített többséggel elfogadja az szmsz szövegének módosításait, amely a közgyűlés elfogadásával és a fenntartó jóváhagyásával lép életbe. A közgyűlést tanévenként legalább kétszer össze kell hívni. Rendkívüli közgyűlést kell összehívni, ha a szakkollégisták tagjainak legalább negyede írásban kéri, vagy ha az igazgató kezdeményezi. A közgyűlés a jelenlévők szavazatai alapján egyszerű többséggel hozza döntéseit, kivéve, ha erről legalább a testület egyharmada másképp rendelkezik. Személyi kérdésekben titkos szavazást kell alkalmazni.</p> <p>Szakkollégiumi tanács. A szakkollégiumi tanács feladata a szakkollégium mindennapi munkájának összehangolása, a felmerülő problémák megtárgyalása és az igazgatói döntések előkészítése. A szakkollégiumi tanács teljes jogú tagja az igazgató, a lelkes, és két szakkollégista képviselő, akiket a közgyűlés választ meg egy évre. A szakkollégiumi tanácsnak a szakkollégium minden további megbízott, vagy alkalmazott munkatársa is tanácskozási joggal tagja. A szakkollégiumi tanács a jelenlévők nyílt szavazatai alapján egyszerű többséggel hozza döntéseit, kivéve, ha erről legalább a testület egyharmada másképp rendelkezik. Személyi kérdésekben titkos szavazást kell alkalmazni. Az üléseket az igazgató hívja össze, a szorgalmi időszakban legalább havi rendszerességgel. Az ülésre az igazgató szükség szerint tanácskozási joggal tagokon kívül más személyeket is meghívhat.</p> <p>A szakkollégium tisztségviselői és munkatársai. A szakkollégium tisztségviselői és munkatársai tekintetében törekedni kell arra, hogy lehetőség szerint ezeket a feladatokat cigány származású személyek lássák el. <i>Igazgató.</i> A szakkollégium vezetője és képviselője. A fenntartó nevezi ki és menti fel, feladatát munkaviszonyban végzi. Feladata a szakkollégium diáktiontként való működtetése és az oktatási program megszervezése. A fenntartó gazdasági szabályainak megfelelően egyedüli aláírási, illetve utalványozási joggal rendelkezik, határozott idejű megbízási szerződéseket köthet. A szakkollégium munkatársaira vonatkozóan gyakorolja a munkáltatói jogokat. <i>Lelkész.</i> A szakkollégium intézeti lelkesze. A lelkeszt a fenntartó nevezi ki, feladatát szolgálati jogviszonyban végzi. Feladata a szakkollégiumi pasztoráció, a közösségszervezés, bibliaórák, áhítatok tartása és az oktatási program spirituális</p>
--------	--

	<p>moduljának megszervezése. <i>Nevelőtanár.</i> Pedagógiai szakképzettséggel rendelkező, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkatárs, aki a szakkollégiumi közösségi élet megszervezésében és a mentorprogram irányításában vesz részt. Amennyiben a lelkésznek vagy igazgatónak van pedagógiai végzettsége, akkor a nevelőtanári feladatokat is elláthatja. <i>Szakkollégiumi titkár.</i> A szakkollégium adminisztrációjában és a munka szervezésében az igazgató munkatársa. A szakkollégiumi titkárt az igazgató alkalmazza munkavállalói vagy megbízásos jogviszonyban. <i>Tanácsadó.</i> A szakkollégium működéséhez rögzített tanácsadói feladatokkal (pl jogi, gazdasági, integrációs kérdésekben), határozott idejű szerződések keretében az igazgató tanácsadó(k) közreműködését kérheti. <i>Mentorok.</i> A mentorok az igazgató megbízásával és irányításával vesznek részt a szakkollégium mentorprogramjában. <i>Oktatók.</i> Az oktatók a műhelymunkákban és a szakkollégiumi oktatási programban vesznek részt, megbízási jogviszonnyal. Az oktató tudományosan elismert és/vagy tudományos fokozattal rendelkező, felsőoktatási intézményben is dolgozó oktató. <i>Gondnok.</i> A szakkollégium diákothontként való működésében a gondnoki, karbantartási teendők irányításával megbízott személy. A gondnokot az igazgató alkalmazza munkavállalói vagy megbízásos jogviszonyban. További munkatársak: <i>takarítók és portások.</i> A takarítók és portások a diákothontni működés segítése érdekében alkalmazott személyek. Munkájukat a gondnok irányítja, és az igazgató alkalmazza őket munkavállalói vagy megbízásos jogviszonyban. A diákothontni működéshez szükséges gondnoki, karbantartási, takarítási, portaszolgálati feladatokat szerződés alapján külső szolgáltató is elvégezheti.</p>
--	--

(9. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.)

3. 2. 9. 1. Stratégiai eszközök

1. sz.	<p>A tehetséggondozó kollégiumban tanuló hallgatóink bekapcsolódása az egyetemi és országos tehetséggondozó folyamatokba ([...], OTDK), a karon működő tudományos kutatási folyamatokba. A programban résztvevő hallgatók kultúra-közvetítő, kultúra-átmentő szerepének kialakítása, megerősítése, igény szerinti cigány nyelvtanulás lehetőségének biztosítása.</p>
2. sz.	<p>Céljai eléréséhez a szakkollégium a következő feltételeket kívánja megteremteni, illetve igénybe venni: a) hallgatói öntevékenységre épülő, tudományos igényű szakmai kurzusok, körök, előadások, tréningek szervezése; b) a hallgatók megszerzett tudásának a cigány/roma közösségekbe történő visszaáramoltatása; c) a főiskolán folyó tehetséggondozó programokba, szakmai és kutatói tevékenységbe való bekapcsolódás biztosítása, ennek mentorálása; d) az idegennyelvtudás elmélyítéséhez szükséges feltételek elősegítése; e) közös értékeken és együttes cselekvésen alapuló közösségi életforma kereteinek megteremtése; f) haladó kollégiumi hagyományok ápolása; g) kurzusok és egyének autonómiájának biztosítása; h) kulturális és közösségfejlesztő programok szervezése; i) szakmai és tudományos eredményekért – szükség esetén szociális helyzetet is figyelembe véve – ösztöndíjjal való jutalmazás lehetőségének biztosítása.</p>

3. sz.	<p>Az oktatási program egy tanévre meghatározott foglalkozásokat, modulokat, terepgyakorlatokat, műhelymunkákat – továbbiakban együttesen: tanegységek – tartalmaz. A tanegységek leírásai elsősorban tanulási eredményekben fogalmaznak, azaz az eredményközpontú oktatásra fókuszálnak. A tanegységek nem az oktatandó tananyag mennyiségére, hanem a szakkollégista kompetenciájának gyarapítására fókuszálnak. Az oktatási programban a tanegységek három nagyobb csoportba, modulba oszthatók: kulturális modul, spirituális modul, közismereti modul. Kulturális modul: a modulba olyan tanulmányi egységek (tantárgyak, foglalkozások) tartoznak, amelyek hangsúlyt fektetnek a kettős identitás építésére, a közéleti és kultúrateremtő elítként való szerepvállalás szakmai megalapozása érdekében. A szakmai oktatást kulturális programok egészítik ki, amelyekben a diákok kreatív részvétele kívánatos. Cigány és magyar népismeret címén azokat az ismereteket kívánjuk oktatni, amelyek a magyar-cigány együttélés megértéséhez, a kölcsönös függőség és történelmi egymásrautaltság felismeréséhez, a békés együttéléshez szükséges szemlélet kialakításához szükségesek.</p> <p>Azt az alapvetet követjük, hogy az egészséges identitás nem mítoszokra és el-lenségképekre, hanem a történelem és a jelen valóságának kritikus és önkritikus szemléletére épül. Ebben a modulban mindig helyet kap a terepgyakorlat, illetve a tanulmányi kirándulás. Témakörök: cigány és magyar népismeret, cigány és magyar történelem, cigány és magyar kultúra (zene, irodalom, festészet), cigány nyelvek. Spirituális modul: a szakkollégium a képzés tartalmában valamint kulturális-közösségi életében a felsőoktatás keresztény szellemiségű műhelye. A szakkollégium hozzá kíván járulni ahhoz, hogy növendékeinek hite elmélyüljön, alapvető jártasságot szerezzenek a teológiai, egyházi kérdésekben, és alkalmassá váljanak arra, hogy hivatásukat kibontakoztatva hitüket hitelesen képviseljék a világban és az egyházban. Témakörök: egyházismeret, bibliaismeret, kontextuális teológiai irányzatok, felnőtt hittan. A modul tárgyaiban az [...] oktatási profilt alkalmazzuk. Közismereti modul: a közismereti modul célja az, hogy a szakkollégisták biztos alapokkal rendelkezzenek az értelmiségi elit világában, képesek legyenek összetett problémák megoldására, minőségi munka végzésére és gondolataik szabatos kifejezésére, akár idegen nyelven is. Témakörök: a) szakmai idegen nyelvi képzés, amelynek a célja: a szakkollégisták felkészítése konferenciaszintű idegen nyelvű előadások megtartására, esszék írására; b) informatikai képzés; c) önismereti és önkifejezést segítő foglalkozások; d) általános közismereti tárgyak.</p> <p>A szakkollégium életében rendszeres és védett helyet kap az Istenre figyelés ideje, az áhítatok ideje. Az áhítatok beosztása és megtartása a lelkes irányításával történik. A szakkollégium ökumenikus szemléletű, helyt ad a nem [...] vallású szakkollégisták hitének megélésére, biztosítja a más felekezetű lelkes rendszeres szakkollégiumi látogatását.</p> <p>A szakkollégisták cigány kötődésének megőrzéséhez, a cigány társadalom különböző problémáinak és sajátosságainak megismeréséhez, és a szakkollégiumi közösség építéséhez a szakkollégium táborokat, kirándulásokat és kulturális rendezvényeket szervez.</p>
4. sz.	<p>A szakkollégium fő feladatai: egyéni kutatási programok szakmai és anyagi támogatása, egyéni kutatási eredmények bemutatása, konferenciákon való részvétel támogatása, különös tekintettel a TDK-, OTDK-dolgozatok készítésére, publikációs lehetőségek biztosítása és elősegítése, lehetőség szerinti ingyenes nyelvoktatás, tudományos és egyéb pályázatokon való részvétel támogatása, szakkollégiumi konferenciákon való részvétel, kollégiumi férőhely biztosítása igény szerint, egyéb tudományos, kulturális, közéleti és közösségi tevékenység támogatása, roma/cigány témájú kurzusok és előadások szervezése.</p>

5. sz.	A szakkollégium feladata: a) roma/cigány témájú kurzusok és előadások szervezése (a hallgatók kurzusokat szervezhetnek saját szakmai fejlődésük elősegítésére); b) egyéni kutatási programok szakmai és anyagi támogatása; c) egyéni kutatási eredmények bemutatása, konferenciákon való részvétel támogatása, különös tekintettel a TDK-, OTDK-dolgozatok készítésére; d) publikációs lehetőségek biztosítása és elősegítése; e) lehetőség szerinti ingyenes nyelvtanítás szervezése; f) tudományos és egyéb pályázatokon való részvétel támogatása; g) szakkollégiumi konferenciákon való részvétel; h) szociálisan rászoruló roma/cigány hallgatók támogatása; i) kollégiumi férőhely biztosítása igény szerint.
6. sz.	<p>A szakkollégium tehetséggondozói feladatát a mentorprogram és az oktatási program alkotják. A mentorprogram esélyegyenlőségi program, amelynek feladata a hátrányos helyzetű szakkollégisták életvitelének és tanulási attitűdjének előnyös formálása, felsőfokú tanulmányaiknak segítése. A program célja az, hogy a felsőoktatásba hátránnyal érkező szakkollégistáknak egyenlő esélyük legyen személyes tehetségük kibontakoztatásához. A mentorprogram rendszeres, legalább havi két személyes találkozón alapul, ahol a szakkollégista és a mentora a tanulási módszerekről, a felsőoktatási tanulmányi előmenetelről konzultálnak. A mentorok tapasztalt, a szakkollégista képzési területén jó eredménnyel végzett, lehetőleg cigány származású értelmiségiek, doktoranduszhallgatók. A mentorokat a szakkollégiumi tanács javaslatára az igazgató bizza meg feladatuk elvégzésével.</p> <p>[Az oktatási programot a könnyebb áttekinthetőség érdekében részleteiben nem közlöm, lényegében a másik egyházi roma szakkollégiuméval megegyező moduláris képzési programról van szó azonos modulokkal. – G.L.]</p> <p>A szakkollégisták közösségi életének irányításáért, a közösségi élet megteremtéséért a lelkész felel. A szakkollégisták lelki gondozása a lelkész feladata. A szakkollégium ökumenikus szemléletű, helyt ad a nem [...] vallású szakkollégisták hitének megélésére. Amennyiben ezt a nem [...] szakkollégisták igénylik, biztosítja a más felekezeti ifjúsági/egyetemi lelkész rendszeres szakkollégiumi látogatását.</p>

10. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 9. 2. Operatív eszközök

1. sz.	A szakkollégium a célok megvalósulását a hallgatói öntevékenységre épülő alternatív közösségi létforma kereteinek kialakításával, valamint szakmai, oktatási és kulturális programok szervezésével kívánja elősegíteni. Lokális-integratív közösség-szervező, közösségfejlesztő programok kidolgozása és adaptációja a helyi körülményekre, volt roma/cigány hallgatóink mentori hálózatának megszervezése és működtetése.
2. sz.	A demokratikus magatartásforma elsajátítását elősegítő kollégiumi önkormányzat és nyilvánosság rendszerének kiépítése és működtetése. A lehetőségekhez mérten más, hasonló jellegű intézményekkel, kutatóműhelyekkel való kapcsolatfelvétel és együttműködés biztosítása.
3. sz.	A szakkollégium részt vállal a keresztyén cigány fiatal értelmiségi közösség építésében is. A volt szakkollégisták számára alumnitalálkozókat szervez. A szakkollégium gyümölcsöző kapcsolatok kiépítésére törekszik a történelmi egyházakkal, helyi ifjúsági és egyetemista/főiskolás egyházi közösségekkel, a KRSZH szakkollégiumaival, az [...] egyház cigánymissziós szervezeteivel, az ország többi értelmiségre képző szakkollégiumával, a felsőoktatási intézményekkel, a hazai (különösen egyházi) középiskolákkal, melyekben leendő tagjainak többsége várhatóan értelességet szerez. A szakkollégium örömmel biztosít helyet az egyházi és cigány szemléli műhelyek, egyesületek rendezvényeinek, konferenciáinak. A szakkollégium a magyar protestáns történelmi kollégiumok peregrinációs (külföldi tanulmányút) hagyományait követve igyekszik kapcsolatba lépni hasonló szellemiségű külföldi intézményekkel. A szakkollégium programjának kialakításában együttműködik a helyi roma szervezetekkel, a cigány kisebbségi önkormányzatokkal, a munkaügyi központokkal és karrierirodákkal. A szakkollégium fontosnak tartja, hogy célkitűzéseiről, eredményeiről hitelesen és rendszeresen tájékoztassa a közvéleményt, mindent megtesz azért, hogy elérje és megszólítsa lehetséges anyagi, szemléli és erkölcsi támogatóit. E cél érdekében a KRSZH-ban összehangolva igyekszik felhasználni a sajtót, személyes kapcsolatait, saját kiadványait.
4. sz.	Szabadidős programok és roma kulturális rendezvények szervezése, mind belföldi, mind külföldi szakkollégiumokkal, szakmai közösségekkel, civil szervezetekkel, egyetemhez kötődő szakmai közösségekkel való kapcsolatfelvétel, szakmai és kulturális együttműködés. Szakkollégiumi konferenciák szervezése.
5. sz.	Szakkollégiumi konferenciákon való részvétel. Szabadidős programok és roma/cigány kulturális rendezvények szervezése, mind belföldi, mind külföldi szakkollégiumokkal, szakmai közösségekkel, civil szervezetekkel. egyetemhez kötődő szakmai közösségekkel való kapcsolatfelvétel, együttműködés az egyetem más szakkollégiumaival. Szakmai és kulturális együttműködés szociális, civil és non-profit szférával. egyéb tudományos, kulturális, közéleti és közösségi tevékenység támogatása, a közösségi tér biztosítása a hallgatók számára. Ingyenes internet-hozzáférési lehetőség biztosítása a [...] közösségi terében. A szakkollégium közgyűlése vállalásairól, terveiről munkaprogramot állít össze. A szakkollégium tanácsa a programokkal összhangban, azok végrehajtására munkatervet fogad el. A munkaterv időtartama egy évre szól.
6. sz.	A szakkollégium diákonként lakhatást és hozzá kapcsolódó szolgáltatásokat nyújt. A szakkollégisták cigány kötődésének megőrzéséhez, a cigány társadalom különböző problémáinak és sajátosságainak megismeréséhez, és a szakkollégiumi közösség építéséhez a szakkollégium tábortokat, kirándulásokat és kulturális rendezvényeket szervez. A szakkollégium részt vállal a keresztyén cigány fiatal értelmiségi közösség építésében is. A volt szakkollégisták számára öregdiák-találkozókat szervez.

11. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 10. Tagság fajtái

1. sz.	A szakkollégium tagsága külső és belső státuszú tagokból áll. A külsős tagok létszáma nem haladhatja meg a belsős tagok létszámát.
2. sz.	A férőhelyek száma: 12 fő. Bentlakó tag: a szakkollégium alapszabályzatában lefektetett felvételi követelmények szerint a szakkollégiumba felvételt nyert nappali munkarendű hallgató, a szakkollégium programjaiban részt vesz, a szakkollégium szolgáltatásaira jogosult, a szakkollégium lakója. Külső tag: a szakkollégium alapszabályzatában lefektetett felvételi követelmények szerint a szakkollégiumba felvételt nyert nappali vagy levelező munkarendű hallgató, a szakkollégium programjaiban részt vesz, a szakkollégium szolgáltatásaira jogosult, nem bentlakó tag.
3. sz.	A szakkollégium kapacitása: 20 fő. Szakkollégista: az adott tanév adott félévére felsőoktatási intézménybe felvételt nyert, szakkollégiumi tanulmányokat folytató hallgató, aki elsősorban a [...] Főiskola campusában lakik. A szakkollégiumnak lehetnek külső tagjai, akik a programokban önkéntes alapon vesznek részt.
4. sz.	A szabályzat kiterjed a [...] Egyetem Roma Szakkollégium rendes, senior és junior tagjaira. Emellett támogató tagot is említ az szmsz. A senior tagokat a közgyűlés választja.
5. sz.	Rendes tag, tutor tag. A szakkollégiumba felvett hallgatók azonnal teljes jogú tagjaivá válnak a közgyűlésnek, így választhatnak, de csak abban az esetben választhatók tisztviselőnek, ha az egyetemen már előzőleg eltöltöttek legalább egy sikeres tanévet.
6. sz.	A szakkollégium kapacitása: 25 fő. A szakkollégisták elnevezései a jogviszonyuk alapján: a) szakkollégista: az adott tanévre felvételt nyert, szakkollégiumban lakó, felvételt nyert hallgató; b) szenior szakkollégista: olyan szakkollégista, aki már több mint két féléven át szakkollégista volt; c) junior szakkollégista: olyan szakkollégista, aki még kevesebb, mint fél éven át volt szakkollégista. A szakkollégium pártolója lehet az a természetes vagy jogi személy, aki a szakkollégium szellemiségével és célkitűzéseivel egyetért. A pártolók meghívást kapnak a szakkollégium nyilvános programjaira. A pártolók köréről (felvételéről és törléséről) a közgyűlés dönt. A pártolók nem részesülhetnek a szakkollégistáknak nyújtott hallgatói juttatásokban.

12. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 11. Tagság jogai

1. sz.	A szakkollégium tagja jogosult: a) szavazati joggal részt venni a közgyűlés ülésén; b) a szakkollégiumot érintő minden kérdésben javaslatot tenni; c) tanácskozási joggal részt venni a felvételi bizottság ülésén; d) igénybe venni a szakkollégium szolgáltatásait, rendezvényein részt venni.
2. sz.	a. A tag jogai: a) jogosult a szakkollégium minden szolgáltatásának igénybevételére; b) minden tag részt vesz a szakkollégiumi élet egészét érintő problémák és kérdések közgyűlésen történő megvitatásában és a határozatok meghozatalában, a közgyűlés minden tagja kifejezheti véleményét, és ezzel kapcsolatban javaslatot tehet; c) a külső tag a szakkollégium bentlakó tagjainak életét és ügyeit érintő szavazásban nem vesz részt, szavazati joggal nem, csak véleményezéssel élhet; d) a közgyűlések közötti időben észrevételeivel, javaslataival a szakkollégiumi elnökséghez fordulhat, és ezekre érdemi választ kérhet, amelyekre az elnökség köteles 15 munkanapon belül választ adni; e) munkáját vagy személyét érintő döntés előtt a közgyűlés köteles a szakkollégista véleményét megismerni; f) igénybe veheti a szakkollégium technikai felszereléseit; g) jutalmazásra és fegyelmi eljárásra javaslatot tehet az elnökségnek.

3. sz.	A szakkollégistának joga van: a) ahhoz, hogy a diákothoni együttélésből eredő, szükségszerű kötétségeken túl, zavartalanul tanulhasson és élhessen; b) részt venni a szakkollégiumi testületek választásán, és maga is választható bármely tisztségre, amelyet szakkollégiumi hallgató is betölthet; c) igénybe venni mindazon szolgáltatásokat és kedvezményeket, amelyeket a szakkollégium nyújt tagjainak; d) öntevékeny körök munkáját kezdeményezni, szervezni, illetve azoknak a tagja lehet; e) ahhoz, hogy a szakkollégiumi tagságával kapcsolatban elszenvedett sérelmeire megfelelő jogorvoslatot kapjon. A szakkollégium szociális és/vagy teljesítményalapon ösztöndíjat biztosít a hallgatók számára, melynek feltételei a hallgatói ösztöndíjszerződésben rögzítettek.
4. sz.	A tag jogai: tagja a szakkollégium közgyűlésének, a közgyűlés hatáskörébe tartozó ügyekben szavazati joggal bír, véleményt nyilváníthat a szakkollégium munkájáról, javaslatot, előterjesztést tehet szóban vagy írásban a szakkollégium bármely szervehéhez, a szakkollégiumi tanácsba tagokat jelölhet, a szakkollégiumi tanácsba választható, részt vállalhat a szakkollégium munkájából, részt vehet a szakkollégium rendezvényein, megválaszthatja a szakkollégium vezetőségét, illetve dönt annak szervezeti felépítéséről, ügyvivő testületbe tagokat delegálhat, új tagok felvételekor, illetve valamely tag szakkollégiumból való kizárásakor szavazati joggal bír.
5. sz.	A tag jogai: tagja a szakkollégium közgyűlésének, a közgyűlés hatáskörébe tartozó ügyekben szavazati joggal bír, véleményt nyilváníthat a szakkollégium munkájáról, javaslatot, előterjesztést tehet szóban vagy írásban a szakkollégium bármely szervehéhez, a szakkollégiumi tanácsba tagokat jelölhet, a szakkollégiumi tanácsba választható, részt vállalhat a szakkollégium munkájából, részt vehet a szakkollégium rendezvényein, megválaszthatja a szakkollégium vezetőségét, illetve dönt annak szervezeti felépítéséről, ügyvivő testületbe tagokat delegálhat, új tagok felvételekor, illetve valamely tag szakkollégiumból való kizárásakor szavazati joggal bír, a szervezeti és működési szabályzat módosításakor szavazati joggal bír.
6. sz.	A szakkollégistának joga van: a) ahhoz, hogy a diákothoni együttélésből eredő, szükségszerű kötétségeken túl zavartalanul tanulhasson és élhessen; b) részt venni a szakkollégiumi testületek választásán, és maga is választható bármely tisztségre; c) igénybe venni mindazon szolgáltatásokat és kedvezményeket, amelyeket a szakkollégium nyújt tagjainak; d) öntevékeny körök munkáját kezdeményezni, szervezni, illetve azoknak a tagja lehet; e) ahhoz, hogy a szakkollégiumi tagságával kapcsolatos sérelmeire megfelelő jogorvoslatot kapjon. A szakkollégisták juttatásainak fősszegét juttatási alpnak nevezzük. A juttatási alapot a szakkollégisták között kell kiosztani. A juttatásokat az alábbi jogcímenek kapják meg a hallgatók: a) alapösztöndíj, olyan havi rendszerességgű juttatás, amely minden szakkollégistának egyenlő mértékben jár mindaddig, amíg fennáll a jogviszonya; b) kutatási ösztöndíj, olyan egyéni juttatás, amely a szakkollégistának egy kutatási program bemutatása és teljesítése esetén jár. Utazási költségek, könyvvásárlás, eszközbeszerzés, kiküldetési napidíj kiadások fedezhetők belőle. A támogatás mértékéről és folyósításáról a mentorok és tèmevezető oktatók esetleges ajánlása és a mellékletben szereplő kutatási/tanulmányi ösztöndíjra szóló kérelem kitöltése alapján, a szakkollégiumi tanács dönt; c) szociális támogatás, szociális támogatásra jogosult minden szakkollégista hallgató, a szociális támogatás mértékéről és folyósításáról a mellékletben szereplő szociális ösztöndíjkérelem (pontrendszer) alapján a szakkollégiumi tanács dönt.

13. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 12. 1. A tagság kötelességei

1. sz.	A szakkollégium tagja köteles: a) eleget tenni a kar és a szakkollégium által támasztott szakmai követelményeknek; b) legjobb képességei szerint eleget tenni az szmsz-ben foglaltaknak, a szakkollégium szervei által hozott határozatoknak; c) részt venni a szakkollégium közösségi életében.
2. sz.	A tag kötelessége: a) egyéni tanulmányi tervét mentora segítségével elkészíteni, megvalósulásáról félévente beszámolni írásos, majd szóbeli formában az elnökség által meghatározott időpontig; b) legalább 10 óra önkéntes munka szemeszterenként a cigány/roma közösség érdekében; c) tudományos munkát végezni, előadást, szakkurzust és/vagy kulturális programot szervezni, azokat lebonyolítani, és azokon részt venni; d) Tudományos Diákköri Konferencián (TDK) szakkollégiumi tagsága alatt legalább egyszer indulni vagy egyéb országos versenyeken részt venni (sport, művészeti, tudományos); e) hozzájárulni a szakkollégiumban folyó tevékenységek feltételeinek megteremtéséhez és javításához; f) a Főiskolai Kollégiumok Alapszabályát és a szakkollégium alapszabályát betartani; g) 23 ⁰⁰ -tól a csendrendelet értelmében tevékenykedhet a szakkollégium minden lakója; h) az elnökség által összehívott, rendszeres közgyűlésről félévente 1 igazolt, előre jelzett távollét, a tagok által kezdeményezett – váratlan – közgyűlésről további 1 igazolt hiányzás megengedett; i) a saját szakján megállapított szakátlat feletti tanulmányi átlagot kell elérnie; j) bármely kötelezettség elmulasztása fegyelmi eljárást vonhat maga után.
3. sz.	A szakkollégista kötelessége: a) megtartani a szakkollégiumi szervezeti és működési szabályzat és a campus házirendjét, valamint a tűzrendészeti, a munka- és balesetvédelmi, a közegészségügyi és más hatósági előírásokat; b) a szakmai, oktatási és közösségi programokban részt venni; c) határidőre befizetni a kollégium térítési díját; d) a szakkollégiumi tárgyakat, berendezéseket rendeltetésszerűen használni, azokat óvni; e) megtéríteni a szakkollégium felszerelésében, berendezésében szándékosan vagy gondatlanul okozott kárt; f) a szakkollégium logóját ábrázoló kitűzőt viselni, ha rendezvényeken, nyilvános eseményeken a szakkollégiumot képviseli.
4. sz.	A tag kötelezettségei: a) a tag köteles betartani a szakkollégium szervezeti és működési szabályzatát; b) a szakkollégium szervezeti és működési szabályzatában foglaltaknak megfelelően részt vállalni a szakkollégium céljainak elérését szolgáló tevékenységekben.
5. sz.	A tag kötelezettségei: a) a tag köteles betartani a szakkollégium szervezeti és működési szabályzatát; b) a szakkollégium szervezeti és működési szabályzatában foglaltaknak megfelelően részt vállal a szakkollégium céljainak elérését szolgáló tevékenységekben; c) köteles megjelenni a szakkollégium hivatalos ülésein, melyről legfeljebb két alkalommal hiányozhat tanévenként. A felvételt nyert hallgató a felvétel idejétől számított két szemeszter alatt egy választott témában dolgozatot készít, melynek elkészítésében a szakkollégium felsőbb éves tagjai segítenek. A dolgozat bármely, a hallgató által választott, romológia tárgykörben írt, legalább 20.000 leütés (legfeljebb 40.000 leütés) terjedelemben elkészített munka.
6. sz.	A szakkollégista kötelessége: a) megtartani a szakkollégiumi szervezeti és működési szabályzat és a házirend szabályait, valamint a tűzrendészeti, a munka- és balesetvédelmi, a közegészségügyi és más hatósági előírásokat; b) meghatározott határidőre befizetni a szakkollégiumi szolgáltatásokért megállapított térítési díjakat; c) a szakkollégiumi tárgyakat, berendezéseket rendeltetésszerűen használni, azokat óvni; d) megtéríteni a szakkollégium felszerelésében, berendezésében szándékosan vagy gondatlanul okozott kárt; e) részt venni a szakkollégium közös alkalmain és a foglalkozásokon; f) a szakkollégium logóját ábrázoló kitűzőt viselni, ha rendezvényeken, nyilvános eseményeken a szakkollégiumot képviseli.

14. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.

3. 2. 12. 2. Fegyelmi szabályozás

1. sz.	A szakkollégiumi tagság megszűnik, amennyiben a szakkollégista, félévente kettőnél több alkalommal igazolatlanul hiányzik a közgyűlés üléséről.
2. sz.	Fegyelmi vétség esetén a tag a szakkollégiumból év közben is kizárható. Az igazolatlan hiányzás a szakkollégiumból való azonnali hatályú kizárást vonhat maga után, miután az elnökség felülvizsgálja a hiányzásokat, és dönt a kizárásról. Amennyiben valamely tagnak a szak átlaga alatti tanulmányi eredménye születik, az nem jár automatikus kizárással, de az elnökség minden esetben felülvizsgálja a tag szakkollégiumi tagsági jogviszonyát (a tag megelőző féléveiről benyújtott beszámoló alapján kerül elbírálásra a jogviszony további fenntartása). Fegyelmi vétség esetében első fokon a szakkollégium elnöksége dönt a tagok kizárásáról, másodfokon az [...] Etikai és Fegyelmi Bizottsága járhat el.
3. sz.	A szakkollégium házirendjét és a campus házirendjét, szabályait megszegő szakkollégistával szemben fegyelmi eljárást kell indítani. Az a szakkollégiumi hallgató, aki a keresztény értékrenddel, keresztény erkölccsel össze nem egyeztethető magatartást tanúsít, illetve a fenntartó Magyarországi [...] Egyház érdekeit és jó hírnevét sérti vagy veszélyezteti, fegyelmi vétséget követ el. Bizonyított bűncselekmény megvalósulása esetén a szakkollégiumi jogviszony automatikusan megszűnik. A szakkollégista az alábbi fegyelmi büntetésben részesíthető: megrovás, szigorú megrovás, kizárás a szakkollégiumból meghatározott időre, végleges kizárás a szakkollégiumból. A fegyelmi büntetés kiszabása során elsősorban a büntetés nevelő hatására kell figyelemmel lenni. Fegyelmi ügyekben első fokon háromtagú fegyelmi bizottság jogosult eljárni, amelynek tagjai az intézményvezető, egy oktató és a Hallgatói Önkormányzat egy képviselője. A fegyelmi eljárást az intézményvezető, a lelkész, a tanulmányi felelős, az igazgatótanács tagjai kezdeményezhetik. A fegyelmi eljárás megindításának elrendelése az intézményvezető jogköre. A másodfokú fegyelmi hatóság az igazgatótanács, akihez a fegyelmi határozat kézhezvételétől számított 8 napon belül lehet fellebbezni. Ezen jogorvoslati útnak a fegyelmi határozatban szerepelnie kell. Kártérítési felelősség. A szakkollégista a tanulmányai folytatásával összefüggésben a szakkollégiumnak okozott kárért kártérítési felelősséggel tartozik. Gondatlan károkozás esetén a szakkollégista felelőssége korlátozott; a kártérítés összege az érvényes minimálbér egyharmadánál nem lehet több. Szándékos károkozás esetén a szakkollégista a teljes kárt köteles megtéríteni. A szakkollégista jegyzékkel vagy átvételi elismervénnyel – visszaszolgáltatási vagy elszámolási kötelezettséggel – átvett dolgokban, melyeket kizárólagosan használ vagy kezel, a bennük bekövetkezett hiányért, teljes kártérítési felelősséggel tartozik. Mentésül a felelősség alól, ha a hiányt elháríthatatlan ok idézte elő.
4. sz.	A tagság megszűnése lehetséges kizárással, ha a tag felszólítás ellenére sem tesz eleget szakkollégiumban vállalt kötelezettségeinek, illetve a szakkollégium szervezeti és működési szabályát megsérti (erről a közgyűlés szavazással dönt).
5. sz.	Amennyiben a tagjelölt hallgató teljesíti a felvételi szabályokban foglaltakat, de dolgozatának minősítése 'nem felelt meg', abban az esetben fél év haladékot kap a dolgozat kijavítására. Annak sikeres javítása után a hallgató egyaránt tagja a szakkollégiumnak és a közgyűlésnek. Sikertelen próbálkozás esetén a következő két szemeszterben nem nyerhet felvételt a szakkollégiumba. A tagság megszűnése lehetséges kizárással, ha a tag felszólítás ellenére sem tesz eleget szakkollégiumban vállalt kötelezettségeinek, illetve a szakkollégium szervezeti és működési szabályát megsérti (erről a közgyűlés szavazással dönt).

6. sz.	<p>A szakkollégium házirendjét és szabályait, a keresztyén értékrendet vétkeesen megszegő szakkollégistával szemben fegyelmi eljárást kell indítani. Fegyelmi eljárást kell indítani a szakkollégista ellen akkor is, ha bizonyítottan bűncselekményt követett el. A szakkollégista az alábbi fegyelmi büntetésben részesíthető: megrovás, szigorú megrovás, pénzbírság, kizárás a szakkollégiumból meghatározott időre, végleges kizárás a szakkollégiumból. A fegyelmi büntetés kiszabása során elsősorban a büntetés nevelő hatására kell figyelemmel lenni. Fegyelmi ügyekben első fokon a háromtagú fegyelmi bizottság jogosult eljárni, amelynek tagjai az igazgató, a lelkész és a közgyűlés erre a feladatra választott szakkollégista képviselője. Fegyelmi kérdésekben a döntéseket egyszerű többséggel kell meghozni, és a döntéseket indokolni kell. A kollégiumi fegyelmi eljárást az igazgató, a lelkész, valamint bármelyik hallgató kezdeményezheti. A fegyelmi eljárás megindításának elrendelése az igazgató jogköre. A másodfokú fegyelmi hatóság a fenntartó, akihez a fegyelmi határozat kézhezvételétől számított 8 napon belül lehet fellebbezni. A fenntartó kikéri az igazgatótanács véleményét. A fenntartó határozata ellen az intézményen belül további fellebbezésnek helye nincs, a fenntartó határozata a kihirdetéssel válik jogerőssé.</p> <p>Kártérítési felelősség. A szakkollégista a tanulmányai folytatásával összefüggésben a kollégiumnak jogellenesen okozott kárért kártérítési felelősséggel tartozik. Gondatlan károkozás esetén a szakkollégista felelőssége korlátozott; a kártérítés összege az érvényes minimálbér egyharmadánál nem lehet több. Szándékos károkozás esetén a szakkollégista a teljes kárt köteles megtéríteni. A szakkollégista jegyzékkel, vagy átvételi elismervénnyel – visszaszolgáltatási, vagy elszámolási kötelezettséggel – átvett dolgokban bekövetkezett hiányért, amelyeket állandóan őrzetben tart, kizárólagosan használ, vagy kezel, teljes kártérítési felelősséggel tartozik. Mentessül a felelősség alól, ha a hiányt elháríthatatlan külső ok idézte elő. Ha a szakkollégistát a tanulmányok folytatásával összefüggésben a szakkollégiumban kár éri, a szakkollégium köteles a kárt megtéríteni. A szakkollégium mentessül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt a működési körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő. Nem kell megtéríteni a kárt, ha azt a károsult elháríthatatlan magatartása okozta. A jogerős kártérítési határozat, annak közlésétől számított 30 napon belül bíróság előtt megtámadható. A jogerős határozat végrehajtható, kivéve, ha bírósági felülvizsgálatát kérték. A keresetlevél benyújtásáról a hallgatónak a szakkollégiumot a keresetlevél egy példányának megküldésével értesíteni kell.</p>
--------	---

(15. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.)

3. 2. 13. Gazdálkodás és működési bevételek

1. sz.	A költségvetésről a közgyűlés dönt, külön szabályozást az szmsz nem tartalmaz.
2. sz.	A szakkollégium bevételei: a) az [...] a szakkollégium számára működési keretet biztosít; b) a szakkollégium a munkája során felmerülő többletköltségeket pályázatok és szponzorok útján fedezi. A pénzfelhasználást az elnökség koordinálja. A költségvetést a szakkollégium általános mentortanára ellenőrzi, és a pénzügyek operatív vezetését is ő végzi.
3. sz.	A szakkollégium gazdasági vezetővel rendelkezik, aki közvetlenül irányítja és ellenőrzi az intézmény pénzügyi, gazdasági munkáját. Elkészíti az éves költségvetést és zárszámadást az intézményvezetővel egyetértésben. Közreműködik pályázatok kidolgozásában, figyelemmel kíséri azok megvalósulását, és a pénzügyi teljesítéseket. Az intézményvezetővel közösen elkészíti az új belépők munkaszerződését, a távozók munkaviszonyának megszüntetésével kapcsolatos iratokat. Előkészíti a fenntartói, a NAV- és egyéb pénzügyi ellenőrzések anyagát. Részletes feladatait munkaköri leírás tartalmazza. A költségvetést az igazgatótanács véleményezése után a fenntartó fogadja el.
4. sz.	A szakkollégium a hatályos jogszabályok és az [...] Egyetem szervezeti és működési szabályzatának keretei között feladatait önállóan látja el, a rendelkezésére bocsátott költségvetési összeggel, valamint egyéb pénzeszközökkel önállóan gazdálkodik, az egyetem gazdasági főigazgatójának felügyeletével. A gazdálkodási tevékenységet a vezető tanár irányítja, a költségvetést a közgyűlés fogadja el.
5. sz.	A gazdálkodási tevékenység irányítója a szakkollégiumi tanár a szakkollégiumi tanács egyetértésével.
6. sz.	A szakkollégium a Magyar [...] Egyház szabályainak megfelelően az igazgató irányításával gazdálkodó szervezet, melynek működését éves költségvetése határozza meg. A költségvetést a szakkollégiumi tanács támogatásával az igazgató készíti el, az igazgatótanács véleményezi, és a fenntartó hagyja jóvá. A fenntartó képviselőjének és az igazgatótanács tagjainak joguk van bármikor betekinteni a szakkollégium gazdasági helyzetébe, joguk van a bankszámlakivonatok, a házipénztár és a szerződések megtekintéséhez. Az igazgató a költségvetési keretösszeget nem lépheti át, de a szakkollégiumi tanács támogatásával a költségvetési kiadás maximum 10%-os átcsoportosítására lehetősége van. A költségvetési keretösszeg módosításához a fenntartó jóváhagyása szükséges. A szakkollégium működési bevételeit képezi: a) a hallgatók kollégiumi térítési díja az alapellátásért (amelynek a befizetése havonta előre történik); b) hallgatói létszámarányos intézményi hozzájárulás (állami költségvetés hozzájárulása a férőhely fenntartásához); c) kiegészítő állami támogatás, amelynek mértékét és folyósításáról a KRSZH egyeztető fórumának koordinálásával külön megállapodás rögzíti; d) fenntartói támogatás; e) a szakkollégium saját bevétele (szállás és bérleti díjak, nyomtatási-másolási díjak stb.); f) vállalkozási tevékenység bevétele (amelyeknek az összegét a szerződések rögzítik); g) támogatói felajánlások; h) fenntartói hozzájárulás (amelynek a folyósításáról a fenntartók nyilatkozata rendelkezik); i) pályázati források; j) egyéb pénzforrások.

16. sz. táblázat. Forrás: szakkollégiumi szmsz-k.